

***Uzvici u bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom i srpskom
jeziku***

(na materijalu Gralis-Korpusa)

Diplomarbeit

zur Erlangung des akademischen Grades
eines Magisters der Philosophie

an der Karl-Franzens.Universität Graz

vorgelegt von
Daniel DUGINA

am Institut für Slawistik
Begutachter: O.Univ.-Prof. Mag. Dr.phil. Branko Tošović

Graz, 2014

Ehrenwörtliche Erklärung

Ich erkläre ehrenwörtlich, dass ich die vorliegende Arbeit selbständig und ohne fremde Hilfe verfasst, andere als die angegebenen Quellen nicht benutzt und die den Quellen wörtlich oder inhaltlich entnommenen Stellen als solche kenntlich gemacht habe. Die Arbeit wurde bisher in gleicher oder ähnlicher Form keiner anderen inländischen oder ausländischen Prüfungsbehörde vorgelegt und auch noch nicht veröffentlicht. Die vorliegende Fassung entspricht der eingereichten elektronischen Version.

Datum

29. 10. 2014

Unterschrift

Daniel Dugina

Zahvalio bih se ovim putem profesoru Branku Tošoviću na stručnoj podršci i vrijednim savjetima koji su mi pomogli ne samo pri sastavljanju ovog diplomskog rada, već i u svakodnevnom životu.

Posebna hvala ide mojoj supruzi Janji koja me je bodrila i vjerovala u mene, te mojim roditeljima koji su me velikim dijelom studija financirali i podržavali. Hvala im na njihovoj strpljivosti.

Sadržaj

Sažetak/Zusammenfassung

1. Uvod	1
2. Gralis-Korpus	3
3. Pristup radu	5
4. O uzvicima	7
4.1. Primarni i sekundarni uzvici	9
4.2. Podjela uzvika	12
5. Analiza	14
5.1. Impulzivni uzvici	15
5.1.1. Senzitivni uzvici u Gralis-Korpusu	15
5.1.1.1. Usporedba senzitivnih uzvika u rječnicima	18
5.1.2. Emotivni uzvici u Gralis-Korpusu	18
5.1.2.1. Usporedba emotivnih uzvika u rječnicima	23
5.1.3. Intelektualni uzvici u Gralis-Korpusu	25
5.1.3.1. Usporedba intelektualnih uzvika u rječnicima	30
5.2. Imperativni uzvici	31
5.2.1. Demonstrativni uzvici u Gralis-Korpusu	32
5.2.1.1. Usporedba demonstrativnih uzvika u rječnicima	37
5.2.2. Naredbe u Gralis-Korpusu	39
5.2.2.1. Usporedba naredbi u rječnicima	41
5.2.3. Pozdravi u Gralis-Korpusu	44
5.2.3.1. Usporedba pozdrava u rječnicima	44
5.3. Deskriptivni uzvici	46
5.3.1. Deskriptivni uzvici u Gralis-Korpusu	46
5.3.1.1. Usporedba deskriptivnih uzvika u rječnicima	47
5.4. Onomatopeje	49
5.4.1. Onomatopeje koje oponašaju zvukove iz prirode ili zvukove umjetnog porijekla (Gralis-Korpus)	50
5.4.1.1. Usporedba u rječnicima	52
5.4.2. Onomatopeje koje oponašaju zvuk sudara dvaju krutih tijela (Gralis-Korpus)	58
5.4.2.1. Usporedba u rječnicima	60
5.4.3. Onomatopeje koje oponašaju zvukove izazvane sudarom krutog tijela sa zrakom (Gralis-Korpus)	62
5.4.3.1. Usporedba u rječnicima	62
5.4.4. Onomatopeje koje oponašaju zvukove izazvane sudarom krutog tijela s tekućinom (Gralis-Korpus)	62
5.4.4.1. Usporedba u rječnicima	63
5.5. Hibridni uzvici	64
5.5.1. Hibridni uzvici u Gralis-Korpusu	64

5.5.1.1. Usporedba hibrida u rječnicima	69
5.6. Konačni rezultati ispitivanja	74
6. Kategorije na koje se odnose uzvici	79
7. Galgolski uzvici	82
8. Problematika	86
8.1. Pretraživanje Gralis-Korpusa	86
8.2. Zapreke pri svrstavanju uzvika	87
8.3. Terminološke poteškoće	87
9. Zaključak	89
10. Bibliografija	91
11. Prilozi	93
11.1. Popis tablica	93
11.2. Popis slika	94
11.3. Uzvični Inventar G-K-a (prema M-G-u)	95

Sažetak

Predmet istraživanja ovog rada su uzvici analizirani na materijalu Gralis-Korpusa. Uspoređivane su uzvične pojavnice na osnovu tekstova sadržanih u Gralis-Text-Korpusu te na osnovu rječnika za bosanski, hrvatski i srpski jezik.

Uzvici su podijeljeni u pripadajuće skupine i podskupine, kako bi se lakše izvršila njihova selekcija, te provelo istraživanje na temelju njihovih apsolutnih i relativnih vrijednosti. Nakon toga se pomoću jednog od pretraživača Gralis-Korpusa (Morpho-Generatora) broje sve korpusne pojavnice koje se na kraju kategoriziraju u njihovim semantičko-funkcionalnim okvirima, a procentualnim izračunavanjem dolazi se do realnih suodnosa između uzvičnih pojava bs, hr i sr jezika unutar Gralis-Korpusa.

Zusammenfassung

Den Gegenstand vorliegender Arbeit bilden Interjektionen, die mithilfe des mehrsprachigen Gralis-Korpus in den Sprachen Bosnisch, Kroatisch und Serbisch analysiert wurden. Verglichen wurden dabei die in diesem Korpus enthaltenen Treffer zu dieser Wortart (Tokens), wobei zwecks Abgleichung und Beschreibung der jeweiligen Interjektionen auch Wörterbücher der bosnischen, kroatischen und serbischen Sprache herangezogen wurden.

Im Sinne einer möglichst einfachen und eindeutigen Gliederung sowie einer zielführenden Analyse wurden die Interjektionen in Gruppen und Untergruppen unterteilt, woraufhin eine Untersuchung nach absoluten und relativen Häufigkeiten und Werten vorgenommen wurde. In weiterer Folge wurden im mit dem Gralis-Korpus verbundenen Online-Programm Gralis Morpho-Generator statistische Angaben zu den einzelnen Interjektionen erhoben und semantisch-funktionale Rahmen angelegt. Sodann wurde die prozentuelle Häufigkeit errechnet, um dadurch das Verhältnis des Gebrauchs der Interjektionen in den drei untersuchten Sprachen darzustellen.

1. Uvod

Ovaj diplomski rad posvećen je razlikama u korištenju uzvika bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika, istraženih na temelju aktualnih podataka koji se nalaze u Gralis-Korpusu (dalje u tekstu G-K). Točnije, osim razlikama, bavit će se dalje sličnostima i podudarnostima uzvika u užem i širem smislu u svim funkcionalno-stilskim domenama. Time se želi dočarati realno i objektivno stanje suodnosa različitih parametara u ispitanim jezičnim jedinicama na materijalu G-K-a.

Na samom početku rada reći ćemo nešto više o samom G-K-u, online portalu koji funkcionira kao zbirka tekstova iz raznih slavenskih jezika, te njihovim prijevodima na njemački, koji se mogu pretraživati, pregledavati, uspoređivati te dopunjavati. Pošto se većinski dio analize uzvika u ovom radu naslanja na podatke dobivene iz Gralis-Korpusa, objasniti ćemo i na koji način se njime služi.

Budući da G-K broji više od petsto uzvika (zasad točan broj iznosi 595 uzvika), postavlja se pitanje pristupa analizi, jer se ne mogu analizirati sve pojavnice. Neki od uzvika pojavljuju se samo u rječnicima, neki samo u G-K, a neke riječi, radi toga što imaju isti oblik kao određene interjekcije, nije moguće uvrstiti u analizu. Zato je bilo potrebno odlučiti se na vrstu analize, odnosno pronaći one primjere koje imamo na temelju čega uspoređivati. Na kraju rada spomenut ćemo i poteškoće koje su se pritom javljale, te eventualne načine kako da se one zaobiđu.

Prije same analize definirat ćemo uzvik kao vrstu riječi, služeći se različitom literaturom, da bismo došli do što potpunijeg određenja. Nakon toga slijedi njihova podjela, koju je bilo potrebno nadopuniti, jer nije nudila mjesto svim uzvicima odabranima za analiziranje. Neki uzvici imaju više značenja i funkcija, te samim time ne mogu spadati samo u jednu vrstu, već smo ih smjestili u posebnu kategoriju hibrida, ali ima i onih koje nije logično smjestiti u ni u jednu od ponuđenih vrsta, a zaista jesu uzvici. Za njih je osmišljena kategorija deskriptivnih uzvika.

Sama analiza je zasnovana na takvoj nadopunjenoj podjeli, s još jednom distinkcijom, a to je razlika između uzvika koji se nalaze u G-K-u i onih koje je moguće pronaći samo u rječnicima bosanskog, hrvatskog ili srpskog jezika, a ne pojavljuju se pretraživanjem putem Morpho-Generatora (dalje u tekstu M-G). Prava analiza, odnosno usporedba, tiče se tako samo onih uzvika predloženih

pretraživačem. Podjela je, radi lakšeg snalaženja, osmišljena tako da nakon svake kategorije prvo navodimo uzvike iz G-K, a nakon toga one iz rječnika. Neke od tih kategorija ostale su prazne, odnosno za njih nije bilo uzoraka. Razlog za to je taj, što su neki primjerci, zbog dvostrukog ili višestrukog značenja potpali pod kategoriju hibrida, pa ih nema u zasebnim skupinama.

Pri samom kraju rada prikazat ćemo i podjelu uzvika po kategorijama na koje se odnose, uz tablicu u kojoj će biti navedene brojčane te procentualne vrijednosti njihove učestalosti. U zasebnom poglavlju bit će rečeno i nešto o uzvicima od kojih se tvore glagoli, uz predočanje pronađenih glagolskih oblika.

Istraživanje će biti potkrijepljeno prikazom grafova i tablica, kako bi se što jednostavnije predočile relacije između uzvicima, odnosno jezicima.

2. Gralis-Korpus

G-K posebna je vrsta portala koji okuplja paralelne tekstove iz različitih slavenskih jezika na jednom mjestu. Nastao je suradnjom Instituta za Slavistiku u Grazu i Centra za informatologiju Sveučilišta Karl Franz, također u Grazu. Voditelj projekta je prof. dr. Branko Tošović.

Nastao je u okviru projekta „Razlike između bosanskog/bošnjačkog, hrvatskog i srpskog jezika“. Njegova izrada započeta je još 2006. godine. U početku je većina tekstova koje je obuhvaćao bila na bosanskom/bošnjačkom, hrvatskom ili srpskom jeziku (zbog jezične ekonomije bilježiti ćemo dotične jezike: bosanski/bošnjački kao Bs (bs), hrvatski kao Hr (hr) i Sr (sr) za srpski jezik), brojeći više od dva milijuna oznaka (token), a kasnije se zbirka počela proširivati, na njemački jezik, kao i na ostale slavenske jezike.

G-K je, dakle, paralelni jezični korpus i jedan je od rijetkih, a možda čak i jedini, takve vrste. Ima bitnu ulogu za veliki broj znanstvenih polja vezanih za proučavanje jezika. On omogućuje korisnicima paralelni uvid u dva ili više jezika na različitim korpusnim i jezičnim razinama. Sastoji se od Speech-Korpusa (dalje u tekstu – S-K), i Text-Korpusa (dalje u tekstu T-K). Za ovaj rad bit će korišten T-K, koji danas sadrži nešto više od šest milijuna pojava.

Dio T-K-a daje BKS-Korpus, kod kojeg je stvoren paralelno informacijski-znanstveni sustav koji služi za uspoređivanje bs, hr i sr jezika. On se sastoji od najmanje dvije verzije tekstova (B i K, B i S, K i S). Cilj BKS-Korpusa je omogućiti duboku i sveobuhvatnu studiju o podudarnostima, sličnostima i razlikama između bs, hr i sr jezika. S obzirom na to da je tu riječ o usko vezanim jezicima čiji odnos daje mjesta različitim nagađanjima, takav stvoren korpus navodi reprezentativne i heterogene izvore, pomoću kojih je omogućena objektivna procjena podudarnosti, sličnosti i razlika između tih jezika. Na temelju tog korpusa, moglo bi se početi s razvojem programa za automatsko određivanje stupnja bliskosti tih jezika i za mjerenje njihove tipološke distance. Pomoću njega nudi se sveobuhvatan materijal koji može poslužiti za prikupljanje i stvaranje: Složenih korelativnih rječnika između bs, hr i sr jezika u tiskanoj i online verziji; korelativnih Bs, Hr i Sr gramatika; te Bs, Hr i Sr udžbenika.

Info admin

Gralis Morpho-Generator

Gralis Morpho-Generator:

Wort beginnt mit

Interjektion ☐ nur lemma Einträge/Seite

Suchen Sortiert nach

Suchergebnisse:
Treffer: 1 - 2 von 2

	Wort	Lemma	Wortart	i Kode	Häufigkeit		
					sr	hr	bs
1	ah	ah	I	I-s	189	149	33
2	aha	aha	I	I-s	24	18	2

Slika (1): Gralis Morpho-Generator

U okviru G-K osmišljeni su raznovrsni pretraživači, koji se odlikuju svojom preciznošću te pojednostavljaju korisnicima prikupljanje željenog materijala. Takav pretraživač je M-G, pomoću kojeg se mogu selektirati i specificirati određene jezične jedinice u njihovim apsolutnim i relativnim parametrima. Na slici 1 prikazan je M-G. U prozoru gdje stoji *Interjektionen*, odabrali smo uzvike (a može se odabrati i bilo koja druga vrsta riječi), a u bijelo polje upisuje se željeni uzvik. Nakon što se klikne na *Suchen*, on tada izbacuje rezultate za sva tri jezika.

Suchergebnisse

Korpus: gralis; Primärsprache: Bosnisch/Bosniakisch;

Suchbegriff(e): ah (Groß- und Kleinschreibung: Nein; Suche nach Lemmata: Nein;)

32 Fundstellen in 2 Artikeln

Fundstelle(n) 1 bis 32

Stepski_vuk-bs

Bosnisch/Bosniakisch

Ah, teško je naći taj Božiji trag usred života koji vodimo, usred ovog tako jako zadovoljna, tako jako građanskoga, tako bezduhovna vremena, sučeljeni s tom arhitekturom, tim dućanima, tom politikom, tim ljudima!

Stepski_vuk-bs

Bosnisch/Bosniakisch

Kad Faust kazuje onaj među školskim profesorima glasoviti iskaz, kojemu se filistri s jezom dive: "Dvije duše, ah, obitavaju u mo - jim grudimal", onda on zaboravlja Mefista i cijelo mnoštvo drugih du - ša, koje također nosi u svojim grudima.

Slika (2): Prikaz rezultata pretraživanja u Gralis-Text-Korpusu

Nakon što smo sakupili reprezentativan materijal, kojeg želimo istražiti, vraćamo se u T-K gdje izabiremo primarni jezik te se klikom miša odlučimo za korpusne unose ili popis riječi, zavisno od toga što želimo analizirati, te na koncu odabiremo način pretraživanja. U polje za pretragu upišemo određeni uzvik i kliknemo na *traži*. Otvorit će nam se novi prozor, u kojim se pojavljuje izdvojeni uzvik u rečeničnim kontekstima traženih jezika. Na taj način moći ćemo utvrditi razlike i sličnosti između istraživanih predmetnih jedinica.

3. Pristup radu

Ovaj rad pokušat će sjediniti, ili bolje reći primijeniti, dva pristupa istraživanju. Oni se odnose na razmatranje apsolutnih vrijednosti (fiksno značenje riječi utvrđeno u rječnicima) te relativnih parametara (mijenjanje tog značenja kroz kontekst u G-K-u). Usredotočit ćemo se više na potonji, koji objedinjuje sve paralelne tekstove pisanih funkcionalnih stilova (književno-umjetničkog, administrativnog, znanstvenog i publicističkog). U sastav T-K-a ulaze najmanje dva prijevoda na jedan od tri relevantna jezika. Drugim načinom analize promatraju se korpusni podaci iz kojih se izvlače zaključci.

Od velike je važnosti spomenuti da su to tekstovi nastali nakon 1991. godine. Zanima nas upravo to vremensko razdoblje produciranja raznih tekstova i prijevoda na Bs, Hr i Sr, njihov suvremeni razvoj u odnosu na povijesnu stvarnost i stvorenu sadašnjost. Prije 1991. godine sva su tri jezika bila obuhvaćena jednom normom, ali kako su to tadašnje političke prilike zahtijevale, došlo je, ne samo do raskola države, već i jezika, tako da su iz hrvatsko-srpskog (srpsko-hrvatskog) proizašli bosanski/bošnjački, hrvatski i srpski jezik, kao tri zasebna štokavska standarda. Stoga je zanimljivo proučiti koji od tih jezika je što „uzeo“, te može li se ta podjela tako specifično razgraničiti.

Kao predmet analize odabrani su uzvici, zbog nedovoljne istraženosti, ali i zanimljivosti aspekta. Kako ih, dakle sve pobrojati? Pomoću ranije opisanog G-K-a, taj je postupak ipak mnogo lakši. Naravno, uz korištenje rječnika može se doći do relevantnih podataka i određenih zaključaka, no to nam još uvijek ne govori koliko se zapravo ti uzvici koriste. Kombinacijom ove dvije vrste istraživanja pokušat ćemo dobiti što jasniji pregled.

Prilikom pretraživanja u G-K-u došli smo do podatka da, prema M-G-u, postoji 595 uzvika. Njih ćemo automatiziranim software-om izdvojiti te načiniti listu rariteta prema učestalosti i procentualnim vrijednostima. Sljedeći korak će se realizirati u paralelizaciji funkcionalno-stilskih tekstova, u kojima ćemo izolirati željene interjekcije, svrstati ih u tablicu te istražiti kao zaseban jezični lik u gramatičkim i leksičkim kontekstima.

Za konkretnu analizu uzvika služit ćemo se i rječnicima Bs, Hr i Sr, te gramatikama, udžbenicima i priručnicima.

Analizom apsolutnih vrijednosti želimo prikazati pojavnost svakog pojedinog uzvika u korpusu određenog jezika. Prilikom pretraživanja rječnika pokazalo se da korpusi istraženih jezika ne sadrže jednak broj niti uvijek iste uzvike. Kada govorimo o relativnim vrijednostima, u nekim situacijama usporedba neće moći biti izvedena, zbog prevelikog odstupanja i izostanka primjeraka određenih tekstova (većinom u bs verziji). Poradi toga, u analizi apsolutnih, a i relativnih parametara nije uvijek moguće Bs ravnopravno tretirati s Hr i Sr pa se u određenim situacijama uspoređuju samo dva posljednja, međutim navodimo i kvantitativne karakteristike za Bs, kako bismo zabilježili realan suodnos između danih jezika.

Takvo ispitivanje omogućit će prikaz realnih brojčanih vrijednosti tj. frekventnost svakog zasebnog uzvika u odnosu na ukupan broj pojava u ta tri jezika unutar G-K-a. Izračunavat će se procentualni suodnos pojava za svaki od tri jezika u odnosu na ukupan broj istraženih uzvika u okvirima njihove podjele na grupe i podgrupe. Na taj način možemo uspoređivati leksičke jedinice bez obzira na diferencijaciju između količine riječi u danim korpusima. Osim tablica, suodnos između uzvičnih pojava G-K-a i samih jezika prikazat će i grafovi pomoću kojih se vrši komparacija.

4. O uzvicima

U Bs, Hr i Sr riječi se, prema određenim kriterijima, dijele na vrste. Norme po kojima se vrši taj odabir svrstavaju se po broju oblika. Leksemi koji imaju više formi su promjenjive riječi, dok uzvici imaju samo jedan oblik te spadaju u nepromjenjive riječi. Kriterij po kojem razdvajamo riječi na vrste je konkretnost njihova značenja. Tako one mogu biti punoznačnice ili samoznačnice (tzv. leksičke riječi) te nepunoznačnice (tzv. pomoćne riječi) ili suznačnice (tzv. gramatičke riječi), u koje, pokraj veznika, prijedloga, čestica, nekih brojeva te priloga, spadaju i uzvici. Oni imaju gramatičko ili odnošajno značenje. Služe za uspostavljanje veza među punoznačnicama – riječima i rečenicama (Pranjković/Silić: 2007).

Uzvici u bs, hr i sr gramatikama gotovo su jednako definirani. Po pravilu se kaže da su uzvici nepromjenjiva vrsta riječi kojima se izražava neki osjećaj, raspoloženje tj. emocionalno stanje govornika. Njima se također označava glasovni i zvukovni sadržaj iz prirode. Simeon u svojem ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU LINGVISTIČKIH IZRAZA naglašava kako latinski termin 'interiectio' nije nastao u rimskim gramatikama, već su ga načinili filozofi modernog doba. Postoji niz naziva za tu vrstu riječi, kao što su *interjekcija* (u užem smislu), *eksklamacija*, *iskriknik*, *medmetak*, *međmeće*, *međumetak*, *međupoložak*, *međupoloženje*, *međurječje*, *mejuklad*, *meždometije*, *meždumetije*, *umetak*, *uskličnik*, *usklik* itd. (Simeon 1969: 698). Svi su ti nazivi objedinjeni gramatički u jedan zajednički naziv – *uzvik*. On je isto što je i usklik kao vrsta riječi, premda usklik (exclamatio) znači 'riječ' ili 'lokucija', a uzvik (interiectio) znači 'vrsta riječi' (genus voicis) – Simeon 1969: 698.

Na području uzvika nisu provedena mnoga istraživanja te nije zabilježeno niti značajnije istraživačko zanimanje za tu vrstu riječi. Uzvici ne sačinjavaju zasebnu kategoriju, niti glede oblika, niti glede funkcije, niti glede njihove uporabe. Kao što je prije napomenuto, postoje onomatopejski uzvici, emocionalno motivirani uzvici i uzvici koji fundiraju kao upravljački element u razgovoru. U nekim lingvističkim krugovima se još uvijek spori oko definicije uzvika te je li uzvik uopće riječ ili nije. Schneider u svojem djelu *STILISTISCHE DEUTSCHE GRAMMATIK* tvrdi da uzvik nije riječ, jer nije jezična jedinica koja djeluje kao nosilac semantičkog značenja (Schneider 1963: 355). Tome se u to vrijeme priklanja i većina srpskih istraživača. Petnaest godina kasnije Henne predlaže da se uzvici tretiraju pokraj 'Gliederungspartikeln' (sastavnih čestica) i 'Rückmeldungspartikeln' (povratno-obavještajnih čestica) kao

funkcionalne kategorije govorene riječi (Henne/Rehbock 1982: 81). Kada uzvike ne bismo interpretirali kao samostalne riječi, došlo bi do izrazitih poteškoća prilikom njihove definicije. Uzvici se po gramatici DUDEN definiraju kao podgrupa čestica (Duden 1998: 382). Oni se realiziraju kao fenomen govorenog jezika i češće se pojavljuju u razgovornom jeziku. Njihove različite varijante, kao 'nuspojave' govorenog jezika, otežavaju točnu definiciju uzvika. Kroz govoreni jezik dolazi do slučajnih ili pak namjernih modifikacija, koje vrši govornik pri izgovoru, tako da je kod određenih varijante teško stvoriti uvjete za istraživanje.

Oko ovih karakteristika uzvika slažu se, ipak, gotovo sve novije gramatike:

- a) uzvici su sintaktički nezavisni i mogu stajati izvan daljnjeg rečeničnog konstrukta,
- b) uzvici se mogu pojavljivati samostalno, ali zasebno ne djeluju kao rečenica, već nadopunjavaju iskaz rečenice u kojoj se pojavljuju, često dajući rečenicama intonaciju,
- c) uzvicima se izražavaju osjećaji ili emocije te oponašaju zvukovi iz prirode ili ljudske okoline,
- d) uzvici djeluju kao izražajni element govorenog i razgovornog jezika.

Uzvici se prema gramatikama dijele u *e k s k l a m a c i j e* (ekspresivne znakove), kojima izražavamo emocionalna stanja, *o n o m a t o p e j e* (podražajni znakovi), kojima oponašamo glasovni sadržaj iz prirode, *i n t e r j e k c i j e* (u užem smislu – poticajni znakovi), kojima tjeramo ili dozivamo životinje, a katkad ih koristimo i u obraćanju ljudima, međutim u toj podijeli Radoje Simić ide još korak dalje te navodi i *a p o s t r o f e* – dozivne znakove koji služe za apostrofiranje izgovorenog materijala kojim se skreće pozornost sugovornika na to da je govor usmjeren upravo njemu (Симић 2002: 205).

E k s k l a m a c i j e, dakle, služe za izražavanje raznovrsnih duševnih stanja i subjektivnih dojmova. One se obično stvaraju spontano, u određenim situacijama i prepoznatljive su gotovo svim govornicima tog jezika. Često postoji slučaj da je neki uzvik homonim, čime njegovo značenje ovisi o drugim faktorima, kao što su gestikulacija, intonacija i intenzitet izgovorenog jezičnog materijala. Imajući to u vidu, ubrzo se dolazi do saznanja da će i ova činjenica pri samoj analizi uzrokovati razne prepreke, bilo pri definiranju uzvika, bilo tehničke prirode – pri pretraživanju u G-K-a. Raguž još navodi da su eksklamacije uzvici u užem smislu, točnije samostalne riječi

kojima se izražava pitanje, odbijanje, zadovoljstvo, nezadovoljstvo, strah, bol, tuga, sumnja, iznenađenje i dr. (Raguž 1997: 286).

O n o m a t o p e j e su uzvici koji se koriste za oponašanje glasova iz prirode. Na taj se način zvučni osjet iz prirode, odnosno čovjekove okoline nastoji doznati jezičnim sredstvima. Tako se i naizgled neartikulirane akustične senzacije mogu izraziti riječima. Od njih se tvore i punoznačne riječi, kao u primjeru: *pljus* – imenica *pljusak*; ili *tres* – glagol *tresnuti*.

I n t e r j e k c i j a m a se također služimo kada smo u prirodi. Obično se njima dozivaju i tjeraju životinje, ali se pojavljuju i u neprimjerenoj tj. nenormiranoj međuljudskoj komunikaciji: *m(a)rš* (od glagola *marširati*). Interjekcije obuhvaćaju širu skupinu tih uzvika i ostalih riječi koje u jeziku postoje već u okviru drugih skupina, riječi koje se umeću u govor radi komentara, upozorenja i sl., npr. *k vragu*, *dođavola*, *ma čuj*, *dakako*, *znate*, *gle*, *čuj* itd. (Raguž 1997: 286).

Uzvici mogu odgovarati zvukovima za koje ne postoji adekvatna glasovna realizacija u danom jeziku (npr. *hm* – h + m; *ah* – a + h). Samo dio uzvičnih riječi ima utvrđenu formu, a drugi dio svojim glasovnim sastavom odudara od sustava i zbog toga ih je teško grafički realizirati (Симић 2002: 205).

4.1. Primarni i sekundarni uzvici

Gramatike ne opisuju realno stanje upotrebe uzvika, stoga se često ne navodi činjenica da većina primarnih uzvika ima višesmisleno značenje te da se uz mimiku i gestikulaciju upotrebljavaju jedni te isti uzvici za raznovrsne izričaje, svrsishodno zadanoj jezičnoj situaciji. Raspoloženja u sintaktičkoj cjelini određuju se različitim intonacijskim oblicima te se raznoliko realiziraju u odredbenoj situaciji pojedinog govornika. Jedan od takvih primjera je uzvik *jao*, koji izražava neku vrstu bola ili nezadovoljstva, ali kada ima uzlaznu intonaciju na prvom slogu te silaznu na drugom, kao u primjeru *jao-jao*, tada izražava jedan tip kritike ili komentara. Njegov knjiški ekvivalent, kao što navodi Anić bio bi *avaj* (2000: 36), koji se kao takav pojavljuje u funkcionalno-beletrističkim stilovima. Ukoliko promotrimo uzvik *oh* (2000: 674), Anić kao bitno naglašava da je to izgovor i konvencija pisanja za niz raspoloženja, dok ga Šonje opisuje kao „izraz kojim se iskazuje iznenađenje, žaljenje ili suosjećanje“ (2000: 744), što je mnogo konkretniji opis, ali ne obuhvaća sve njegove upotrebe. Prvi je, tako, preopćenit i ne govori nam u suštini ništa, dok je potonji određeniji, ali

nedovoljno obuhvatan. U govorenom jeziku često dolazi do glasovnih modifikacija, koje kao takve nisu pobliže opisane, kao u reprezentativnom primjeru *e*, kojim osnažujemo sadržaj iskaza, kao što je to Šonje prikazao u svojem RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA (2000: 232), dok Anić (2000: 208) napominje da uzvik *e*, koji služi za dozivanje i pozdravljanje, ima odrednice govorenog jezika te uz duže izgovaranje diftongizira u [ei] i prelazi u [ej]. Radi ovakvih primjera polisemičnosti uzvika njihovo je proučavanje i sistematiziranje otežano.

Možemo sumirati da ni u gramatikama niti rječnicima ne postoje unificirani navodi pojedinih primarnih ili sekundarnih uzvika. U svakom stručnom priručniku, rječniku ili gramatici naići ćemo na različita ili modificirana rješenja pa sve do različitih opisa i definicija pojedinih izoliranih uzvika. Da bismo predložili konkretnu usporedbu uzvika u dva različita rječnika, uzmimo za primjer uzvik *ajme* (Anić 2003: 17), koji je određen kao regionalizam, dok se u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA navodi i kao uzvik koji pripada inventaru standardnog jezika te nije zabilježeno odstupanje od propisane norme, izražava bol, čuđenje, prijekor i užas (Anić: 2000:15). Neujedinjenost je normalna pojava čak i unutar istog jezika. Zbog toga mnogi autori naglašavaju da je najbolji način za semantičko određenje uzvika uzeti primjer iz govornog ili književnog korpusa.

U kontekstu problematike značenjskog određenja ove vrste riječi, postoji i razlika u leksikografskoj obradi uzvika, pa se tako neki od njih, koje bismo mogli smatrati općepoznatima i vrlo frekventnima, ne pojavljuju u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA, kao što su *tras*, *bljak*, *apciha*, ili se *ua*, *opa*, *oj* i *halo* ne spominju u Anićevom RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA (2003).

Do raznih poteškoća također dolazi i kod transkripcije uzvika. Ponekad grafemsko predočanje uzvika, budući da se on ne artikulira na uobičajen način, predstavlja izazov. Često neartikulirani uzvici sadrže foneme za koje ne postoji prikladna grafemska inačica u ova tri jezika kojima se bavimo. U takvim slučajevima poseže se za najslbližijim mogućim grafemom, kao što je u primjerima uzvika *tc* ili *mhm*. Nerijetko se čak ni kronološki poredak fonema odnosno grafema ne podudara. Slijedno tome, može se pojaviti i proizvoljno korištenje pisane varijante uzvika, ukoliko one nemaju ustaljenu formu kao onomatopeje *mu* ili *živ-živ*.

U hr jeziku katkad se ne poštuje niti prozodijska norma. Razlog tomu je geopolitička slika zemlje te podjela jezika na dijalekte, čime je sistematizacija uzvika

nadalje otežana. U Bosni i Hercegovini i Srbiji situacija je donekle dobra, budući da ne postoje tako velike razlike među regionalnim govorima. U Hrvatskoj je utjecaj narječja i dijalekata na standard značajan, pa je i sama standardizacija uzvika problematična. Naglašavanje se ne provodi sustavno zbog slučajeva u kojima uzvik na sebe preuzima svojstvo rečenične intonacije, što je sporno, jer iako uzvici nemaju značenje, oni jesu samostalna vrsta riječi.

Zabrinjavajuća je činjenica što za uzvike ne postoje ustaljena pravila tvorbe, pa nije moguće obuhvati stare uzvike i one u nastajanju. Moguće je jedino dokazati tzv. jezično stvaranje. Posudbom iz drugih jezika može se proširiti broj uzvika u standardu, a mogu se upotrijebiti i pri tvorbi ostalih vrsta riječi, kao na primjer *pardon* – *pardonirati*. Nove vrste uzvika nastaju i u krugovima mladih ljudi i tinejdžera, kroz žargon, koji je oduvijek bio plodno tlo za novotvorenice. Težnja za originalnim jezičnim izrazom tako stvara podlogu za proširenje vokabulara.

U uzvike (njem. Interjektionen) također pribrajam i razne grupe interjekcijskih i emocionalno motiviranih riječi. Oni ne podnose morfološku karakterizaciju te značenjski podrazumijevaju jednu obuhvatnu i neujednačenu skupinu, čiju podjelu donosimo u nastavku rada. Prije podjele za koju smo se odlučili u ovom radu, evo još nekih opcija.

Uzvici se mogu podijeliti na prave i neprave. Pravi je onaj uzvik koji se upotrebljava samostalno i spontano, odražavajući trenutni osjećaj ili pogled na situaciju u kojoj se nalazimo. Nepravi je ukoliko se na tom mjestu upotrijebi riječ koja inače ima drugu službu. Simeon dalje navodi kako su neki oblici saživjeli kao nepotpuna rečenica i služe samo kao usporedna ili koordinativna konstrukcija (Simeon 1969: 699). On proširuje podjelu uzvika na:

- a) Onomatopejski uzvici – oni kojima se služimo pri oponašanju zvukova iz prirode.
- b) Vokativni uzvici – po obliku se podudaraju s vokativnim oblikom imenice ili zovnoga (vokativnog) skupa riječi, npr. *Gospode!*, *Bože moj!* itd.
- c) Glagolski uzvici – nepromjenjiva vrsta riječi koja se katkad oblikovno podudara s onomatopejskim uzvicima, a upotrebljava se u rečenici koja je u funkciji glagolskog predikata sa značenjem prošloga vremena svršenog vida, npr. *tres*, *pljus*, ili *kvrc*.
- d) Imperativni uzvici – imperativ u službi uzvika.

- e) Primarni uzvici – podrazumijevaju neizvedene uzvike, koji su nevezani za značenjske vrste riječi, što znači da se ti uzvici ne mogu raščlaniti, npr. *ah, jao, aha, oho* i sl.
- f) Zapovjedni uzvik – on se također služi imperativom.
- g) Izvedeni uzvik – sekundarni uzvik vezan po porijeklu za značenjske vrste riječi, npr. *tiše!*
- h) Teorija uzvika – uzvična teorija o postanku jezika.

4.2. Podjela uzvika

U samoj analizi ovog diplomskog rada leksička građa biti će podijeljena prema semantičkim osobinama. Uzvici su razvrstani u tri glavne grupe, po uzoru na podjelu Sybille Daković. Prve dvije su: *i m p u l z i v n i u z v i c i* koji izražavaju emocionalna stanja, te *i m p e r a t i v n i u z v i c i* koji izražavaju volju i svjesno odlučivanje. Svaka od ovih grupa sadrži unutarnju podjelu na tri podgrupe¹. Iako u znanosti postoje podijeljena mišljenja oko pripadanja onomatopeja i uzvika istoj vrsti riječi, u ovom radu odlučili smo ih promatrati kao ravnopravne kategorije. Tako nakon prve dvije spomenute podjele, slijede onomatopeje (odnosno *o n o m a t o p e j s k i u z v i c i*) i dijele se na četiri podgrupe².

Osim toga, budući da i nakon ove podjele bilo teško svrstati neke od uzvika uveli smo još dvije kategorije, a to su *d e s k r i p t i v n i u z v i c i* i *h i b r i d n i u z v i c i*.

Na samom kraju glavne analize kreirat ćemo i posebnu tablicu prema asocijativnim kategorijama, koju dijelimo na dvadeset i dva polja.

Ono što je preostalo jest tablica postojećih glagolskih uzvika unutar našeg inventara. Njih ćemo također izdvojiti uz predodžbu glagolskih oblika koji od njih nastaju.

Glavna podjela u analizi ovog rada izgleda ovako:

1) *I m p u l z i v n i u z v i c i*:

- a) senzitivni uzvici
- b) emotivne uzvici
- c) intelektualni uzvici

¹ Podjela impulzivnih i imperativnih uzvika na podgrupe Sybille Daković preuzeta je od E. Orwinske-Ružički.

² Podjela onomatopeja Sybille Daković preuzeta je od E. Siatkowske.

2) Imperativni uzvici:

- a) demonstrativni uzvici
- b) naredbe
- c) pozdravi

3) Deskriptivni uzvici

4) Onomatopeje ili onomatopejski uzvici:

- a) onomatopeje koje oponašaju zvukove iz prirode ili zvukove umjetnog porijekla
- b) onomatopeje koje oponašaju zvuk sudara dvaju krutih tijela
- c) onomatopeje koje oponašaju zvukove izazvane sudarom krutog tijela s tekućinom
- d) onomatopeje koje oponašaju zvukove izazvane sudarom krutog tijela sa zrakom

5) Hibridni uzvici

5. Analiza

Samo određeni uzvici odabrani su za glavnu analizu. Nakon što se u G-K-u pretraže samo uzvici, bez konkretnih primjera, nailazimo na brojku od 595 uzvika. Međutim, nakon što se detaljnije pogleda, postaje vidljivo da ne postoje primjeri za baš svaki od njih. Zbog toga ih je potrebno pretraživati pojedinačno. Od 595 uzvika koliko G-K broji, odabrali smo one koji su pronađeni u rječnicima, odnosno one koji nude primjere pretraživanjem u G-K. Neki se uzvici također koriste u službi drugih vrsta riječi te ih je zbog toga teško definirati, a nekih nema u rječnicima za bs, hr i sr jezik. Tako smo došli do broja 188 uzvika, koliko ih je uzeto u obzir za analizu u ovom radu. Popis svih uzvika nalazi se u prilogu rada, a na ovom mjestu donosimo popis onih koji nisu ušli u analitičku obradu.

To su:

a) uzvici koji ne pojavljuju niti u jednom rječniku: *ije, pljes, ai, ki, kli, isa, usa, ao, obr, cec, ijo, jala, oha, io, kлок, kro, kvo, ts, vojs, ća-ću, cucu, cupe, ćus, ćuše, ćušak, ćutak, cvrakac, đaja, ded, đidi, dirli, đis, dru, drus, drusa, dup, dzin, fak, fiskac, fuć, gek, gici, gluk, gre, hae, hija, hja, hopsa, ididi, iha-haj, ihi, ihihi, ihuj, ij, ijoj, ipa, izmicauz, izmicauz, jac, jagr, jah, jaj, jaoh, japaša, jec, jo, joć, juf, juj, kać, kakoko, kan, kav, keć, kev, kha, kic, kuć, ki-ki, kikiriki, kiš, klac, klepa-klapa, kojevitez, ko-ko, kokoda, kokodak, krca, krka, krkac, kremeč, kš, kubac, kukureku, kukurijeku, kurtala, kuvi, kvac, kvik, kvoak, kurk, kvru, laksi, leg, ljok, ljoke, ljuk, ljulju, lop, mau, mehehe, mijaoj, mlat, mrd, muć, nepik, nino, nuder, nuna, nuška, nuto, nuto-de, ohej, pajs, peki, pif, ohohoj, ohoj, oja, ojs, o-kej, okš, ola-la, piu, pljeskac;*

b) uzvici koji se ne pojavljuju u G-K-u: *ae, aih, ajao, ajaoh, ajaoj, ajoj, ajs, amin, aoh, apćiha, aprilili, auf, auh, av, baj-baj, bam, bang, bap, batac, bau, berija, bezec, bija, bim-bam, bir, biri, ble, bom, bravos, brč, broć, brrr, brum, bu, bub, buć, bujrum, bum-bam, bupća-ću, can, ćap, ciju, cin, cmok, cucu, ćuk, cuki, cup, cupa, cupe, ćur, ćuri, ćuš, ćuše, ćušak, ćutak, cvi, cvok, cvr, cvrc, cvrkac, ća, ćuk, ćvrk, davor, davori, ded, dirli, drapa, drn, drp, drus, drusa, dum, dumba, dup, dura, dzin, dživ-dživ, đaja, đe, đī, đidi, đīha, đīp, đis, ehe-he, eja, ejs, evala, fak, fik, fis, fiskac, fljas, fljis, fljus, frk, frs, fu, fuć, fuć, fuk, gek, gic, gici, gili, gloc, gluk, grc, greb, gric, gru, guć, guc, gus, gusa, hae, hajs, hap, hijo, hja, ho-ruk, hoho, hoj, hop-cup, hopa, hopa-cupa, hopsa, hu, huj, huja, ia, ididi, iha, iha-haj, iahah, ihaj, ihi, ihihi, ihu, ihuhu, ihuj, ij, ijoj, ijuju, ipa, iš, izdirala, izmicaus, izmicauz, jac, jagr, jah, jaj, jaoh, japaša, jarabi, jec, jek, jo, još, juf, juh, juhaha, juhahaj, juhuhu, juj, kać, kakoko, kau, kav, keć, kec, kev, kha, ki-ki, kic, kić, kikiriku, kiš, klac, klaj, klap, klapa, klep, klepa-klapa, kli, kilk, kljuc, kljuka, klo, klop, ko-*

ko, kojevitez, kokoda, kokodak, kot, kr, krca, kre, krek, kreke, kres, kri, krk, krka, krkac, krmau, krmeč, kš, kubac, kukureku, kukurijeku, kukuriku, kurtala, kuš, kuvi, kva, kvac, kvak, kve, kvik, kvoak, kvoc, kvok, kvru, laksi, leg, lele, ljok, ljoke, lj os, ljuk, ljulju, ljus, lop, mašalah, mau, mehehe, merhaba, mijaoj, mijau, mjau, mlat, mljac, mljas, mrd, mrnjau, mrš, muc, muć, nepik, nino, njam, nuder, nuna, nunu, nuška, nuto, nuto-de, o-kej, o-ruk, ohej, oho-ho, ohohoj, ohoj, oja, ojs, okš, ola-la, osana, pajs, peke, peki, pif, piha, pik, piu, pljeskac, pluc, pljus, pljuskac, prac, prc, puc, puć, puć-puruć, pućkac, pup, pur, repete, smuc, stu, š-š-š, šah-mat, šalaj, šćap, šeh, šike, škljoc, šljap, šljas, šljis, šljiskac, šop, štric, šu-šu, šuć, šućur, šup, šuru-muru, šutkac, tandr, tapa-tapa, tašun, teh, th, thi, thja, tim-tam, tir, tiro, toh, tralala, trarara, tras, trc, trt, trte-mrte, tuc, tuc-muc, tuf, tuk, tuka, tupe-lupe, uc, uhuj, uj, uja, uju, uša, uše, utata, uu, vaj, vau, važ, važa, vit, vita, vojs, vojsi, voš, vr, vrc, vrd, zek, ziju, zuc, zvec, zveckac, zvek, zvizgac, zvr, zvrc, žic, žiš, žiž, žvrc.

5.1. Impulzivni uzvici

Impulzivni uzvici grupirani zajedno kao oni koji izražavaju emocionalna stanja. Ona se kreću od snažne fizičke boli ili straha, preko iznenadnih povreda, do izražavanja gađenja, osjeta koji su u odnosu na meteorološke prilike, žaljenja za čim i sl. U ovoj skupini bit će obrađeni sljedeći uzvici: *jaoljoj, jaoj, fuj, au, ajme, avaj, br, ua, uf, ah, eh, ej, oh, oho, uh, ho, aliluja, bah, ehe, ehe-he, juhu, aleluja, ihu, ijuju, jarabi, ha, aha, hm, eureka, bravo, pih, aferim, tja, ala, hi, hoho, cvrc, peke i nja*. Analizu vršimo prema ranije navedenoj podjeli u tri podgrupe, prvu čine senzitivni uzvici.

5.1.1. Senzitivni uzvici u Gralis-Korpusu

Senzitivnim uzvicima iskazuju se primarni ljudski osjećaji, uvjetovani utjecajem okoline na čovjeka. Prvi od takvih uzvika je *jao*, odnosno *joj*, s 12 pojava za hr jezik te 19 za sr jezik. Pretraživanje bs jezika u G-K-u nije dalo rezultate, ali se zato *jôj!* u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić 2007: 264) navodi kao uzvik čija je realizacija potaknuta osjećajem velike boli, straha, žalosti ili radosti, zadivljenosti, iznenađenja. Zanimljivo je da ovaj frekventni uzvik nema svoju korpusnu pojavnicu za taj jezik. Jednako se tumači u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA. *Jao* je uzvik i izražava jak osjećaj nesreće, tuge, nevolje ili u žaljenju (Anić 2000: 365), iako u primjeru iz hr prijevoda zaključujemo da ima i prošireno značenje, jer se ovdje izražava sramota ili stid – *Jao, napila sam se, pa brbljam*. (groznica_ljubavi-hr). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *jôj/jao* se samo kratko navodi kao uzvik (Nikolić 2007: 510), a u primjeru za sr

jezik *jao* izražava neku vrstu brige ili straha – *Jao, jao, puže uz sanduk!* (doktorzivago_final-sr) – a kad se želi istaknuti neki osjećaj tj. naglasiti iskaz u rečenici piše se skoro uvijek u udvojenom obliku. Ovdje je zanimljivo da se oba prevoditelja odlučuju upotrijebiti uzvik *jao* u njegovim različitim funkcionalnim kontekstima. Iako stid uz ovaj uzvik nije naveden kao osnovni osjećaj ni u jednom od korištenih rječnika, hr prevoditelj ipak *jao* koristi, kako bi dočarao taj osjećaj.

Sličan njemu je i *jaoj*. To je uzvik kojim se izražava bol, tuga, žalost, te služi za izražavanje prijetnje, upozorenja, radosti ili veselja (Nikolić 2007: 500). U primjeru – *Jaoj, braćo, opljačkaše me!* (doktorzivago_final-sr) – tim uzvikom se dočarava negativno uvjetovano uzbuđenje i iznenađenje. Primjere nudi samo sr jezik, ima ih 5. Ovaj uzvik spada u uzvike u užem smislu ili prave, jer nije homoniman ni jednoj drugoj riječi.

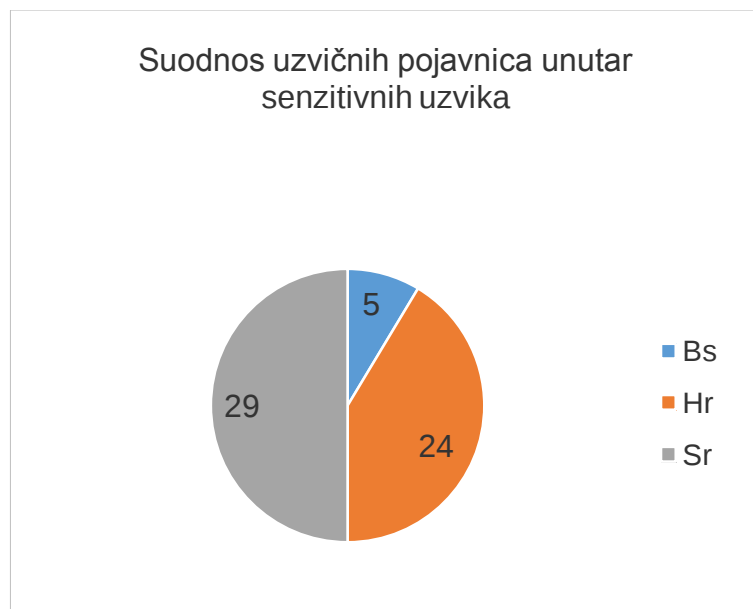
Slijedi *fuj*, koji je u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA klasificiran kao: *fűj* (njem.), uzvik kojim se izražava gađenje, preziranje ili negodovanje (Čedić 2007: 155). Isto značenje ima i u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU (Matasović 2002: 363), kao i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА, gdje je *фyђ* (*фyђ*) uzvik kojim se izražava odbojnost, gađenje, preziranje i sl. – *Фyђ, како је то одвратно* (Nikolić 2007: 1450). U primjerima iz G-K-a vidljivo je da prevoditelj za bs jezik ovaj nehomoniman (primarni) uzvik ili uzvik u užem smislu koristi kako bi izrazio gađenje – *Fuj vraže, sva ta krv!* (Stepski_vuk-bs), dok u hr prijevodu Doktora Živaga služi za izražavanje odbojnosti – *Fuj, gade, nosi se!* (doktorzivago_final-hr), a u primjeru za sr jezik upotrebljava se u ponovljenom obliku, kako bi se naglasilo negodovanje koje se izražava ovom rečenicom – *Fuj, fuj – grdila ga je Antonina Aleksandrovna* (doktorzivago_final-sr). U T-K-u nalazimo na modificirana značenja uzvika. Kao što nam to primjeri istraživanih jezika prikazuju, u svakom od odabranih primjera *fuj* iskazuje različite osjećaje u korelaciji na izgovoreni materijal tj kontekst u danoj dijaloškoj situaciji. Najviše pojava ima hr jezik s 8, slijedi bs jezik s 5, te na kraju sr jezik s 2 primjera.

Au se pojavljuje u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU, te u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. U prvom je uzvik kojim se izražava čuđenje, divljenje, ushićenje, strah ili bol (Matasović 2002: 68), a u drugom ima vrlo slično značenje: *ay* je uzvik koji se koristi pri izražavanju iznenađenja, čuđenja, boli, patnje i sl. (Nikolić 2007: 49). U primjeru iz G-K-a za hr jezik se izražava oduševljenje – *Au, alaj je dobra riba!* (groznica_ljubavi-hr), a u korpusnom primjeru za sr jezik dočarava se čuđenje – *Au, kakva zgoda!*

(Crvena-sr). To je ujedno i jedini primjer za sr jezik, dok u korpusnim tekstovima za hr jezik stoji jedan više. Kod bs jezika ponovno je izostala pojava. Taj uzvik nije homoniman nijednoj drugoj riječi te ga zbog toga ubrajamo u primarne ili uzvike u užem smislu.

Slijedi nehomoniman uzvik *ajme*, s primjerom: *Ajme, spasite djevojku, obranite siroče...* (doktorzivago_final-hr). U ovom primjeru izražena je molba i užas. U RJEČNIKU HRVATSKOGA JEZIKA *ajme* se definira kao reg. uzvik koji se koristi za izražavanje bola, prijekora, užasa itd. (Anić 2000: 15). Nalazimo ga 3 puta u korpusu, sva tri za hr jezik, a nema ga ni u rječnicima ostala dva jezika. Pripada, kao i svi ostali do sad primarnim ili uzvicima u užem smislu.

Posljednji u ovoj skupini je *avaj*. *Avaj* je ekspresivni uzvik; knjiški se češće koristi *jao* (Matasović 2002: 73). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *авај* je uzvik koji se koristi za izražavanje bola, očaja, patnje i sl. Pojavljuje se i u službi riječce, u kontekstu – nažalost (Nikolić 2007: 16), kao što je to slučaj u našem primjeru – *Ja tada razaznajem da moj muž pokušava da hoda uspravljajući svoje strelama izranjavljeno, okrvavljeno telo što su ga kopljima probadali safavidski vojnici, i kako prilazi, ali avaj, između nas je nekakva reka* (Crvena-sr). To je ujedno i jedini primjerak u korpusu i brojimo ga u nehomonimne, primarne uzvike.

Slika (3): Prikaz suodnosa bs, hr i sr uzvičnih pojava unutar senzitivnih uzvika

Slika 3 prikazuje brojčane vrijednosti pojava u svakom od tri jezika, te njihov suodnos. U ovom grafičkom prikazu vidljivo je da točno polovinu uzvičnih pojava

unutar senzibilnih uzvika čine primjeri za sr jezik, njih ima 29 od ukupno 58 (siva boja), dok drugu polovinu dijele pojavnice za bs, kojih je 5 od 58 (plava boja) i hr jezik, kojih je 24 od 58 (narančasta boja). Kada se te brojke preračunaju u procentualne vrijednosti, to izgleda kao u tablici 1.

Jezik	Broj poavnica	%
Bs	5	8,63
Hr	24	41,37
Sr	29	50,00
Total	58	100,00

Tablica (1): Procentualne vrijednosti poavnica unutar senzitivnih uzvika

5.1.1.1. Usporedba senzitivnih uzvika u rječnicima

Samo je jedan od senzitivnih uzvika pronašao mjesto u rječnicima, ali za njega nema pojavnice u korpusu. Ukoliko pokušamo unijeti ovaj uzvik u M-G, najprije dobivamo pozitivan rezultat, ali čitanjem primjera uviđamo da se *br* ne koristi u službi uzvika, već u najvećoj mjeri kao skraćénica za *broj*, pa ne možemo koristiti primjere koje nudi. Sam uzvik uvršten je u nehomonimne, prave ili primarne uzvike u užem smislu.

U rječnicima je također zapisano vrlo malo o *br* kao uzviku. Niti Čedić u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (2007) niti Anić u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA (2000) ne navode *br* kao uzvik. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *br* se navodi kao simbol za kemijski element *Brom* (Matašić 2002: 141). Jedino Nikolić u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (2007: 105) navodi *бр* (*бпр*) kao uzvik kojim izražavamo nelagodu zbog hladnoće, odvratnosti i sl.

5.1.2. Emotivni uzvici u Gralis-Korpusu

Kao što im i samo ime govori, emotivnim uzvicima izražavaju se emocionalna stanja, uključujući veliki dijapazon osjećaja. Odnose se, dakle, na psihičku oblast. Njima iskazujemo iznenađenje, nelagodu, žaljenje, patnju, duševnu bol, gađenje, odvratnost prema čemu i sl.

Počnimo s uzvikom *ua*, koji je u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU opisan kao uzvik koji se upotrebljava prilikom izražavanja negodovanja, protivljenja ili poruge

(Matasović 2002: 1367). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *yā* (yā) je također uzvik kojim se koristimo pri izražavanju nezadovoljstva, nelagode i sl. (Nikolić 2007: 1359). Nije naveden u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007). Ovdje smo izdvojili primjere za hr jezik – *I to djetešce kričalo je „ua, ua“, i ono bez izraza kakva trpljenja, ali kao da nije plakalo po dužnosti, nego s nekakvim basovskim namjerno mrgodnim neprijateljstvom* (doktorzivago_final-hr). i sr jezik – *Ua, ua – gotovo ravnodušno, kao po službenoj dužnosti, pištale su bebe na jednoj istoj noti. Samo jedan glas se izdvajao iz unisonosti* (doktorzivago_final-sr). – u kojima se pomoću udvojenog uzvika *ua* dočarava plač beba. Teško je reći koje emocije imaju bebe, međutim u primjeru za hr jezik opisan je plač bebe koja kriči s nekakvim mrgodnim neprijateljstvom. Po tom možemo zaključiti da je u pitanju neko protivljenje ili negodovanje. U korpusu su za svaki od dva jezika otkrivena po dva primjera. Ovaj istraživani uzvik nije homoniman nijednoj drugoj riječi te skladno s tim pripada pravim ili primarnim uzvicima u užem smislu.

Uf je uzvik koji se koristi pri izražavanju neugodnog iznenađenja – „*Uf, ovo nije pas nego divlja svinja!*“ (Crvena-bs) ili nelagode, nestrpljenja i gađenja (Čedić 2007: 1163). Vrlo je frekventan u razgovornom jeziku, a od primjera u korpusu nađen je po jedan za bs i hr jezik, te četiri za sr jezik.

Uf je onomatopejski uzvik kojim se izražava negodovanje, gađenje, čuđenje, nestrpljenje, neugodno iznenađenje i sl. (Matasović 2002: 1371), međutim u korpusnom primjeru za hr jezik ovaj uzvik ima pokraj drugih navedenih uzvika samo ulogu ironiziranja nečije elokvencije – *Ne može se pohvaliti ni sposobnošću da smisli kićene fraze i priredi dopadljivu promidžbu, osim ako pod onim: „Uh, hm, uf“ ne podrazumijevate njegovu izrazitu elokvenciju* (suncevi_znaci-hr). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *yφ* je uzvik kojim se izražava nestrpljenje, neprijatno iznenađenje i sl. (Nikolić 2007: 1425), a u sljedećoj rečenici udvojenim uzvikom želi se dočarati i naglasiti nelagoda zbog starosti i zime koja je snašla bračni par – *E sada, predveče je, sedimo ti moj muž Nesim i ja u našoj kući u našoj jevrejskoj malialici na početku Zlatnog roga i onako, dvoje starih, uf-uf, staramo se da se ugrijemo bacajući drva na ognjište* (Crvena-sr). To je pravi ili primarni uzvik i odlikuje se nehomonimnošću – ne postoji druga vrsta riječi s kojom bismo ga mogli dovesti u vezu.

Nadalje prelazimo na uzvik *ah*, koji ne iznenađuje brojem pojava, budući da također pokriva ogroman spektar emocija. To je pravi ili primarni uzvik u užem smislu

i nije homonim nijednoj drugoj vrsti riječi. Tako sr jezik u korpusu nudi 104 pojavnice, hr 73, a bs jezik 32. *Ah* se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA definira kao imenica muškog roda u jednini koja označuje želju za nečim (Čedić 2007: 3). Iako pripada u proširene primarne uzvike, *ah* se u natuknici ne definira kao uzvik. To je protivno onom što nam govori rečenični primjer u G-K-u – *Ah, pomislih na tren, nek' se sa mnom zbije što god hoće, jednom sam eto i ja sretan, ozaren, oslobođen sebe, kao da sam Pablov brat, kao dijete.* (Stepski_vuk-bs). Iako u pisanoj formi zabilježen, jasno predstavlja taj uzvik u svojoj funkciji, a to je izražavanje određenog osjećaja, stanja svijesti, čak i ravnodušnosti, koja se izražava u ovim rečeničnim primjerima. U RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA (Anić 2000: 14) *ah* se kratko i jasno navodi kao uzvik, a u primjeru to izgleda ovako – *Ah, pomislih na tren, nek' se sa mnom zbije što god hoće, jednom sam eto i ja sretan, ozaren, oslobođen sebe, kao da sam Pablov brat, kao dijete.* (Stepski_vuk-hr), dok РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА *aħ* uvrštava u uzvike kojima se izražava oduševljenje, divljenje, bol, radost i sl. (Nikolić 2007: 54), što upućuje na njegovu polifunkcionalnost. Zavisno od konteksta, može izraziti dva suprotstavljena osjećanja, kao što su na primjer bol i radost. Primjer za srpski jezik – *Ah, pomislio sam u taj mah, neka bude sa mnom šta mu drago, jednom sam ipak i ja bio srećan, bio sam vedar i oslobođen svoga Ja, kao da sam brat Pablov, ili dete* (Stepski_vuk-sr).

Vrlo sličan prethodnom, *eh* ima nekoliko primjera u korpusu, 21 za sr jezik, 11 za hr i 4 za bs jezik. Primjer za sr jezik glasi: *Eh, pa to sam odmah mislio!* (Stepski_vuk-sr) – u kojem ovaj uzvik ima funkciju naglašavanja iskaza, kao što Čedić u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA i Matasović u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *eh!* opisuju kao uzvik koji služi za pojačavanje i izražavanje raspoloženja. U bs primjeru pojačava se izrečena šala – *„Eh, pa i mi ćemo onda izrađivati takve slike“, šaljivo reče ubica* (Crvena-bs), dok se u hr primjeru *eh* uz *k vragu* koristi za izražavanje nezadovoljstva – *Eh, k vragu, odletješe, uplašile se* (doktorzivago_final-hr). *Eh* kao i *ah* pripada u prave ili primarne uzvike.

Uzvik *ej* izrazito je čest u razgovornom jeziku i dozivanju, ali takva njegova služba nije navedena u svim rječnicima. Kod Anića ga uopće nema, natuknica samo upućuje da se potraži pod *e* (Anić 2003: 208). U primjerima iz G-K-a jednako tako se pojavljuje i u drugim značenjima. Sr jezik ima 10, a hr 13 pojavnica. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *eĭ* ima više značenja: *eĭ* je uzvik koji služi za dozivanje ili skretanje

pažnje nekome (xej) – *Ej, djedice* (doktorzivago_final-hr), *Ej, Марко!* Koristi se i za izražavanje raznih emocija: tuge, žalosti – *Ej, јадна ли сам!* Ili *Ej, tugo moja!* (doktorzivago_final-sr), želje, priželjkivanja – *Ej, да ми је да упишем факултет!*, jadanja – *Ej пуста младости, у шта ми прође!*, žaljenja, sažalijevanja – *Ej, јадна сиротињо!*, nezadovoljstva – *Ej, шта то радиш, црни сине!*, ushićenja, divljenja – *Ej, шта смо се лепо провели!* Također služi i za opominjanje ili upozoravanje (Nikolić 2007: 344). Kao i svoji prethodnici ovaj uzvik nije homoniman i pripada uzvicima u užem smislu.

Iznenadjujuće je da se *oh* ne spominje u RJEČNIKU BOSANSKOGA JEZIKA, iako vrlo prisutan u korpusu, kao i u govorenom jeziku – *Oh, kako je lijepo biti crvena boja!* (Crvena-bs), dok se u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA navodi kao uzvik uz izgovor i konvenciju pisanja za razna raspoloženja (Matasović 2002: 864) – *Oh, bar dva razloga dolaze u obzir* (Posljednja_knjiga-hr). Slično je zabilježen i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ JEZIKA: *oh* je uzvik kojim se izražavaju različiti osjećaji – iznenađenje, radost, zadovoljstvo, ljutnja, ogorčenje i sl. (Nikolić 2007: 902). Ovdje se u bs primjeru navodi zadovoljstvo, u hr se koristi kao pojačivač iskaza, kako bi se poduprla točnost tvrdnje i konačno u sr prijevodu se izražava tjeskoba i tuga zbog duševnog stanja – *Oh, taj jutarnji teret u srcu!* (Moskva_Petuski-sr). Sr jezik ponovo ima najviše primjera, čak 98, hr 59, a bs 27. Kad bismo ga uvrštavali u uzvike po smislu, bio bi to uzvik u užem smislu, pravi (primarni) i nehomoniman drugoj vrsti riječi.

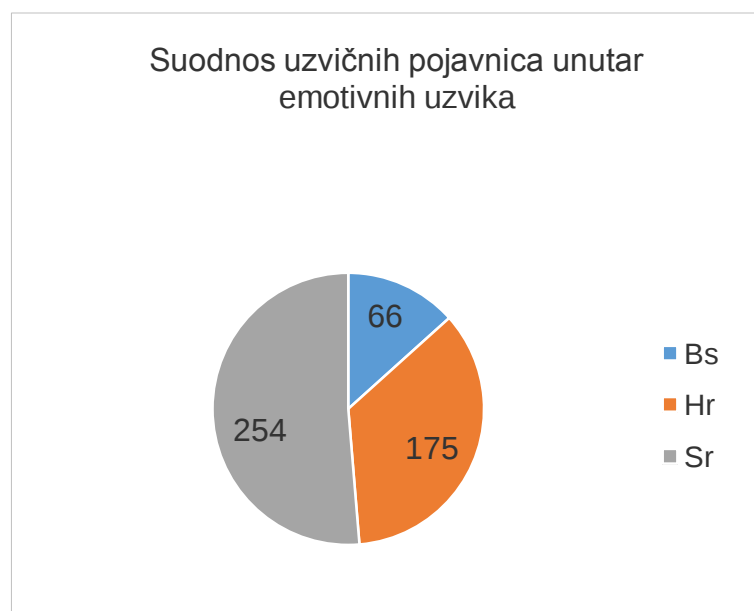
Korijenski srodan prethodniku, *oho* nudi potpuno drugačiju uporabu. *Oho* nalazimo samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ JEZIKA (različito naglašeno), to je uzvik kojim se izražava čuđenje, radost, iznenađenje, zadovoljstvo i dr. (Nikolić 2007: 903) – „*Oho, mašala, ala si mi otežao, baš si veliki, rekoh i poljubih ga.* (Crvena-sr). U našim rečeničnim primjerima, u sva tri slučaja *oho*, iako različito motivirano, izražava iznenađenost. Nema objašnjenja za ovaj uzvik u bosanskom i hrvatskom rječniku, međutim prevoditelji se njime koriste. To je vidljivo u korpusnim primjerima. *Oho, ja sam mislio da me nećeš ostaviti samog.* (Stepski_vuk-bs), jedan je od ukupno dva primjera za bs jezik, a – *Svakome je u okruglim očima pisalo to „Oho!“* (Moskva_Petuski-hr), jedan je od sedam primjera za hr. Sr broji isto toliko.

Uh je uzvik koji se koristi za izricanje nagle nelagode – *Uh, al' ti je fora!* (groznica_ljubavi-hr), boli, neugodnog iznenađenja i sl. (Matasović 2002: 1374), ali se koristi i za ironiziranje situacije ili sugovornika. Ne postoji u RJEČNIKU BOSANSKOG

JEZIKA (Čedić: 2007), mada ga prevoditelj koristi kod primjera za bs jezik i njime dočarava neugodno iznenađenje – „Uh“, *rekoh. Kosa vam ne miriše* (Crvena-bs). Isto je i kod sr jezične varijante prijevoda romana Doktor Živago. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА ух je uzvik kojim se služimo u strahu: u iznenađenju pred nečim neočekivanim, velikim; pri nekom neugodnom osjećanju – *Uh, a! se zacrvene.* (doktorzivago_final-sr), boli i sl. Koristi pri iskazivanju želje, u vajkanju, u tuzi, u žaljenju; te ponekad i kao izraz olakšanja (Nikolić 2007: 1425). Najviše primjera ovaj put nudi hr jezik s 8 pojava, slijedi sr sa 7 te bs s dvije pojavnice. Odmah je vidljivo da je to uzvik u užem smislu, dakle pripada pravim ili primarnim.

Uzvik *ho* pojavljuje se u korpusu samo jednom i to u hr jeziku. U РЈЕЧНИКУ БОСАНСКОГ ЈЕЗИКА nema ove natuknice. Matasović *ho* navodi samo kao simbol za kemijski element holmij (2002: 445). Samo РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА хо (ponekad ponovljeno) definira kao uzvik koji se upotrebljava u izražavanju čuđenja, iznenađenja, nezadovoljstva, ljutnje te za podražavanje smijeha (Nikolić 2007: 1468). Pronašli smo primjer za *ho* u kombinaciji s drugim uzvikom, ali kao što je rečeno, samo za hr jezik, međutim pojavljuje se kao izolirani uzvik u Nikolićevom rječniku. Bitno je ovdje spomenuti da *ho* nema istu uporabnu funkciju kao *oho-ho* koji se koristi za dočaravanje nečeg dugačkog ili velikog, kao što to u ovoj rečenici predstavlja „put“. *Pa što onda ako si krenuo ujutro!... Sad je, hvala Bogu, jesen, dani su kratki; ne stigneš se ni osvijestiti – i puti ponovno je tama... A put do Petušaka je dugačak oho-ho!* (Moskva_Petuski-hr). Kao i prije navedeni uzvici, ovaj navodi karakteristike pravog ili primarnog uzvika.

Aliluja se pojavljuje u jednom primjeru u G-K-u: *On sve to zaslužuje, on bi opravdao i iskupio to „nadgrobnoje ridanje tvorjašće pjesnj aliluja!“* (doktorzivago_final-sr) – U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *Алилу́ја* (а́ллиу́й) = *алелуја* (hebr.) je uzvik/pripjev radosti u kršćanskim molitvama i himnama; u slavu Boga, himna Bogu; izraz radosti (Nikolić 2007: 26–27). Ipak, u ovom primjeru jezik koji se nalazi pod znacima navoda nije srpski, već ruski, kako je naveden u knjizi. Znači u sr se prijevodu autor poslužio ruskim jezikom prilikom izrugivanja jednog od likova. U ostala dva jezika ne nalazimo ovaj uzvik, niti u korpusu niti u rječnicima, ali razlog za to je što se ne pojavljuje u istom grafemskom obliku. Dokaz za to bit će vidljiv dalje u analizi, kada dođemo do uzvika *aleluja*. Za ovaj uzvik ne nalazimo homonimičnu riječ s kojom bismo ga mogli povezati.

Slika (4): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u emotivnih uzvika

Slika 4 shematskim prikazom prezentira odnos između pojava emotivnih uzvika u G-K-u. Sr jezik ima 254 pojavnice, hrvatski 175, a bs 66. To pokazuje koliko su emotivni uzvici frekventni. Najveći razlog tomu je njihova polifunkcionalnost, i mogućnost korištenja u raznim kontekstima. Slijedi i tablica koja predstavlja odnos u postocima.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	66	13,33
Hr	175	35,35
Sr:	254	51,32
Total	495	100,00

Tablica (2): Procentualne vrijednosti pojava u emotivnih uzvika

5.1.2.1. Usporedba emotivnih uzvika u rječnicima

Bah se kao uzvik ne pojavljuje u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007). Matasović navodi *bāh* u službi uzvika koji se kao knjiški element ekspresivno upotrebljava za izražavanje gađenja ili odbojnosti (Matasović 2002: 81). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *бах* (*ба/ба*) je uzvik koji se koristi za plašenje pri iznenadnom dolasku (Nikolić 2007: 54) te također za izražavanje odbojnosti i gađenja (Nikolić 2007: 65). Iz uzvika razvio se glagol *ba(h)nuti* – pojaviti se iznenada. Kod nekih je uzvika teško se odlučiti gdje oni zaista pripadaju, te nije rijetkost da sama struka nudi različita rješenja tj. pokazuje neodlučnost pri određenim klasifikacijama te vrste riječi,

međutim ovdje se navodi glagolski oblik ovog uzvika te možemo zaključiti da je ovo prvi od uzvika u širem smislu. Naziva se još i nepravim ili sekundarnim uzvikom koji je homoniman spomenutim glagolom *ba(h)nuti*.

Ėhē (ekspresivno) je u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU uzvik koji se upotrebljava kao izraz zadovoljstva ili vedrog, veselog raspoloženja (Matasović 2002: 298). Slično je i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *ěxē* je uzvik kojim se služimo u iznenađenju, čuđenju, divljenju i sl. Koristi se i u suprotstavljanju, neslaganju i dr. (Nikolić 2007: 364). U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA se ne pojavljuje. Malo proširen *exe-xe* je uzvik kojim se izražava dobro raspoloženje (Nikolić 2007: 364). Može se pronaći samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. Jasno je na prvi pogled da ovi oblici uzvika pripadaju pravim ili primarnim nehomonimnim uzvicima, te da nećemo nigdje naići na riječ s istim korijenom.

Juhu se kao uzvik pojavljuje samo u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU. *Juhû* (*juhuhû*) je uzvik koji se koristi kao izraz veselja ili pobjede, a ima i stiliziranu varijantu (obično uz ponavljanje) koja se upotrebljava za poticanje u narodnom kolu – *jujûškati* (radosno uzvikivati u kolu), kaže Matasović (2002: 536). Vidljivo je iz prethodnog da ovaj uzvik ima i svoju glagolsku inačicu kojom se opisuje poklič pri brzim i poletnim plesovima. On pripada u sekundarne ili nepravne uzvike.

Već spomenuti uzvik *aleluja*, ne nalazimo putem M-G-a, ali kao očekivano, ima svoju natuknicu u bs i hr rječniku. *Alelûja* (*haleluja*) je u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU uzvik koji se upotrebljava u crkvenim napjevima u hvalu i slavu Boga (kršćanstvo, židovstvo) – *slavite Jahvu!*, a koristi se i u prenesenom značenju kojim se izražava radost, veselje, zanos (Matasović 2002: 26). U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA nije naveden, dok u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *алелуја* (hebr.) predstavlja uzvik – pripjev radosti u kršćanskim molitvama i himnama; himna bogu, te figurativno: radost, veselje (Nikolić 2007: 26). Spomenuli smo već ranije sr verziju te riječi (*aliluja*), njezinu pravilnost i nehomonimnost. Isti slučaj je i s ovom riječi koja kao i hr inačica pripada uzvicima u užem smislu.

Naredna dva uzvika imaju sličnu primjenu, ali malo izmijenjen oblik. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *Ихуxy* je opisan kao uzvik koji se rabi pri snažnim osjećajima radosti, čuđenja, ushićenja i sl. (Nikolić 2007: 496), dok je *Иjyјy* uzvik kojim se izražava

veselje, razigranost, sreća i sl. (Nikolić 2007: 467). Jedan i drugi određuju se kao nehomonimni uzvici.

Česta je pojava kod uzvika da se pojavljuju u modificiranim oblicima s istim značenjem, kao što je slučaj kod predstojećeg uzvika koji ima čak šest oblika: *juljuhljuha(ha)ljuhaha/jyxa/juhahaj/juhuhu*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *jyḥ* ili *jyḥ* se pojavljuje u još tri oblika: *Jyxa* (uzvik kojim se izražava ogromna radost, veselje), *juhahaj* i *juhuhu* (Nikolić 2007: 512). Oblike *juhû* i *juhuhû* nalazimo u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU, a izražavaju veselje; a kada je u stiliziranom i udvojenom obliku znače ushićenje i poticanje u nekim narodnim plesovima ili kolima (Matasović 2002: 536). Ovih šest uzvičnih varijanti ubrajamo u sekundarne uzvike koji su i međusobno homonimni.

Na kraju je preostao *jârabî*, uzvik kojim se regionalno saziva Boga: *Gospodaru!*, *Bože!*, *o moj Gospodine!* – tur. *yarabbi* (Matasović 2002: 521). Dovodimo ga u vezu s imenicom Bog ili Gospodar, na temelju čega možemo prepoznati homonimnost ovog sekundarnog uzvika.

5.1.3. Intelektualni uzvici u Gralis-Korpusu

Ovi uzvici odlikuju se jačom upotrebom intelekta, a malo slabijim izražavanjem osjećaja. Koriste se najviše u međuljudskoj komunikaciji, u razgovornom jeziku, kao potvrda sugovornikovih riječi, ili negacija, a često i kao izrugivanje. Ponekad odražavaju i rezignaciju u odnosu na izjavu sugovornika ili samu temu, ali i neko otkriće te naglašeno odobravanje ili pohvalu. Često se koriste i pri iščekivanju odobrenja sugovornika, ukoliko ono izostane, ili ne uslijedi odmah po prijedlogu jednog od sudionika razgovora.

Prvi na popisu je uzvik *ha*. *Ha!* se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA navodi kao uzvik kojim izražavamo ironiju ili intenzitet neke druge namjere koja stoji u suodnosu sa sugovornikom ili nekom stvari. (Čedić 2007: 190). U sljedećem primjeru uzvik zauzima mjesto razgovornog elementa u obliku pitanja, kako bi se naglasila važnost odgovora tj. slaganja sugovornika s izrečenim sadržajem – *Dobra dosjetka, ha?* (Stepski_vuk-bs). Za bs jezik korpus nudi još 5 pojava. Slično je i u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA gdje je *ha* uzvik koji označava deprecijativni, ironični ili kakav drugi afektivni odnos prema sugovorniku ili stvarima (Anić 2000: 284). Anić navodi i konvencionalni način zapisivanja za upitnu riječ *a*, kao što je prikazano u primjerima,

u kojima se uzvik *ha* nalazi u funkciji pitanja, a neposredno nakon toga u istoj rečenici preuzima funkciju odgovora – „*Ha?*“, *najprije reče, a potom uskliknu: „Ha!*“ (Crvena-hr), iz čega možemo zaključiti njegovu polifunkcionalnost jer u istoj rečenici obavlja dvije različite, čak suprotne, funkcije. U obliku *ha-ha* predoduje glasan, otvoren smijeh, što je vidljivo u jednom od navedenih primjera za taj uzvik. G-K ispisuje 61 pojavnicu za hr jezik. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ха* definira se kao uzvik koji služi za podražavanje kikotanja, glasnog smijanja, za izražavanje zloradosti, osvetoljubivosti. Upotrebljava se i za izražavanje oduševljenja, razdraganosti, dvoumljenja, nedoumice (Nikolić 2007: 1453), što samo podcrtava njegovu polifunkcionalnost – *Pa gotovo ništa... ja samo putujem u Petuške, kod voljene djevojke (ha-ha! „kod voljene djevojke“!) i poklone sam kupio...* (Moskva_Petuski-sr). Za ovaj uzvik u užem smislu, još su 33 primjera u G-K-u.

Vrlo učestao u razgovornom jeziku, *aha* se, kao u jedinom bs primjeru, koristi kao potvrdna riječica u upitnoj rečenici – *Ali držao sam se uspravno i iz njegovih nasmiješenih usta slušao riječi: „Aha, optužujete me, dakle, za neiskrenost?“* (Stepski_vuk-bs), iako se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) ne spominje niti u uzvičnom ni u bilo kojem drugom smislu, dok Matasović *aha* objašnjava na sljedeći način: 1. obično se izgovara zatvorenim ustima, a izražava zadovoljstvo i koristi se kao potvrđivanje u nekoj dijaloškoj situaciji. 2. upotrebljava se kao znak prijetnje i kao onomatopejski izraz za nenadani uvid u rješenje nekog problema (2002: 16). Iz primjera za hr jezik možemo zaključiti da ovaj uzvik između ostalog ima i funkciju ironiziranja cjelokupnog iskaza. Ima sve zajedno 9 primjera. Jedan od njih glasi– *Aha, nije vam se svidio Staljinov brk – podsmješljivo nam dobaci kriminalac.* (Stajner_7000_dana-hr). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *аха* je uzvik koji se koristi za izražavanje čuđenja, divljenja, radosti i sl.; u potvrđivanju izrečenog ili kao kolokvijalni ekvivalent za *da*, kao što je to slučaj u ovom, od ukupno 6 primjera za sr jezik – *Aha, misle, uhvatili smo neprijatelja radničke vlasti* (doktorzivago_final-sr). Navodi se i kao potvrdna riječica – *Идеш ли у зрад? Аха!* (Nikolić 2007: 54). Možemo ga uvrstiti u sekundarne uzvike.

Dalje prelazimo na *hm*. Čedić (2007) ne navodi *hm* kao postojani oblik riječi, iako se u korpusu javlja u udvojenom obliku – *Hm! Hm! – odgovori kralj* (mali_princ-bs). Uz ponavljanje (*hm-hm* ili *hm-hm-hm*), i ima dvije pojavnice. *Hm* u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU označuje konvenciju pisanja za ono što se čuje kada se

nazalnim putem ispusti na kratko zrak, a upotrebljava se često pri razmišljanju, nevjerici, uzimanju predaha pri govorenju i sl. Koristi se u razgovornoj situaciji kao reakcija na sugovornikov iskaz (izraz nevjerice ili sumnje) – *Hm. Dobro* (Moskva_Petuski-hr). To je jedan od 13 primjera za sr jezik. *Hm-hm-hm* izražava zadovoljstvo ili laganu ugodu (Matasović 2002: 445). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ХМ* (ponekad udvojeno) znači uzvik kojim se izražava sumnja, nedoumica, podsmijeh, bojazan i sl. (Nikolić 2007: 1468). U konkretnom rečeničnom primjeru koristi se za izražavanje bojazni – *Hm, valjda je sve u redu* (Crvena-sr). Taj uzvik se ne može dovesti u vezu s nijednom drugom vrstom riječi, te je stoga nehomoniman i pripada pravim uzvicima.

Uzvik poznat još iz školskih klupa *eureka*, nudi u korpusu samo jedan primjer, i to za sr jezik. Odmah *je istrčao iz kupatila i pojurio ulicama Sirakuze, vičući „eureka!“* (što znači, „našao sam!“). – (1000-sr). Iz primjera se jasno vidi, da se ovdje radi o uzviku koji se koristi kao izraz radosti pri nekom otkriću, rješenju i sl. Prema Arhimedovom uzviku pri pronalasku hidrostatičkog zakona – „pronašao sam“ – grč. *Ευρέκα* (Nikolić 2007: 363). Nije homoniman te ga iz tog razloga uvrštavamo u primarne uzvike.

Jedan od svima poznatih uzvika odobravanja nema tako puno primjera u korpusu koliko bi se možda očekivalo. *Bravo* se pojavljuje 2 puta u bs, 3 u sr te 7 puta u hr jeziku. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) *bravo* se ne spominje u uzvičnom kontekstu, iako imamo primjere za to u G-K-u, u kojem je naveden kao uzvik koji znači pohvalu, kao i u hr primjeru – *Bravo, dobri moji sinovi!* (Crvena-bs) i „*Učitelj mi je rekao: Bravo! Ti sad možeš ići.*“ (Crvena-hr). *Bràvo* (tal.) je Matasović svrstao u uzvik odobravanja i divljenja: *odlično!*, *izvrsno!*, *sjajno!* i sl. Koristi se kao rečenični prilog, *bràvo* u značenju naglog prisjećanja kao u primjerima: *Bravo, pa to je onaj moj stari znanac; (E) bravo, a karte za koncert?* itd. (Matasović 2002: 144). Često se upotrebljava i *bravissimo* kao pojačano osnovno značenje. Nikolić je *бpàво* (ital.) također svrstao u uzvike, i to za odobravanje, čestitanje i u pohvali (2007: 105), međutim iz primjera za sr jezik *bravo* dobiva negativnu konotaciju i ironijskog je karaktera – *E pa bravo!* (Stepski_vuk-sr) – u značenju uništio si mi dan. Može imati više oblika i značenja, nehomoniman je, te ga ubrajamo u primarne uzvike.

Pih je uzvik u užem smislu, kojim se izruguje ili podcjenjuje netko ili nešto (Matasović 2002: 946). U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA predstavlja uzvik gađenja

(Čedić 2007: 617) – „*Pih*“, *rekoh i pljunuh ka njemu, toliko od mene*. (Crvena-bs) i *Pih, do đavola, ala je gorak ukus imao život!* (Stepski_vuk-sr). Zanimljivo je kod ovih primjera činjenica da u korpusu postoje pojavnice tog uzvika u bs i sr prijevodima, međutim se spominju samo u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU, pri čemu u pretraživanom korpusu ne nalazimo primjer za hr jezik. Za bs je samo ovaj jedan, dok za sr jezik ima deset.

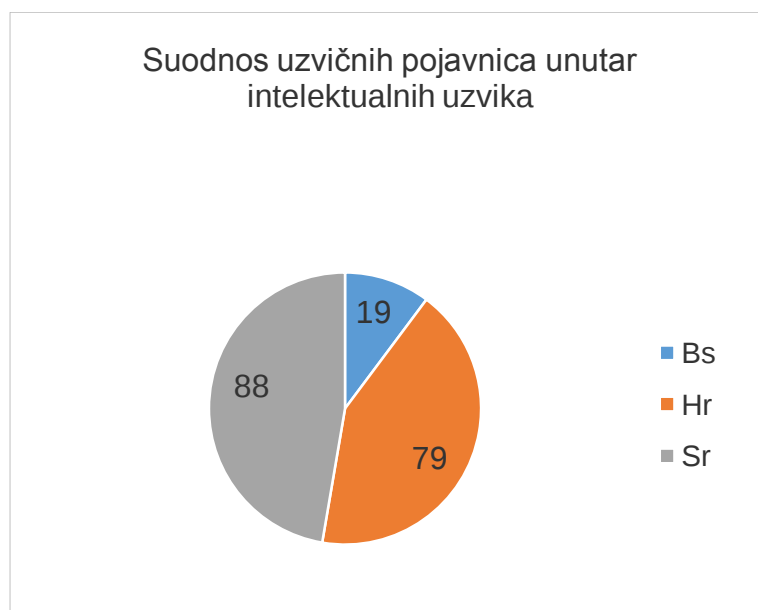
Aferim je ekspr. uzvik reg. *bravo!*, *odlično!*, *izvrsno!* *tako je!* i sl. (Matasović 2002: 11). Vrlo je interesantno da se primjeri za taj primarni uzvik pojavljuju u bs i sr prijevodima: „Meni je učitelj rekao *aferim*, *sada idi*.“ (Crvena-bs) ili „Meni je moj majstor rekao *aferim*, *ti sada idi*.“ (Crvena-sr), međutim u istraživanim rječnicima tih jezika se ne spominje, već nailazimo na objašnjenje u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU, dok se ta pojavnica ne nalazi ni u jednom korpusnom prijevodu na hr jezik. Ovaj uzvik ima slično značenje kao i *bravo*, a u G-K-u se pojavljuje po jednom za bs i sr jezik. Homoniman je i na semantičkoj razini znači isto što i neka druga vrsta riječi, što smo potkrijepili primjerima iz rječnika.

U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA *tja!* je uzvik koji dolazi uz mirenje sa stanjem ili činjenicama (Čedić 2007: 1136), jednako kao i u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU: *tjā* je ekspresivni uzvik kojim se izražava ravnodušnost, odnosno mirenje s činjenicama (Matasović 2002: 1332). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *mja* je također uzvik koji se upotrebljava pri mirenju s postojećom situacijom (Nikolić 2007: 1321) – *Tja, ovo analiziranje nas na žalost ničemu ne vodi* (suncevi_znaci-sr). Ovo je jedini primjer za ovaj pravi uzvik u G-K-u.

Uzvik *ala* ima 17 pojavnica u sr jeziku, što je dokaz da je on tipičniji za srpski jezik nego za ostala dva. Ni ove natuknice Čedićev rječnik nema, a kod Matasovića je *ala* definiran kao uzvik i koristi se kao regionalna riječ za poticanje. Mogla bi se usporediti s *hajde*, a spominje se i kao regionalni prilog – nesamostalna riječ na početku rečenice u značenju čuđenja ili isticanja onoga što se vidi ili čuje. Služi još i za isticanje nečeg što nije uspjelo ili nije učinjeno onako kao što je rekao onaj koji govori. U tom kontekstu spominje se i *ālāj* (jez. knjiž.), uzvik arhaičnog podrijetla (Matasović 2002: 23). U Nikolićevu rječniku *ала* (*алај*) je uzvik koji se koristi za izražavanje divljenja, čuđenja – *Ала пада киша!*, ali koristi se i za isticanje suprotnosti od onoga što se iznosi – *Ала си паметан!* (Nikolić 2007: 25). U G-K-u, u kojem se *ala* koristi za isticanje očitog, u ovom slučaju nečije nestrpljivosti – *Ала си*

nestrpljiv! (doktorzivago_final-sr). Ala nismo mogli dovesti u vezu s nekom drugom vrstom riječi te ga pribrajamo primarnim uzvicima.

Slika broj 5 prikazuje suodnos pojava intelektualnih uzvika u G-K-u. Sr jezik ima 88 pojava, hrvatski 79, a bs 19. To pokazuje koliko su intelektualni uzvici česti u korpusu. Pojava za bs jezik opet ima najmanje, ali dovoljno za usporedbu. Slijedi i tablica 3, koja predstavlja odnos ovih brojčanih vrijednosti u postocima.

Slika (5): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava unutar intelektualnih uzvika

Jezik	Broj pojava	%
Bs	19	10,22
Hr	79	42,47
Sr:	88	47,31
Total	186	100,00

Tablica (3): Procentualne vrijednosti uzvičnih pojava unutar intelektualnih uzvika

5.1.3.1. Usporedba intelektualnih uzvika u rječnicima

Hī je uzvik prigušena, stidljiva, suzdržana smijeha (*hi-hi-hi*) navodi Čedić (2007: 197) u svojem rječniku, a Matasović *hī* (*hī-hī*) navodi kao česticu kojom se ekspresivno predodžuje stidljiv ili prigušen smijeh (Matasović 2002: 433), ali ne kao uzvik. *Xu* je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (obično ponovljen više puta) uzvik kojim označavamo suzdržano, stidljivo smijanje, a primjenjuje se i za izražavanje podsmijeha ili omalovažavanja (Nikolić 2007: 1461). Sve njegove oblike ubrajamo u prave uzvike.

Ima nekoliko uzvika koji su uobičajeni za izražavanje smijeha. Jedan od njih je i *hoho*. Međutim, u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *xōxō* je prvenstveno uzvik kojim se izražava čuđenje (Nikolić 2007: 1471). *Hoho* se upotrebljava i kao opis nečijeg smijeha, pogotovo ako se nekoga ismijava ili izruguje. Nije homoniman i kao većina pripada primarnim uzvicima.

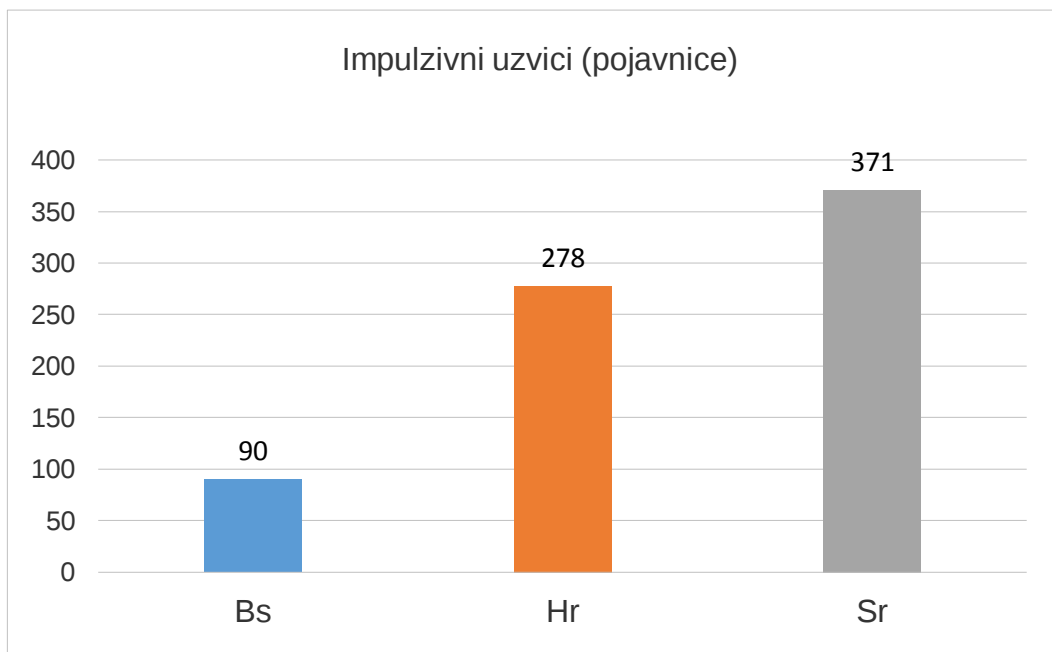
Uzvik koji se na prvi dojam nalazi na pogrešnom mjestu – *cvrc*, zapravo ima funkciju zamjene za cijelu frazu. Tako u je HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *cvrc* uzvik koji se koristi u razgovornom jeziku, a znači ironično: *ništa od toga, malo pa ništa, koješta* i sl. (Matasović 2002: 190). *Церц* je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА uzvik koji se upotrebljava pri odbijanju, odricanju: *нема ништа од тога* (Nikolić 2007: 1481). Ne nalazi se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA. Ovaj uzvik u užem smislu ne dovodi se u korelaciju s drugom vrstom riječi.

Nadalje je tu *peke*, također rijedak, još jedan turcizam. Tur. *pēkē!* je uzvik odobravanja: *Dobro! Vrlo dobro! Da! Pristajem! Prihvaćam! Uredu! Vrijedi! Važi!* (Čedić 2007: 606). Sudeći po navedenom ubrojiti ćemo ga u homonimne uzvike u širem smislu. U ostala dva se rječnika ne pojavljuje, što nije neobično, budući da se zbog turcizama najveće razlike i primjećuju među jezicima koji su predmet istraživanja ovog rada.

Nja je uzvik koji se upotrebljava pri imitiranju neskladnih glasova i zvukova, a koristi se i pri ironiziranju glazbenih fraza i sl. (Matasović 2002: 840). Pojavljuje se samo u ovom rječniku. Kao neartikulirani skup glasova koji nema homonimnu vrijednost spada u prave uzvike.

Nakon što smo prikazali suodnos unutar ovih podgrupa, htjeli smo saznati koliko pojava broj svaki od istraživanih jezika unutar impulzivnih uzvika. Kada smo

zbrojili sve pojavnice došli smo do rezultata prikazanog u grafu dolje. Broj uzvičnih pojavaica za sr jezik unutar istraživane grupe iznosi 371, što znači da tih pojavaica ima više nego primjera za bs i hr jezik zajedno. Na taj način možemo argumentirati da su pojavnice za sr jezik unutar impulzivnih uzvika najzastupljenije u tekstovima G-T-K-a.

Slika (6): Prikaz uzvičnih pojavaica unutar impulzivnih uzvika

Jezik	Broj pojavaica	%
Bs	90	12,18
Hr	278	37,62
Sr	371	50,20
Total	739	100,00

Tablica (4): Procentualna vrijednost uzvičnih pojavaica unutar impulzivnih uzvika

5.2. Imperativni uzvici

U imperativne uzvike po samom smislu naziva spadaju svi oni koji u sebi sadrže neku vrstu imperativa, bilo da je on jednak glagolskom obliku, bilo da se govori o imperativu u prenesenom smislu. Ovo su uzvici obuhvaćeni pregledom: *aj, hajde, hajd, de, dela, gle, nu, pardon, bre, ej, upomoć, op(a), amen, davor(i), klaj, pik, pec, ćap, bis, ded(e), deder, stop, sikter, lili, pis, ćut, vuč, ajs, cuki, ćur, đī(ha), ejs, gic, guć, iš, kuš, m(a)rš, ps, pst, merhaba, bujrum i papa.*

5.2.1. Demonstrativni uzvici u Gralis-Korpusu

Demonstrativni uzvici u većini slučajeva skreću pozornost na nešto, potiču na neko djelovanje, nutkaju na neku radnju ili ukazuju na neki zanimljiv prizor. Mogu služiti i kao isprika, kad nekome nešto slučajno učinimo nažao, ili nekoga nenamjerno udarimo.

Krenut ćemo s uzvikom *aj*. *Aj* se kao uzvik ne pojavljuje u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *âj* je uzvik koji fundira kao poziv ili odaziv u međuljudskoj komunikaciji, obično se upotrebljava u čuđenju, pitanju ili molbi (Matasović 2002: 17). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *aj* je uzvik koji služi za dozivanje, odazivanje i zapomaganje – *Aj, браћо, помагајте!*; za izražavanje različitih emocija (bola, divljenja, čuđenja i dr.) – *Aj, што ме боли нога!*, *Aj, дивних ли ружа!* (Nikolić 2007: 21). Vidljivo je u usporedbi rječnika da se objašnjenja za taj uzvik sasvim ne poklapaju, iako u našim primjerima ovaj uzvik izražava u oba slučaja istu namjeru, molbu ili čak naredbu. Od 6 hr i 5 sr pojava u korpusu ove su najreprezentativnije: – *Aj do doma na kraj sela ograđena.* (doktorzivago_final-hr) i *Aj' poguraj taj motor* (groznica_ljubavi-sr). Ovo su primjeri za jedan tipičan primarni uzvik s polifunkcionalnom upotrebom.

Nastavljamo s uzvikom *hajde*, koji je svakako jedan od poznatijih. Iako jedna od najfrekventnijih riječi u govorenom svakodnevnom jeziku, *hajde* ne postoji kao natuknica u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007), dok u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA, Anić navodi da je *hâjde* prije svega orijentalizam koji fundira kao defektivni glagol u drugom licu jednine. Mnogo je pojava u sva tri jezika, 24 u bs, 41 u hr te čak 91 u sr. Ima uzvičnu i imperfektnu funkciju za poticanje; *daj, dede(r)*. Služi kao riječ za dopuštanje prethodne tvrdnje govornika – *Hajde, objasniću vam tako da i najgluplji mogu shvatiti.* (Crvena-bs) – u smislu – *hajde neka bude*, te za izražavanje čuđenja nad tvrdnjom sugovornika – *ma hajde* – ne vjerujem, ne bih rekao itd (2002: 285). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (Nikolić: 2007) *хајде*, baš kao i kod Anića (2002), ima više značenja, među kojima je i uzvično, a služi za poticanje, kao što je to primjer – *Hajde da se zabavljamo* – u smislu *дела, деде* – *Хајде да вечерамо*; za izražavanje neodobravanja – *Хајде окани ме се*; za upotrebu imperativa – *Hajde, idi se s bratom igrati rata!* (Crvena-hr) i sl. – *Хајдмо кући. Хајдете у школу*. Koristi se i kao riječca za dopuštenje, kao prijeteća intencija govornika te za isticanje da je nešto

okončalo (Nikolić 2007:1453). *Hajde* ubrajamo u sekundarne uzvike ili uzvike u širem smislu.

Iako bi mogli spadati pod jednu natuknicu, uzvici *hajde* i *hajd* u ovom su slučaju odvojeni. To je zato što u G-K-u ima primjera za jedan i za drugi. *Hajd* ima po jednu natuknicu za hr i sr jezik u G-K-u. Matasović (2002: 417) i Nikolić (2007: 1453) navode *hajd(e)*, ili *xajǵe* (*xajǵ*), kao uzvik koji se razgovorno koristi za poticanje; pri izražavanju nezadovoljstva, negodovanja i sl.; uzvik koji se koristi sa značenjem imperativa glagola ići, poći – *Hajd' mo na ručak kod 'Zlatnog vrča'* (Vremenski_darovi-hr), a koristi se i kao riječca za dopuštanje, u prijetnji ili kao upozorenje, te za isticanje da je nešto svršeno, gotovo (Nikolić 2007: 1453) – *I tako nas je naslikao, sliku stavio u korice na zadnjem delu sedla svoga konja, vratio se u svoju kaursku zemlju, ali pošto je pobjednička osmanska vojska i taj grad na obali Dunava osvojila i poharala, mi ti se, hajd' natrag, vratismo u Istanbul, u Riznicu* (Crvena-sr). Iako jedan od mnogobrojnih turcizama koje upotrebljavamo u svakodnevnoj komunikaciji, Čedić *hajd* nije uvrstio u uzvični inventar bs jezika.

Sličnu funkciju kao i prethodna dva uzvika ima i *de*. Svrstavamo ga u sekundarne ili u uzvike u širem smislu (u smislu *daj/dajte*). U homonimnoj je korelaciji s glagolom davati. Evo jedinog primjera za bs jezik: *Mjenjač, lukaviji od svih, reče mu: „De da ga zagrizemo pa da vidimo da li je tvoj zlatnik lažan“, te ga uzme i hitro stavi u usta* (Crvena-bs). Dva su primjera za hr jezik, a jedan od njih glasi: *De, polako, pusti vremenu, sve će doći na svoje mjesto, samo budi miran* (doktorzivago_final-hr). Čak je 16 primjera za sr jezik, što je dokaz da je u tom jeziku ovaj uzvik najfrekventniji. Npr: *I zato oni pametni kažu, de, čitaj da vidimo šta kaže pismo. A budale kažu, de, čitaj da vidimo šta piše* (Crvena-sr).

Niti Čedić u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA niti Anić u RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA ne navode *de* kao uzvik, ali Nikolić u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *де* (*ajde*, *ded(ep)*) navodi kao imperativni uzvik koji služi za poticanje i nagovaranje, kao što iznad navedeni primjeri kazuju. Često se koristi i udvojeno kao *de-de* za umirivanje ili pristajanje, dopunjavanje i dr. U nekim rečenicama dovodi se u vezu s *xajǵe* – *da je завршила факултет, хайде де*. – izražavajući nesuglasnost s čim (Nikolić 2007: 253). Ovdje je interesantno da su se bosanski i hrvatski prevoditelji odlučili poslužiti uzvikom koji nije standardiziran, međutim u čestoj upotrebi, osobito u govorenom jeziku.

De!a! je uzvik sličan reg. *de, deder, hajde*; riječ je za poticanje radnje u situaciji, obično nije dan verbalni kontekst kad netko nešto namjerava učiniti, a vidljivo je da se priprema (Matasović 2002: 225). Postoji i glagolski oblik koji glasi *delati* i upućuje samim tim na homonimnost ovog uzvika. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА за *дела* se navodi samo preusmjeravanje na drugu natuknicu, i to uzvik spomenut maloprije, pa piše – vidi *đe* (Nikolić 2007: 261).

Još jedan od vrlo čestih uzvika je *gle*. U RJEČNIK BOSANSKOG JEZIKA Čedić (2007) *gle* nije uvrstio u inventar uzvika, dok u korpusu postoji 12 pojava, a jedan od takvih primjera je: *Svi mi umiremo za svojom kafom i svojim kafanama... Ali, šta je to... Gle, moj majstor mi daje da pijem kafu iz džezve* (Crvena-bis). Pripada isto tako skupini uzvika u širem smislu te je homoniman glagolu *gledati*. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *glè (glè-glè)* uzvik je kojim se izražava doživljavanje nečeg neobičnog ili blago začuđujućeg – *Gle, čuda* (doktorzivago_final-hr). Izrazi tipa – *gle ti to; gle ti njega; gle sad ovo* – upotrebljavaju se kao umetnuti dijelovi u tekst kao upozorenje na ono što slijedi (Matasović 2002: 385). U korpusu brojimo 19 pojava. Skoro identično značenje ima i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *гле* je uzvik koji se koristi za izražavanje iznenađenja, čuđenja – *Gle, pa to je zanimljivo!* (*Гле, како пада киша!*, *Гле ти њега!*). Također se koristi u pripovijedanju, slikovitom prikazivanju te skretanju pažnje – *Gle, pa to je zanimljivo!* (mali_princ-sr) ili *И ми је, гле, из мрака нешто искочило!* (Nikolić 2007: 199). U korpusu nailazimo na 27 primjera.

Naredni uzvik je *nu*. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) nema ove natuknice. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU uz *nū* kao arhaični veznik (međutim, no, ali) Matasović (2002: 837) spominje i uzvični kontekst te riječi koja služi za skretanje pozornosti na što (gle, gledaj, pazi, vidi i sl.), kao što je to slučaj u prijevodu romana Doktor Živago – *Nu, pa dobro, doktore* (doktorzivago_final-hr). Pojava ima samo za hr jezik, i to 10. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ну* (često s česticama –*де*, –*дер* i sl.) je uzvik (arh. i nar.) koji služi za obraćanje, skretanje pažnje: *гле*. – *Ну, како се осушило грожђе*, te za poticanje: *де, дела* – *Ну де, Марко, прочитај то писмо!* Može poslužiti i pri nestrpljenju, podsjećanju, blažem negodovanju, kao opomena, prijetnja, pri umirivanju i dr. – *Ну, Богу хвала, дете!* Spominje se i kao riječca kojom se ukazuje na prisutnost nekoga ili nečega, aktualnu radnju ili zbivanje, okolnosti: *ено, ето, ево*. – *Ну, писмо је готово!* (Nikolić 2007:

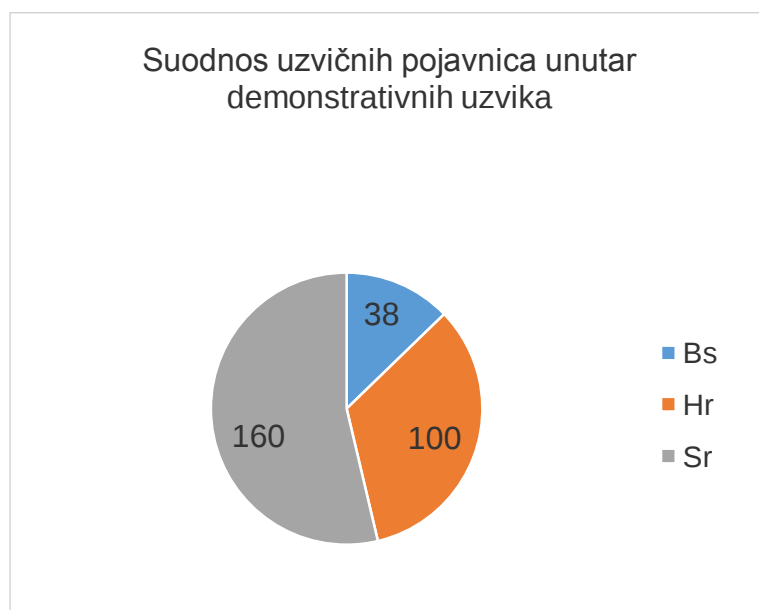
840). Kao i prije spomenuti uzvik *gle*, *nu* pripada skupini sekundarnih uzvika jer je homoniman glagolu *nutkati*.

Uzvik *pàrdōn!* (fr.) Čedić (2007: 591) navodi kao uzvik kojim se izražava izvinjenje sa značenjem – *oprostite, izvinite*. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU je *pàrdōn* (*pardōn*) po svom drugom značenju uzvik koji se koristi pri ispričavanju, molbi, uključenju u razgovor ili ljubaznom predstavljanju (Matasović 2002: 919). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *пàрдōн* ima jednako značenje kao i u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA, te može stajati u službi uzvika, a koristi se kao uzrečica za izvinjenje: *izvini, oprosti* (Nikolić 2007: 913). Iz navedenih primjera jasno je da se ovdje radi o frekventnom izrazu za izvinjenje – *Posljednji film mi je Država mrtvih, pokojnog Žike Mitrovića... Pavlovića, pardon* (groznica_ljubavi-hr). Često ga čujemo u svakodnevnoj komunikaciji – *Pardon*. (groznica_ljubavi-sr). Po dva su primjera za hr i sr jezik. Iako je preuzet iz stranog jezika, iz uzvika uspio se razviti i glagolski oblik *pardonirati*, te na osnovu toga može se zaključiti da je ovo homonimni uzvik u širem smislu.

Bre se navodi kao čestica srp. razg. jezika u kontekstu pojačavanja rečenoga, skretanja pozornosti, grubog upozoravanja ili dozivanja (Matasović 2002: 145) – *Polako, bre*. (groznica_ljubavi-sr) – u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *бре* je uzvik koji se koristi, osim navedenog, još u ljutnji, uz prijetnju i sl. (Nikolić 2007: 109). Pošto je uzvik *bre* tipičan za srpski jezik, u korpusu nalazimo samo pojavnice za taj jezik, njih osam. Nije poznato da se dovodi u vezu s drugom vrstom riječi te se zbog toga pripisuje pravim ili primarnim uzvicima.

Iako je *ej* frekventni uzvik, osobito u govorenom obliku jezika, ne navodi se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA kao takav (Čedić: 2007) niti smo mogli pronaći uzorak u G-K-u. Matasović *ej* navodi kao uzvik, ali upućuje na njegov skraćeni oblik – vidi *e* (2007: 299). U sljedećem primjeru služi za skretanje pažnje – *Ej, ti, pokaži ti papire, plava krvi!* (doktorzivago_final-hr). Isto navodi i Nikolić, te dodaje da ga se koristi još i za dozivanje i izražavanje raznih emocija, najčešće tuge, kao što je to kod ovog primjera slučaj – *Ej, tugo moja!* (doktorzivago_final-sr), jadanja, želje, nezadovoljstva, ushićenja, te u emotivnom govoru i slično (Nikolić 2007: 344). U primjeru za hr jezik (od njih 13) *ej* se koristi za skretanje pažnje, dok je u sr primjeru (od njih 10) isključivo vezan za emotivni govor i izražavanje tuge. Iz primjera vidljiva je polifunkcionalnost ovog uzvika. Pripada pravim uzvicima, jer nije homoniman.

I posljednji u ovom nizu je uzvik u pravom smislu te riječi – *ùpomoć*. U sva tri rječnika *ùpomoć* ima isto značenje: uzvik kojim se traži pomoć (Čedić 2007: 1180), kojim se koristimo pri dozivanju u nekoj opasnosti (Matasović 2002: 1386), *у̀по̀моћ* je uzvik kojim doziva onaj koji je u opasnosti, u nevolji (Nikolić 2007: 1405). U sva tri rječnika objašnjenja se podudaraju s pronađenim primjerom za hr jezik u G-K-u – *Sam si ušao u vodu i ne viči – upomoć* (doktorzivago_final-hr). Uz taj stoji još 5 primjera, dok za ostala dva jezika nema pojava. To je homoniman uzvik glagolu pomoći i ubrajamo ga u sekundarne uzvike.

Slika (7): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava unutar demonstrativnih uzvika

Slika 7 prikazuje broj pojava u svakom od tri jezika, te njihovu korelaciju. U ovom grafičkom prikazu vidljivo je da više od polovine uzvičnih pojava unutar demonstrativnih uzvika čine primjeri za sr jezik, dok drugu polovinu dijele poavnice za bs i hr jezik. Čak je 160 pojava za sr jezik, 100 za hr, te 38 za bs. Nema mnogo ovakvih uzvika čiji brojčani iznosi premašuju brojku 100. Oni su samim time pogodniji za analizu. Kada se te brojke preračunaju u postotke, to izgleda kao u tablici 5, koja se nalazi na sljedećoj stranici.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	38	12,75
Hr	100	33,56
Sr	160	53,69
Total	298	100,00

Tablica (5): Procentualne vrijednosti pojava unutar demonstrativnih uzvika

5.2.1.1. Usporedba demonstrativnih uzvika u rječnicima

Prvi uzvik u predstojećem odjeljku je *op(a)* ili *hop(a)*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *оп(а)* ili *хоп(а)* je uzvik kojim se označuje skok; u kontekstu nekog naglog, iznenadnog događaja; u izrekama poput – *прво скочи па онда реци хоп* (Nikolić 2011: 877). Ovaj leksem ima sve karakteristike nehomonimnog uzvika u užem smislu. Pripada primarnim uzvicima.

Još jedan od onih koji su vjerojatno poznati svima, bez obzira na vjeroispovijest, je i *amen*, odnosno *amin*. *Ámen/ámin* (jevr.) je uzvik koji znači – zaista je tako; uistinu je tako; a u prenesenom značenju se koristi za nešto što je svršeno, gotovo (Čedić 2007: 8). U RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA, Anić pruža jednako objašnjenje. *Ámen* (pravosl. *ámin*) je uzvik, u prvom redu religijskog konteksta, a služi kao aklamacija puku u židovskom i katoličkom bogoslužju: zaista je tako!, uistinu je tako!, neka bude!, tako jest! – završetak obrednih tekstova, dok u prenesenom značenju predstavlja nešto svršeno, gotovo, konačno; ili priznanje, potvrdu i sl. Iz tog uzvika izvedene su i druge vrste riječi: *amènaš* ili poslušnik, *amènaški* kao pridjev, *ámenovati* (pristati, odobriti i sl.) – Anić 2000: 21. Dakle, dovodi se u vezu s više vrsta riječi: imenicom i glagolom, stoga je ovo uzvik u širem smislu.

Амин (hebr.) je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА uzvik koji se pojavljuje u kršćanskom bogoslužju, u značenju ‘neka tako bude, uistinu’. U priložnoj službi on znači da je nešto svršeno, gotovo i sl., a u službi imenice sinonim je za kraj, završetak (Nikolić 2007: 30).

Slijedi jedan neobičan uzvik, koji nije učestao u uporabi, te ima knjiški prizvuk. To je uzvik *davor*, odnosno *davori*. Nikolić jedini navodi *давор* ili *давору* u svom rječniku, kao uzvik kojeg nalazimo u narodnom pjesništvu, a kontekstualno ima istu ulogu poput uzvika kao što su *ej*, *ax*, *аај* (Nikolić 2007: 241). Ostali autori ga ne

spominju. Sudeći po njegovim srodnicima, i ovo je uzvik u užem smislu te pripada u prave uzvike.

Sličan prethodnom je i *klaj*. Opet ga navodi samo Nikolić, što će reći da se pojavljuje samo u sr jeziku. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *клај* (obično udvojeno) je uzvik koji se koristi u razgovornom jeziku, a služi za označavanje radnje koja sporo napreduje, bez žurbe (Nikolić 2007: 536). Nije poznata riječ istog korijena, tako da klaj uvrštavamo u homonimne uzvike.

Pik je nešto frekventniji od svoja dva prethodnika. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA *pìk!* je uzvik koji se izgovara kada se nešto zauzima, rezervira za sebe, npr. *pìk mēni!* (Čedić 2007: 619). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *pìk* se između ostalog koristi u dječjoj igri hvatanja ili sakrivanja umjesto spasa, odmora. Uzvik koji se kontekstualno koristi u poznatoj igri skrivača – *pik spas za mene!* (Matasović 2002: 947). Ovaj se uzvik pribraja sekundarnim uzvicima, a homoniman je drugim vrstama riječi, kao na primjer, glagol *pikirati*.

U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *пук* je imenica muškog roda, jedan od znakova na karti u kartaškoj igri, a koristi se i u frazi – *имати пук на некога (на нешто)*; žudjeti za nekim (za nečim) i sl. (Nikolić 2007: 928). Ova fraza poznatija je s negativnom konotacijom, gdje *imati pik* na neku osobu znači tu osobu iz nekog razloga ne simpatizirati. Npr. *Mislim da profesorica ima pik na mene*.

Pretposljednji uzvik je *pěc*. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) *pěc!* je onomatopejski uzvik koji se koristi u znak opomene ili upozorenja da se nešto ne smije taknuti jer je vrelo, može pecnuti. Jednako značenje ima i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА, to je uzvik kojim opominjemo da je nešto vruće, da postoji mogućnost da se opržimo ili opečemo (Nikolić 2007: 926). Nema zapisa o tom skupu glasova u Anićevoj rječniku, iako se u razgovornom jeziku često koristi. Spada u homonimne, neprave uzvike.

Ostao je samo uzvik *cap*. *Ғап* je uzvik koji koristi pri opisivanju kada se nešto iznenada ili naglo uhvati (Nikolić 2007: 1355). Anić ovaj uzvik opisuje kao riječ koju izgovaramo prilikom neočekivanog obrta u situaciji o kojoj se govori, većinom u ležernom razgovoru. Može poslužiti i kao izraz za zvuk ubrzana koraka (Anić 2000: 97). Nije poznata nijedna riječ s istim korijenom, pa možemo zaključiti da je i *cap* nehomoniman u odnosu na druge vrste riječi.

5.2.2. Naredbe u Gralis-Korpusu

Naredbe su slične demonstrativnim uzvicima, s razlikom što se ne radi samo o imperativnom obliku, koji se ponekad može protumačiti i kao molba ili nagovaranje, već eksplicitno zahtijevaju radnju na koju se uzvik odnosi. Najčešće služe pri tjeranju i dozivanju životinja. Ovdje spadaju razni oblici zapovijedi životinjama, manje učestalo ljudima, i izrazi pri njihovom dozivanju ili tjeranju, među kojima se neki koriste i pri obraćanju među ljudima, u tom slučaju u vrlo pogrdnom kontekstu. Najbolji primjer je uzvik *marš*.

Prvi uzvik koji ćemo promatrati je *bis*. On se u G-K-u pojavljuje dva puta u hr jeziku, te tri puta u sr jeziku. Kod Čedića (2007) ne postoji ta glasovna formacija, niti smo u G-K-u uspjeli pronaći rečenični primjer. Po Matasoviću (2002: 120) *bī's* fundira kao uzvik kojim se traži ponavljanje dijela programa na koncertima – *Slatki zvuk pljeska i uzbuđenja od poziva na bis zvonit će u njezinim ušima mnogo uvjerljivije od svih onih romantičnih fraza što ih možete smisliti* (suncevi_znaci-hr). Jednako je i u srpskom jeziku: *буџ* (lat.) je uzvik kojim publika traži od interpretu da ponovi neki dio programa – *Sigurno će nešto i da odsviraju na bis*. (Skrivena_kamera-sr) ili *поново, још једанпут*: otpjevati na *bis* (Nikolić 2007: 87). Naredbe također počinju uzvikom u užem smislu.

Ded, *dede* ili *deder* je razgovorni uzvik kojeg ubrajamo u uzvike u užem smislu, iako ima više oblika nije homoniman drugim riječima. Služi za poticanje, a stoji i u službi čestice koja pojačava imperativ. Izgovara se i piše u tekstovima koji doslovno prenose izgovoreno (Matasović 2002: 219), kao što je to slučaj s hr prijevodom u našem korpusnom primjeru (jedinom u ovom slučaju) – *Dede, vežite nas, požderite!* (doktorzivago_final-hr), dok *деде* (де) u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА predstavlja uzvik koji se koristi pri nagovaranju, poticanju – *Dede, Tonja, još jednom* (doktorzivago_final-sr), jedan od dvije pojavnice za sr jezik, a služi za umirivanje, stišavanje, pristajanje, mirenje s nečim, za dopuštanje itd.

Dēdēr(a) je također uzvik kojim se potiče netko da izvrši zapovijed (Čedić 2007: 85), međutim nismo ga zabilježili u inventaru naših pojavnica za bs jezik. *Deđer* (*deđ*, *deđe*) je razg. uzvik i promatramo ga kao uzvik u užem smislu, služi za poticanje, a stoji i u službi čestice koja pojačava imperativ; izgovara se i piše u tekstovima koji doslovno prenose izgovoreno (Matasović 2002: 219). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

ðeðē(p) se navodi kao je uzvik – vidi ðe (Nikolić 2007: 258). U primjeru za sr jezik vidimo da se ovdje taj uzvik upotrebljava kao poticaj, imperativ ili naređenje – „*Deder, govori sada*“, *upitao sam* (Crvena-sr). Pojavnica za srpski jezik u G-K-u ima osam. Zbog različitosti primjera u kojima se ovaj, u biti jedan te isti uzvik, pojavljuje, razdvojili smo ovaj paragraf od prethodnog.

Stòp (engl.) je uzvik koji se koristi u međuljudskoj komunikaciji, a znači stoj, stani, zaustavi se (Čedić 2007: 1075), međutim prevoditelji za bs jezik u našem korpusu nisu upotrebljavali taj uzvik. HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK uz niz drugih objašnjenja *stòp* spominje kao uzvik (žargonski) koji se služi u značenju: *stani!*, *dosta!* i sl. (Matasović 2002: 1242) – *Stop!* – *prekinuo ga je dekabrist* (Moskva_Petuski-hr). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *цмоћ* je uzvik zapovijesti, a ima i značenje zabrane: *cmoj! A sad – stop!* (Moskva_Petuski-sr). Koristi se još u telegrafiji kao znak završetka jedne rečenice; te je vrsta teniske igre (Nikolić 2007: 1273). U oba navedena slučaja izražava se isključivo zapovijed. Po tri su pojavnice u hr i sr jeziku. Za ovaj uzvik postoji glagolska inačica tj glagolski oblik – *stopirati* – u smislu zaustaviti, obustaviti. Pripada sekundarnim uzvicima.

Slijedi još jedan turcizam u inventaru uzvika, *sikter*. *A mene su stalno pitali kakav si ti to pas, tvoj je tvorac nekakav medali koji je objesio crtež u kafani i priča priče, a ti, kako bi ga zaštitio, olajavaš vaiz-efendiju, sikter!* (Crvena-bs). U ovom primjeru tur. *sikter!* je ekvivalent uzvicima *gubi se!*, *marš!* (Čedić 2007: 1028). U korpusu nije zabilježena pojavnica *sikter*, koju Matasović objašnjava kao reg. uzvik: *odlazi!*, *gubi se!* i sl. Pripada homonimnim uzvicima u širem smislu i kao mnogi, i ovaj nudi izvedenice poput *siktèrisati*, *siktèruša* (posljednje posluživanje gostiju, pristojan znak da se razilazi), iako izvorno tur. *siktir/sik* znači penis (2002: 1184). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *С̀иктер* je uzvik koji se kontekstualno koristi kao i u prijašnjim objašnjenjima u smislu *gubi se*, *odlazi*, *van*, *napolje* i sl. Upotrebljava se u imperativnom obliku (Nikolić 2007: 1218). Zanimljiv je i sljedeći primjer za sr jezik u kojem uzvik zauzima mjesto imenice, kao riječ koja opisuje određenu situaciju – *Mora da je ovaj moj nešto zasr'o, čim mu Vesna udarila sikter* (groznica_ljubavi-sr). Pojavljuje se samo jednom kao pojavnica u bs i jednom u sr jeziku.

Slika (8): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava unutar naredbi

Slika 8 prikazuje u kakvom su suodnosu pojavnice uzvika unutar ove podgrupe. U ovom grafičkom prikazu ponovo je vidljivo da najveći dio uzvičnih pojava unutar naredbi čine primjeri za sr jezik, njih 17, malo više od četvrtine čine pojavnice za hr jezik, 6, dok za bs imamo samo jednu pojavnicu. Kada se te brojke preračunaju u postotke, to izgleda kao u tablici 6.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	1	4,17
Hr	6	25,00
Sr	17	70,83
Total	24	100,00

Tablica (6): Procentualne vrijednosti pojava unutar naredbi

5.2.2.1. Usporedba naredbi u rječnicima

Uzvici koji slijede čine jedan pozamašan popis koji se u najvećoj mjeri koristi pri ophođenju sa životinjama. Upravo je to razlog što se ovi uzvici manje pojavljuju u G-K-u. Jednostavno se ne poklapaju s tipovima tekstova uključenih u pretraživač. Nije neobično da se u publicističkim tekstovima ne tjera stoka ili ne glasaju mačke. No, budući da su ovi uzvici zastupljeni u rječnicima, te su inače frekventni, uvršteni su na ovom mjestu u rad.

Jedan od takvih primjera je *li-li*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (Nikolić: 2007) *li-li* nije naveden. Nalazimo ga u hr jeziku, to je uzvik kojim se dozivaju domaće patke (Matasović 2002: 673). U ovom obliku ne može se dovesti u vezu s drugim vrstama riječi te pripada zbiru pravih uzvika. *Pis* je uzvik kojim se tjeraju mačke (Čedić 2007: 623). Isto značenje *pīs!* Ima i u bs jeziku. *Pis* je i u hr jeziku uzvik kojim se tjeraju mačke (Matasović 2002: 951). On se razlikuje u narječjima, kao i u dijalektima, pa je tako za kajkavsko narječje češći uzvik *šic*, koji se u tom obliku koristi, mada rjeđe, i za tjeranje nekih drugih životinja. Ovaj skup glasova nema homonimna svojstva, te ga ubrajamo u primarne uzvike.

Ćut se u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА u obliku *Ћум* ili *ћуму!* navodi kao uzvik kojim se opominje tko da zašuti (Nikolić 2007: 1358). Takvog oblika nema u preostalim rječnicima. Zavisno od intonacije bit će glagol ili uzvik, što podcrtava njegovu homonimnost.

Voč se također smatra uzvikom u sr jeziku. I on se koristi pri tjeranju životinja. Jedino se u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ѿѿ* pojavljuje kao uzvik. Rabi se pri tjeranju stoke, obično goveda pri pojenju (Nikolić 2007: 167). Pripada bez ikakve sumnje u prave uzvike, kao i *ajc*, koji se jednako tako može pronaći samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА, kao narodni uzvik koji se koristi pri tjeranu upregnutih volova (Nikolić 2007: 21).

Tu je još i *cuki*. *Цукӯ* se navodi u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА, to je uzvik za tjeranje ili mamljenje psa (Nikolić 2007: 1500). Pripada u primarne uzvike tj. uzvike u širem smislu. Slijedi *ćur*, također kao nehomoniman uzvik koji se u ponovljenom izdanju, *Ћур-Ћур*, upotrebljava za mamljenje peradi, navodi jedino РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА (Nikolić 2007: 1357). Uzvik svima poznat iz djetinjstva, *đi* ili *điha*, začudo nema natuknicu u hr i bs rječnicima. РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА navodi *Ђу* ili *Ђуха* (obično u ponovljenom obliku) sa svojstvom uzvika koji služi za tjeranje, odnosno gonjenje konja (Nikolić 2007: 338). Još jedan u nizu je *ejs*. Opet samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА nalazimo uzvik *ějс*, koji se koristi pri tjeranju volova i druge stoke (Nikolić 2007: 344).

Naredna dva uzvika upotrebljavaju se pri dozivanju, odnosno mamljenju stoke. Prvi od njih je *gic*. *Gīc* (*gīc-gīc*) je uzvik u svojem užem smislu kojim se dozivaju svinje pri hranjenju (Matasović 2002: 380) u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU, jednako kao i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *зуц* (obično udvojeno) uzvik je kojim se

mame svinje (Nikolić 2007: 194). Čedić ga nije zabilježio. U dva od tri rječnika zabilježili smo potpuno identičnu funkciju uzvika.

Guć nalazimo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. *Гућ* (гуц) je uzvik u užem smislu kojim se mami stoka, navodi Nikolić (2007: 238). *Iš* (уш) je uzvik koji se koristi za tjeranje domaćih životinja (Nikolić 2007: 496). Ovdje imamo dva različita uzvika, jedan služi za tjeranje, a drugi za mamljenje životinja, međutim oba ubrajamo u primarne, nehomonimne uzvike.

Küş je uzvik koji se koristi pri neprimjerenom izricanju naredbe nekome da ne govori ili da ušuti (*küşovati*) – *biti kuš* – ne govoriti kad se ne želi izraziti, kada se mora šutjeti itd. (Matasović 2002: 647). Koristi se rjeđe i prilikom ušutkivanja životinja. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *куш* (njem./fr.) je uzvik kojim se tjera i ušutkuje psa; neprimjereno, ljutito obraćanje nekome i sl. (Nikolić 2007: 621). Ovog uzvika nema u rječniku bs jezika, međutim nije nepoznat među njegovim govornicima, koji ga upotrebljavaju u istom značenju. Kao što smo prije spomenuli, ovaj uzvik ima svoj glagolski oblik, te ga ubrajamo u sekundarne.

Slijedi uzvik koji navode rječnici svih triju jezika, a to je *mrš*, odnosno *marš* koji kao homonim istoimenoj imenici ili glagolu *marširati* pripada u sekundarne uzvike. *Mrš* se navodi kao modificirana inačica uzvika *marš* (Matasović 2002: 768). *Märš* se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) ne spominje kao uzvik, već kao imenica muškog roda kojom se opisuje ritmičan i ravnomjeran hod organizirane kolone, stupanje, koraćanje, vojnička komanda: *Naprijed!* (Čedić 2007: 365). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU uz *märš* stoji niz objašnjenja pa tako i uzvična definicija tog skupa glasova. To je, dakle, uzvik kojim se započinjao vojnički hod u austrougarskoj i jugoslavenskoj vojsci (obično dolazi uz riječ *naprijed*), a u ekspresivnom smislu koristi se u značenju *van!*, *odlazi!*, riječ kojom se na grub način tjera nekog (Matasović 2002: 713). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *мапу* je uzvik koji se obično koristi kao završni dio komande, kojim se izriče zapovijed za pokret; upotrebljava se i u grubom, nadasve neljubaznom izražavanju, kada se nekog tjera da ode (Nikolić 2007: 681). Osim što se u bs rječniku ne navodi značenje ovog uzvika koje danas poznajemo kao najučestalije, ipak se može reći da nema razlike među jezicima što se tiče uporabe.

Nadalje je tu naredba *ps*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *Пс* (obično sa produženim c) je uzvik kojim se upozorava da se bude tih, da se šuti; te kojim se netko poziva da

priđe (Nikolić 2007: 1089). Ostali rječnici ga ne navode, međutim u razgovornom jeziku je prisutan. Sličan njemu je i *pst*. *Pst!* je uzvik koji se obično uz gestikulativnu kretnju prsta prema ustima, polušapatom i otegnutim *s* izražava upozorenje da je nužna tišina (Čedić 2007: 939). *Pst* (*pssst*) je onomatopejski uzvik koji služi za stišavanje nekog tko preglasno priča i sl. (Matasović 2002: 1075). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *псм* ili *пс* je uzvik za upozoravanje nekog da šuti; te za poluglasno dozivanje nekoga (Nikolić 2007: 1090). To je ujedno i posljednji uzvik u ovom dijelu analize, te se ubraja u primarne uzvike.

5.2.3. Pozdravi u Gralis-Korpusu

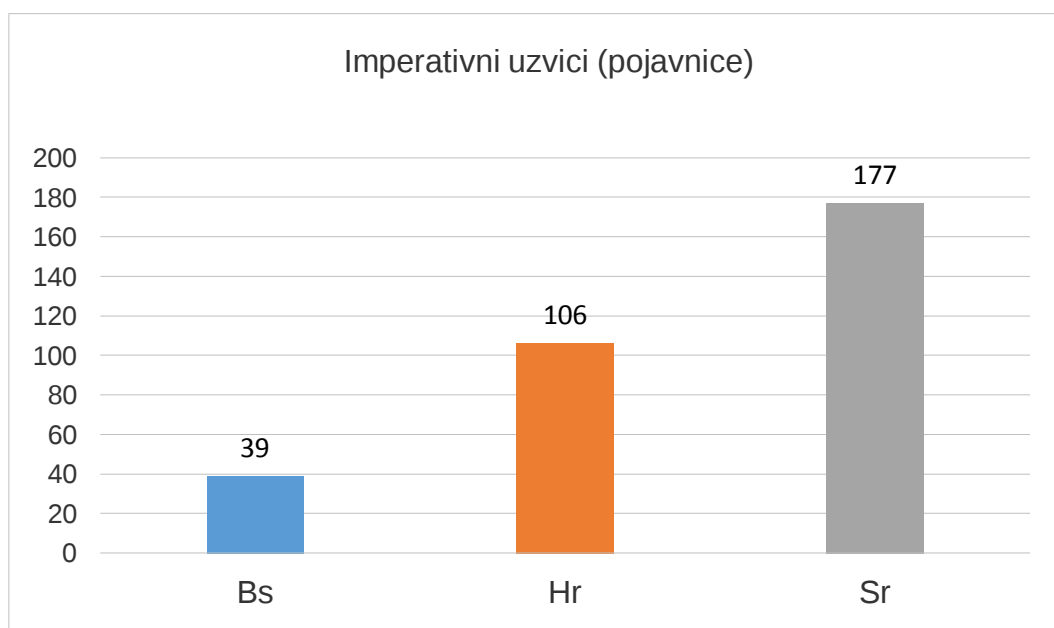
Unutar uzvika ubrojanih za istraživanje, njih 188, nije pronađen niti jedan uzvik koji bi spadao u skupinu pozdrava, a da ima i pojavnice u G-K-u. Tako suodnos uzvičnih pojava u pozdrava nije moguće analizirati ili prikazati zbog nastanka hibridnih uzvika, koji se mogu svrstati u dvije ili više skupina. Njihove funkcionalne karakteristike, koje su višestruke, ne dopuštaju im da se njihova upotreba ograniči na samo jednu vrstu. Nije dakle, točno da pozdrava nema u našem inventaru, već se oni uzvici koji spadaju u pozdrave nalaze u hibridnim uzvicima, budući da se ne primjenjuju samo u svojstvu pozdrava. U rječnicima su pronađeni naredni uzvici iz inventara: *merhaba*, *bujrum* i *papa*.

5.2.3.1. Usporedba pozdrava u rječnicima

U rječnicima ipak nalazimo nekoliko primjera pozdrava. Prvi je *mèrhaba* (ar.), koji fundira kao pozdrav kojim se nekom iskazuje dobrodošlica (Čedić 2007: 372). *Mèrhabāba* je uzvik regionalnog govornog područja, a služi kao muslimanski pozdrav, najčešće poslije džume (Matasović 2002: 730). Tu spada još jedan turcizam – *bujrum*. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA *bùjrum* se navodi kao uzvik turskog porijekla koji ima značenje: izvolite. Fundira i kao poziv, ponuda onome koji je došao, da uđe, da sjedne, da jede i slično (Čedić 2007: 55). Iako vrlo frekventan uzvik među Bošnjacima, nismo zabilježili njegovu pojavnicu u našem korpusu. Lagano modificirano značenje donosi HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK: *bùjrum* – *bujur* (tur.: *buyrun!*, *buyrunuz!*, *buyurmak* znači zapovjediti, narediti). To je regionalni uzvik kojim se kome želi dobrodošlica, pri ugošćivanju, čašćenju, i nuđenju – *izvolite!* (Matasović 2002: 157). Ne postoji u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. Iako tuđice, koje u izvornom jeziku

zasigurno imaju još neka značenja i primjene, u kontekstu ove analize su nehomonimni uzvici.

Nadalje je to *papa*, koji je u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA – *pāpa* (lat.-grč.) imenica u muškom rodu i označava vrhovnog poglavnika rimo-katoličke crkve, te *pāpa* (*hápa*) kao naziv za kašastu dječju hranu (Čedić 2007: 584). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU prvo značenje se poklapa: *pāpa* se u ovom obliku navodi samo kao katoličko-crkveni naslov za rimskog biskupa, međutim u obliku *papâ* to je uzvik koji se koristi u odzdravu (bok, doviđenja), a obično se koristi pri obraćanju djeci (Matasović 2002: 914). *Папа* je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *također* vrhovni poglavar Rimokatoličke crkve, a drugo, opet različito značenje je *папа*: otac – obično u dječjem obraćanju ocu (Nikolić 2007: 911). Iz objašnjenja je jasno da pozdrav *papa* ima još nekoliko definicija, te time spada u uzvike drugog reda.

Slika (9): Prikaz uzvičnih pojavnica unutar imperativnih uzvika

Nakon analize imperativnih uzvika tj. njihovih pojavnica unutar G-K-a, možemo primijetiti da se i u ovoj velikoj skupini broj pojavnica bitno razlikuje. Ponovno su primjeri za sr jezik najfrekventniji, dok su leksemi za bs jezik zastupljeni sa samo 12,11%, a hr s 32,92%. Dakle, i ovdje je sr jezik na prvom mjestu, s 54,97% od ukupnog broja pojavnica imperativnih uzvika koje se pojavljuju u okviru G-K-a. Tablica s postocima slijedi u nastavku.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	39	12,11
Hr	106	32,92
Sr	177	54,97
Total	322	100,00

Tablica (7): Procentualna vrijednost uzvičnih pojava unutar imperativnih uzvika

5.3. Deskriptivni uzvici

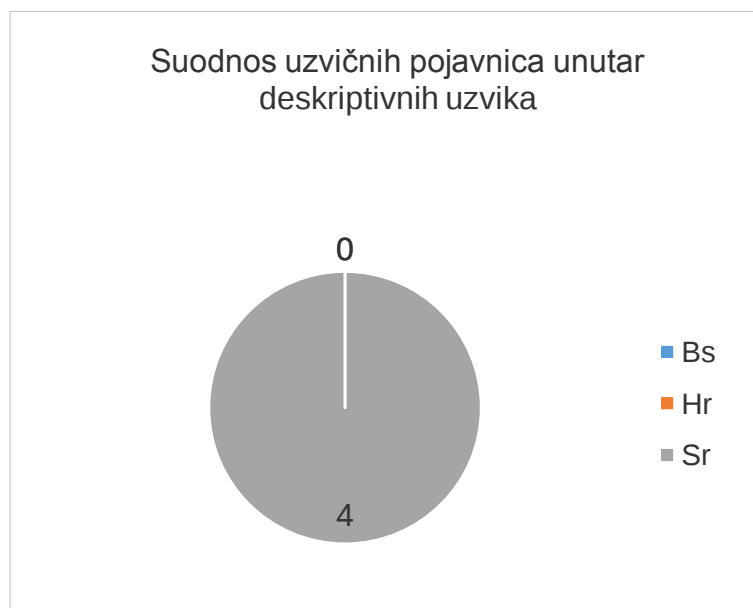
Deskriptivni uzvici su oni uzvici koji nemaju zvukovnu realizaciju niti u prirodi niti u čovjekovoj okolini, već služe da bi se neka radnja поближе opisala, odnosno najkraće moguće izrazila riječju, odnosno riječima. Ovu kategoriju uveli smo zato što postoji određeni broj uzvika koje je nemoguće uvrstiti u neku od standardiziranih podjela. Budući da radnja koju opisuju ne proizvodi isti zvuk koji se fonemski predočuje, ili ta radnja nema zvuk uopće, nije moguće govoriti o onomatopejskim uzvicima. Bit će analizirani sljedeći uzvici: *hop*, *cap*, *boc*, *tralala*, *gili-gili*, *hopa*, *cupa*, *đip*, *drp*, *frs*, i *šuk*.

5.3.1. Deskriptivni uzvici u Gralis Korpusu

Samo prva dva od ovih uzvika nalazimo u G-K-u. *Hop* ima samo tri pojavnice u G-K-u, od kojih su sve tri pronađene kao primjeri za sr jezik. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *хоп* (Nikolić 2007: 1470) se preusmjerava na *хона*. U primjeru za sr jezik *hop* označuje neku naglo izvršenu radnju, najčešće se radi o nekoj vrsti skoka, kao što je to u ovom primjeru skok kroz prozor: *Odu sestre na posao, zaključaju vrata, a ona hop kroz prozor i krene da lunja ulicama, skuplja svetinu, propoveda drugi dolazak, smak sveta* (doktorzivago_final-sr). Budući da se od ovog deskriptivnog uzvika tvori glagol *hopsati*, ne može se smatrati pravim uzvikom.

Caḡ je uzvik kojim se izražava nagli, neočekivani preokret u onome o čemu se govori (u opuštenoj konverzaciji), te ubrzani, lagani korak (Matasović 2002: 166). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *цаḡ* je uzvik koji se često pojavljuje u udvojenom obliku, a koristi se pri naglom preokretu u nekoj situaciji; naglom udaru i sl. (Nikolić 2007: 1479), kao u jedinom primjeru za sr jezik – *Te ti ja dovatim i cap, na mestu*. (doktorzivago_final-sr), gdje se želi dočarati brzina preokreta u opisanoj situaciji, koju

je moguće prepoznati, pa i bez konteksta. Nije homoniman, pa se svrstava u primarne uzvike.

Slika (10): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava unutar deskriptivnih uzvika

Slika 10, kao i prethodne slike u tekstu uspoređuje odnose među pojavnicama u sva tri jezika. U ovom je slučaju to nemoguće, budući da postoje samo 4 primjera, i svi su za sr jezik. Tablica 8, koja prikazuje postotke ovih brojčanih vrijednosti izgleda radi toga prazno, međutim ipak odražava stanje pojava u G-K-u, bez obzira na to što se ne pojavljuju u sva tri jezika.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	0	0
Hr	0	0
Sr	4	100,00
Total	4	100,00

Tablica (8): Procentualne vrijednosti pojava unutar naredbi

5.3.1.1. Usporedba deskriptivnih uzvika u rječnicima

Boc (*boc-boc*) je uzvik koji se u razgovornom jeziku koristi kao kratica ili eufemizam prilikom uboda, odnosno za opisivanje radnje pri kojoj se bode iglom ili nekim drugim oštrim predmetom (Anić 2000: 70). Sekundarni je uzvik od kojeg se

tvori glagol *bocnuti*. Vjerojatno je poznat i u drugim jezicima, međutim ostali rječnici ga ne spominju.

Tralala je deskriptivni uzvik koji se koristi za dočaravanje besmislenog govorenja ili dosadnog i jednoličnog pjevanja jednostavnih melodija bez vrijednosti; u kontekstu besmislene dosadne priče (Matasović 2002: 1343). Nije mu pronađena drugačija primjena, čime pripada u primarne uzvike. Kod Anića ima isto značenje, međutim izostala je oznaka za uzvik, samo je naveden kao izgovor i konvencija pisanja tog izraza (2000: 1206).

Gili (ili udvojeno *gili-gili*) uzvik je koji opisuje radnju prilikom koje se golicaју mala djeca. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA nije zabilježen ovaj uzvik. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *gīli-gīli* je uzvik koji koristimo u igri s djetetom i pri tome ga šakljamo (Matasović 2002: 381). Isto je i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *зџли-зџли* je uzvik, odnosno riječi koje prate golicanje malog djeteta (Nikolić 2007: 193). Prema tome, nije homoniman. On je dvostruko opisivački, budući da se može koristiti za opisivanje radnje koja je prošla, odnosno o kojoj se govori, ali i pri samom izvršavanju te radnje.

Хопа, učestao izraz za poskakivanje, također se koristi kada su mala djeca u pitanju, ali ima i drugačije značenje. *Он(а)* ili *хоћ(а)* je uzvik kojim se označuje skok, te se upotrebljava u kontekstu nekog naglog, iznenadnog događaja, i u izrekama poput – *прво скочи па онда реци хоп*, navedeno je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (Nikolić 2007: 1470). Uvršten je u deskriptivne uzvike jer opisuje jednu konkretnu radnju, koja zvukom nikako ne liči na njegov fonemski oblik. Sudjeluje u tvorbi glagola hopsati, stoga se ubraja u nepravde uzvike. Slično je i s narednim uzvikom, *cup(a)*, koji tvori glagol *cupkati*. Iako bi se na prvu mogao povezati sa svojim prethodnikom, ima u rječnicima potpuno drugačije objašnjenje. Matasović (2002: 189) navodi samo oblik *cuḡ* kao uzvik kojim se oponaša zvuk laganog, nježnog udara s dva prsta, a dodatno značenje kod Anića dovodi ovaj uzvik u vezu s nježnim povlačenjem za kosu – *она njega cup по глави*. Služi kao dopuna riječi za izražavanje laganog udarca (Anić 2000: 111). Niti jedna od ovih radnji nema zvuk koji bi oponašao zvukove iz prirode ili okoline, pa zato nije u podjeli smješten u onomatopeje. Jedino se u sr jeziku povezuje s pokretima tijela pri plesanju ili skoku, pa je tako *цуп* i *цупа* uzvik pri cupkanju u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (Nikolić 2007: 1500).

Đip je još jedan uzvik kojim se opisuje skok. RJEČNIK BOSANSKOG JEZIKA ne navodi ovaj uzvik, dok je u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *đip* (Matasović 2002: 292) uzvik koji se koristi kao izraz za skok, zamjena za glagol skočiti (*đipati*). To upućuje na njegovu homonimnost, pa spada u sekundarne uzvike. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *đun* je onomatopejski uzvik, također za oponašanje zvuka pri skoku (Nikolić 2007: 338).

Slijedi *drp*, koji nalazimo samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. *Дрп* je u uzvik za označavanje grubog hvatanja, ugriza, grabeži itd. (Nikolić 2007: 326). Žargonski se koristi kada se opisuje vulgarni i nedopušteni dodir, najčešće muškaraca prema ženama. Zbog tvorbe glagola *drpati*, ubraja se u neprave uzvike. Sljedeći se uzvik također može vidjeti samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА, a to je *frs*. Tamo se *фрџ* opisuje kao uzvik koji se koristi za oponašanje zvuka puške koja neće opaliti (Nikolić 2007: 1450).

Šuk (uz dvostruko – *šuk-šuk*) je uzvik kojim se označava lagani udarac prstom po glavi; zapovijed da se ušuti i sl. Kontekstualno se može iz tog uzvika izvesti glagol šuknuti (Matasović 2002: 1295), čime se uračunava u uzvike drugog reda. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *шук* je definiran kao uzvik koji se koristi pri opisivanju hitrih, iznenadnih pokreta; jakih udaraca i sl. (Nikolić 2007: 1558). Vidljivo je da se objašnjenja u rječnicima bitno razlikuju jedna od drugih, a budući da ne nalazimo rečenične primjere za taj uzvik u G-K-u, ne može se odrediti relativna vrijednost ovog uzvika. Ipak, može se zabilježiti razlika između njegovih apsolutnih vrijednosti kada se uspoređuju sr i hr jezik.

5.4. Onomatopeje

Onomatopeje ili onomatopejski uzvici nastaju stvaranjem glasovnog oblika koji podsjeća na pojavu ili stvar, iz prirode ili okoline, koja se imenuje. Podijeljeni su prema tipu fenomena kojeg se tiču. Tako se dijele u četiri glavne grupe. Prvu čine onomatopeje koje oponašaju zvukove iz prirode ili one umjetnog porijekla, a nazvali smo ih onomatopeje 1. Slijede onomatopeje 2, koje oponašaju sudar dvaju krutih tijela, onomatopeje 3, koje reproduciraju udarac krutog tijela sa zrakom, te onomatopeje 4, koje izvode sraz krutog tijela s tekućinom. Ovo su uzvici koji će se naći u analizi koja slijedi: *tap, bum, cak, tak, krc, lju, kvoc, ap, piju, be, don, gu, gra, ble, ci, ciju, cin, cmok, dum, dumba, dživ-dživ, gloc, greb, gric, ija, klik, kr, kra, kre,*

kreke, krek, kri, krk, krmau, kukuriku, kva, kvak, kve, mijau, mljac, mrnjau, cvok, tres, kuc, tup, tuc, muc, lup, bub, bup, čuk, čvrk, fljus, ljos, tupa, klap, klep, kljuc, klop, mljas, fik, frk, fuk, fljas, buć, i ljus.

5.4.1. Onomatopeje koje oponašaju zvukove iz prirode ili zvukove umjetnog porijekla (Gralis-Korpus)

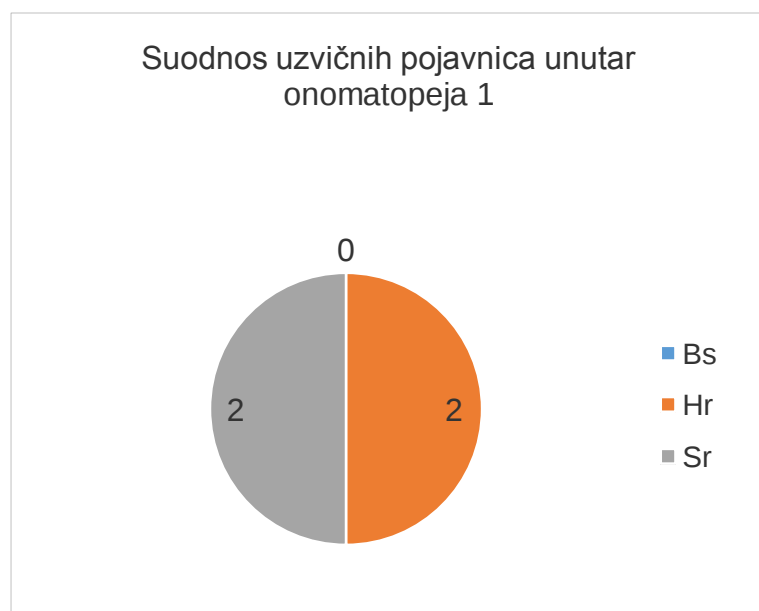
Tap (obično udvojeno – *tap-tap*) je uzvik kojim se oponaša zvuk laganog, blagog pada, udarca ili koraka, dočarava nečiji iznenadni dolazak ili neočekivani postupak. Izvedenice su glagoli *taṭkati*, *taṭpati*, *taṭnuti*, te imenica *taṭpkāroš* (Matasović 2002: 1307). Budući da nudi nekoliko glagolskih oblika smatra se nepravim uzvikom. Ovdje je zanimljivo primijetiti da samo Matasović nudi adekvatno objašnjenje za taj uzvik, iako se u primjerima za hr jezik ne pojavljuje, već je zabilježena samo jedna pojava u G-K-u za sr jezik – *Mornar tap za pištolj i ucmeke ga ko muvu* (doktorzivago_final-sr).

Za uzvik koji slijedi uočujemo također samo jednu pojavnicu, ovaj puta za hr jezik. *Būm* Čedić u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA spominje samo u kontekstu imenice (engl.) muškog roda kojom se obilježava uspjeh preko noći, nagli procvat u nekoj oblasti života i rada (Čedić 2007: 55). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU stoji sljedeće objašnjenje: *bum* je onomatopejski uzvik kojim se dočarava zvuk jake eksplozije pištolja, puške ili bombe, što se kontekstualno podudara s našim hr primjerom – *Mornar za nagan i bum, ko muhu* (doktorzivago_final-hr). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *буџ* (*Буџ-буџ*) je onomatopejski uzvik kojim se oponaša zvuk pucnja, eksplozije, udarca tupim predmetom i slično, a koristi se i kao oznaka za nagli napredak, proboj, na primjer rast dionica na burzi, neka senzacija itd. (Nikolić 2007: 121). Dakle, možemo zaključiti da hr i sr rječnik nude isto objašnjenje, dok bs ne spominje uzvičnu vrijednost te riječi. Pošto se koristi i kao imenica u hr jeziku, smješta se u sekundarne uzvike.

Slijedi uzvik *cak* (*cik-cak*). Kao i u prethodnom primjeru, pojavnicu primjećujemo samo u hr varijanti. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) *cāk* ne postoji, dok je u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU određen kao uzvična riječ koja dočarava zvuk naprsnutog stakla, a upotrebljava se u žargonu – *i cāk* – u opisivanju trenutka smrti; lom, čas kad je što puklo i sl. (Matasović 2002: 164). Slijedi primjer iz G-K-a: *Drugi će razmišljati prilično logično, a ona će se iz budućnosti cik-cak vraćati u*

sadašnjost, poput svjetlosnoga snopa, bez osjećaja za orijentaciju (suncevi_znaci-hr). Vidljivo je da ovaj primjer nije u vezi s apsolutnom vrijednošću ovog uzvika koje donosi natuknica u rječniku. M-G ga prepoznaje samo u obliku *cik-cak*, koji ima značenje puta, bilo stvarnog bilo metaforičnog, koji nije ravan, već krivudav, vijugav, zavojit. Njegova se relativna vrijednost tako promijenila kada je uz njega dodano *cik*. Na taj način, mijenja se i njegova pripadnost određenoj grupi, pa tako ovaj uzvik, ako promatramo samo primjer iz G-K-a, više ne spada u onomatopeju 1, već bi bio prikladniji za skupinu deskriptivnih uzvika. Budući da ima jednako značenje u svim jezicima, ostavljamo ga u ovoj skupini. Značenje izvedeno iz РЕЧНИКА СРПСКОГ ЈЕЗИКА, učvršćuje ovu odluku: *ца̋к* je onomatopejski uzvik za dočaravanje zvuka kada nešto pukne, prsne i sl (Nikolić 2007: 1478). Zbog svoje nehomonimnosti, primarni je uzvik.

Sljedeći onomatopejski uzvik u nizu je *tak*. Rječnik bosanskog jezika *tāk* (fr.) navodi kao imenicu muškog roda, a označuje biljarski štap Čedić (2007: 1120). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *tāk* je također imenica muškog roda – biljarski štap, ali i je arhitektonski regionalizam kojim se naziva potporni stup (*tāk*), te svod zgrade, a u nekim krajevima ima čak i značenje potpetice na ženskoj cipeli (Matasović 2002: 1391). Budući da ima nekoliko značenja, spada u sekundarne uzvike. Potpuno drugačije značenje ima u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *ма̋к* je uzvik kojim se označava otkucaj, lak i brz udarac, pucanj i sl. (Nikolić 2007: 1299), kao što je u jedinom tekstualnom primjeru, i to upravo za sr jezik – *Vrata zatvorih kao duh – tak* (Crvena-sr).

Slika (11): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava unutar onomatopeja 1

Na slici 11 prvo se primjećuje izostanak plave boje, što će reći da nema primjera za bs jezik što se tiče onomatopeja 1. Za ostala dva jezika imamo po dva primjera za svaki. Za prikaz tih odnosa uvrštena je i tablica broj 9, koja prikazuje broj pojava u postocima.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	0	0
Hr	2	50,00
Sr	2	50,00
Total	4	100,00

Tablica (9): Procentualne vrijednosti pojava unutar onomatopeja 1

5.4.1.1. Usporedba u rječnicima

Slijedi niz uzvika koje nalazimo samo u rječnicima koji su korišteni pri radu, a započet ćemo s *krc*. *Křc* je uzvik kojim se dočarava lomljenje, napuknuće, cijepanje i sl. (Čedić 2007: 317). Smješten je u onomatopeju 1 jer dočarava zvuk iz prirode, kao i okoline. U hr jeziku *křc* je uzvik kojim se dočarava lomljenje i napuknuće nekog drvenog predmeta, stabla ili biljke. Iz tog uzvika izveden je cijeli niz vrsta riječi (Matasović 2002: 625), zbog čega ga pribrajamo u sekundarne uzvike.

Slijedi *lju*. *Льу* se može i ponavljati više puta, a pri tome se različito naglašava u sr jeziku. Nikolićev rječnik navodi ga kao uzvik kojim se uz pjevušenje uspavljuje malo dijete (Nikolić 2007: 660). Sekundarni je uzvik, jer se može dovesti u vezu s tvorbom glagola *ljuljati*.

Kvõc je onomatopejski uzvik kojim se opisuje glasanje kvočke – *kvõcati* – tiho kokodakati. Po tome spada u homonimne uzvike. U prenesenom značenju odnosi se i na zanovijetanje, prigovaranje, zvocanje – vulgaran naziv za obraćanje (najčešće) žene prema muškarcu (Matasović 2002: 651). U sr jeziku *квољ* je, isto tako, uzvik koji u ponovljenom obliku služi za oponašanje glasanja kvočke (Nikolić 2007: 531).

Naredni uzvik nije tipičan ni za hr, niti za bs jezik. Radi o uzviku *ap*. Nije zabilježen u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007), dok se u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU (Matašić 2002: 50) spominje kao prvi dio riječi koji znači odvajanje, izdvajanje, postajanje, kao što je to *apostrof*, *apograf* itd. U RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA (Anić: 2000) ne spominje se taj oblik ili dio riječi, tako da ne postoji povratna informacija o uzvičnom kontekstu. Samo Nikolić u РЕЧНИКУ СРПСКОГ JEZIKA (2007: 38) uvrštava *аһ* u uzvike. On se upotrebljava za označavanje zvuka koji se čuje pri brzom ili naglom hvatanju zalogaja ustima. U tom slučaju se dva ili više puta ponavlja. Iako u hr jeziku služi kao prefiks u tvorbi riječi, prema objašnjenju iz sr jezika logičnije je klasificirati ga kao primarnog uzvika.

Piju se ne naznačuje u rječnicima bs jezika. Spominje se u РЕЧНИКУ СРПСКОГ JEZIKA (*пѣју*), kao uzvik kojim se oponaša glasanje pilića, rjeđe ptica (Nikolić 2007: 928). U RJEČNIKU HRVATSKOGA JEZIKA stoji samo u udvojenom obliku, *piju-piju*, te služi za oponašanje pilića koji slijede kvočku (Anić 2000: 754). Tvori glagol pijukati te se svrstava u sekundarne uzvike.

Be je svima poznat uzvik, ali provjerom u rječnicima, vidimo da ga ne navode svi. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) nema informacije o tom obliku riječi, dok se u Matasovićevom HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU (2002: 99) *bê* navodi kao uzvik kojim se oponaša glasanje ovce (*be-e-e*), a koristi se i pejorativno (ne reći ni *be* – ništa ne reći, ništa ne izustiti (zbog neznanja, pomanjkanja hrabrosti, nesposobnosti izražavanja i sl.). Riječi koje se mogu izvesti iz uzvika *be*: *béčatil/bečećil/bečānje*; *békatil/běkav/békavac*; *bèketatil/béknuti* upućuju na njegov prošireni, glagolski oblik, što nagovještava, također, da je nepravi uzvik. U РЕЧНИКУ

СРПСКОГ ЈЕЗИКА *бе̑* je onomatopejski uzvik kojim se oponaša glasanje ovce ili janjeta (Nikolić 2007: 67).

Don također nije prisutan u svim rječnicima s oznakom uzvika. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA se ne pojavljuje, a u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *dõn* je (indeklinabilno) imenica muškog roda. *Don* u zemljama španjolskog jezika pretpostavlja titulu koja se stavlja ispred imena plemića, a danas bi odgovarala hrvatskome *gospodin*, ali i titulu koja se stavlja ispred imena svjetovnog svećenika (Matasović 2002: 265). Radi tog značenja spada u sekundarne uzvike. Jedino je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *до̑н* onomatopejski uzvik kojim se oponaša zvuk zvona (Nikolić 2007: 306).

Gu ili *gu-gu* koristi se pri obraćanju novorođenčetu, odnosno pri oponašanju malog djeteta koje još ne govori. Spomenut je samo u sr rječniku. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *эу̑* je onomatopejski uzvik koji se koristi za oponašanje glasanja raznih ptica (golubova, grlica i sl.), kao i za glasanje malog djeteta (Nikolić 2007: 233). Uzvik koji slijedi je *gra* i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (*эра*) uzvik je kojim se oponaša glasanje gavrana (Nikolić 2007: 216). Nije naveden u rječnicima bs niti hr jezika. Oba uzvika tvore i glagolske oblike, prema tome se određuju kao nepravi uzvici.

Ble ili *blȇblȇ* je homoniman uzvik kojim se oponaša tzv. *blejanje*, a onomatopejski se može dovesti u vezu s blebetanjem, kao što navodi Matasović (2002: 126). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *Бле* je uzvik za oponašanje glasanja ovce, janjeta i druge stoke (Nikolić 2007: 93).

Ci nudi različita značenja. Nije uvršten u RJEČNIK BOSANSKOG JEZIKA, a Matasović (2002: 174) navodi *cî* u lingvističkom kontekstu kao ime slova *c* u glagoljičnoj i ćirilčnoj azbuci. Spominje ga i u obliku *ci* – simbol za staru jedinicu radioaktivnosti (kiri), dok Nikolić kaže da je *цу* (obično ponovljeno) onomatopejski uzvik kojim se oponaša glasanje miša ili malog ptica (Nikolić 2007: 1487). Isto značenje u sva tri jezika ima uzvik *ciju*. To je onomatopejski uzvik kojim se oponašaju neke ptice, miševi i slično (Čedić 2007: 61); *ciju* kao uzvik kojim se dočarava tanko i piskavo oglašavanje nekih ptica (koje ne pjevaju, najviše mladih) i miševa (Matasović 2002: 176); i *цу̑ју* kao onomatopejski uzvik kojim se oponaša glasanje sitnijih životinja, miševa ili nekih manjih ptica (Nikolić 2007: 1489). Prvi od ova dva, jedan je od uzvika kojemu je teško odrediti pripadnost u prave ili neprave uzvike. Zbog simbola za

jedinicu radioaktivnosti, iako zastarjelu, klasificirat ćemo ga kao sekundarnog, dok *ciju* ima glagolski oblik radi čega je u istoj skupini.

Cin je uzvik koji smo uvrstili u onomatopeju 1, budući da oponaša zvuk iz ljudske okoline. Nema drugih značenja pa se ubraja u primarne uzvike. Nije naveden u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA, dok je u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *cîn* onomatopejski uzvik kojim se predočuje jednokratni zvuk zvona ili lagani udar stakla (na primjer čaša pri kucanju i nazdravljanju): *cîn-cilîn* ili *cîn-cîn* (Matasović 2002: 178). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *цић* je onomatopejski uzvik (obično udvojenog oblika ili u riječi цин-цан) kojim se oponaša zvuk zvonca ili glasanje nekih ptica (Nikolić 2007: 1491).

Slijedi uzvik *cmok* koji Čedić klasificira kao imenicu muškog roda, te onomatopejski uzvik koji oponaša zvuk glasnog poljupca (Čedić 2007: 64). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU nailazimo na isto značenje: *cmòk* je uzvik kojim se predočuje zvuk glasnog poljupca (Matasović 2002: 182). Ima i glagolski oblik koji upućuje na njegovu homonimnost. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *цмоћ* je također uzvik kojim se oponaša zvuk glasnog poljupca (Nikolić 2007: 1495).

Dùm je uzvik koji se koristi kada se želi dočarati neodređeni zvuk pri prasku streljiva ili prilikom snažnog i muklog udarca (Matasović 2002: 282). Slično kao HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK i РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА donosi objašnjenje: *дѹм* je onomatopejski uzvik kojim se označava pucanj, jak udarac, prasak ili eksplozija (Nikolić 2007: 333). Čedić nije uvrstio ovaj uzvik u rječnik, što ne znači da se on u razgovornom jeziku ne upotrebljava. Anić nudi udvojeni oblik *dùm-dùm* u opisu eksplozivnog metka iz puške, čiji vršak je specifično obrađen i podrazumijeva teško ranjavanje (Anić 2000: 197). Nikolić navodi i prošireni oblik *дѹмба*, kao onomatopejski uzvik za oponašanje zvuka jače eksplozije, pucnja i sl. (Nikolić 2007: 333). Iz njega se tvori nekoliko glagola, svršenih i nesvršenih, što znači da je sekundarni uzvik.

Narednih nekoliko uzvika pronašlo je svoje mjesto samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. *Dživ-dživ* (*џѣџ-џѣџ*) je onomatopejski uzvik kojim se oponaša glasanje vrapca (Nikolić 2007: 1526). Slijedi *gloc-gloc* (*глоц-глоц*) koji je onomatopejski uzvik za oponašanje glodanja (Nikolić 2007: 202). Oba spadaju u primarne onomatopejske uzvike.

Greb-greb (греб-греб) je uzvik kojim se oponaša zvuk koji se čuje kada nešto ili netko po čemu grebe (Nikolić 2007: 222). Njega navodimo i kasnije u radu u tablici glagolskih uzvika, što će reći da nije primarni uzvik. Ista je situacija s uzvikom *gric*, odnosno *gruū*, onomatopejskim uzvikom kojim se označava *grickanje* (Nikolić 2007: 225).

Sljedeći pravi uzvik ne nalazi se isključivo u sr inventaru. *Ia* nam je svima poznat iz najranijih školskih dana, kada se tek uče samoglasnici. Rječnik kaže da je *iā* uzvik kojim opisujemo glasanje, revanje magarca (Matasović 2002: 460). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ua* je uzvik za oponašanje glasanja magarca ili njegovog njakanja (Nikolić 2007: 443). Isto navodi i Anić, to je konvencija pisanja revanja magarca (Anić 2000: 302).

Dalje dolazi *klik* koji je uzvik, povik, poklič; glasanje nekih ptica; zvuk dvostrukog brzog pritiska na tipku kompjutorskog miša; te u gramatikama označava cokane ili usisne suglasnike nekih afričkih jezika, poput bušmanskog, hotentotskog, zulu itd. (Matasović 2002: 578). *Клик* je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА imenica muškog roda, međutim Nikolić (2007: 540) navodi i uzvičnu karakteristiku te riječi, spominje uzvik i usklik. Zbog raznih primjena spada u sekundarne uzvike.

Uzvik *kr* u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (*кр*, često ponovljeno), uzvik je kojim se oponaša zvuk kršenja, lomljenja i sl., služi također za oponašanje graktanja svrake, žabe, te drugih ptica i životinja (Nikolić 2007: 580). Isto značenje ima i *kra*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *кра* (opet udvojeno) uzvik je za oponašanje graktanja gavrana, vrane i sličnih ptica; kreketanja žabe, a može oponašati i pucanj iz puške i sl. (Nikolić 2007: 580). Iako slični uzvicima koji slijede (*kre*, *kreke*) ipak ne nude glagolske oblike, pa se mogu klasificirati kao primarni uzvici.

Krê (*krê-krê*) je uzvik kojim se oponaša glasanje žaba, a u prenesenom značenju obilježava stalno dosadno prigovaranje – *kreketati*. Homoniman je svom glagolskom obliku, kao što je i njegov sinonim *kreke*, čime se svrstava u sekundarne uzvike. (Matasović 2002: 626). *Кре* u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА (najčešće u dvostrukom obliku) označava uzvik koji služi za oponašanje kreštanja nekih ptica ili glasanja žaba (Nikolić 2007: 586). *Kreke* u nekim rječnicima ima mjesto zasebne natuknice. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *креке* (*креке-креке*) je uzvik kojim se oponaša kreketanje žaba (Nikolić 2007: 587).

Krek je pak potrebno razdvojiti od prethodna dva uzvika, jer ima drugačije značenje u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА i РЈЕЧНИКУ ХРВАТСКОГ ЈЕЗИКА. To je uzvik kojim se oponaša glasanje kokoši (Nikolić 2007: 587), a AniĆ navodi da služi za oponašanje glasanja ptice čigre (AniĆ 2000: 450).

Kri, odnosno *kpu* (obično udvojeno, međutim različito naglašeno) je uzvik kojim se oponaša glasanje nekih ptica ili insekata (Nikolić 2007: 591), dok se pomoću *krmau* ili *крмау* oponaša glasanje mačke; rjeđe neke druge životinje ili ljudskog glasa (Nikolić 2007: 598). *Kukuriku* je uzvik kojim se opisuje ili bilježi glasanje pijevca – *kukurikati* (Matasović 2002: 642), a *kva* ili ćirilćno *кѡа* je uzvik koji se koristi obićno u ponovljenom obliku, a njime se oponaša glasanje nekih ptica, pataka, gusaka i sl. (Nikolić 2007: 529). *Kvak* (*kvak-kvak*) je izgovor i konvencija pisanja za glasanje patke, ili izraz u lovstvu upotrebljavan za glasanje ćaplje – *kvćkati* (Matasović 2002: 649). Posljednja tri u ovom paragrafu imaju svoje glagolske inaćice, pa nisu primarni uzvici.

Kve je univerzalni uzvik, jer nije tipićan za samo jednu vrstu životinjskog glasanja. *Кѡѡ* je uzvik kojim se oponaša visoko, piskutavo glasanje raznih životinja (Nikolić 2007: 530). *Mijau* ili *mjau* sekundarni je uzvik koji oponaša zvuk kojim se doziva ili oponaša isključivo maćka (Matasović 2002: 739). Isto je zapisano i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *мујаѡ* i *мујаѡ̃* su uzvici koji se koriste za oponašanje glasanja maćke (Nikolić 2007: 708). Njegov sinonim je i *mrnjćũ*, kojim se isto opisuje glasanje maćaka (Matasović 2002: 767).

Narednih nekoliko uzvika više nemaju veze s prirodom i životinjama, već sa ćovjekom i njegovom okolinom. *Krk* ili *крк* je uzvik koji se upotrebljava za oponašanje kratkotrajnog zvuka pri lomu, krhanju, udarcu itd. (Nikolić 2007: 597). Ovaj, i posljednja dva uzvika u ovom poglavlju sistematizirani su samo u sr jeziku. *Мљѡѡ* (*mljac*) je uzvik koji služi za oponašanje nepristojnog naćina ponašanja pri stolu - *mljackanja* (Nikolić 2007: 721). Sljedeći uzvik koji nalazimo samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА je *цѡок*. *Cvok* je pak onomatopejski uzvik kojim se oponaša *cvokotanje* ili *cvoktanje* (Nikolić 2007: 1481). *Cvok-cvok* radi netko kome je hladno, koji se smrzava, koji proizvodi ovaj zvuk da bi lakše podnio boravak na hladnoći. Odnosi se na ćovjeka. Dva potonja su sekundarni uzvici, dok za *krk* nije pronaćen homonimni oblik.

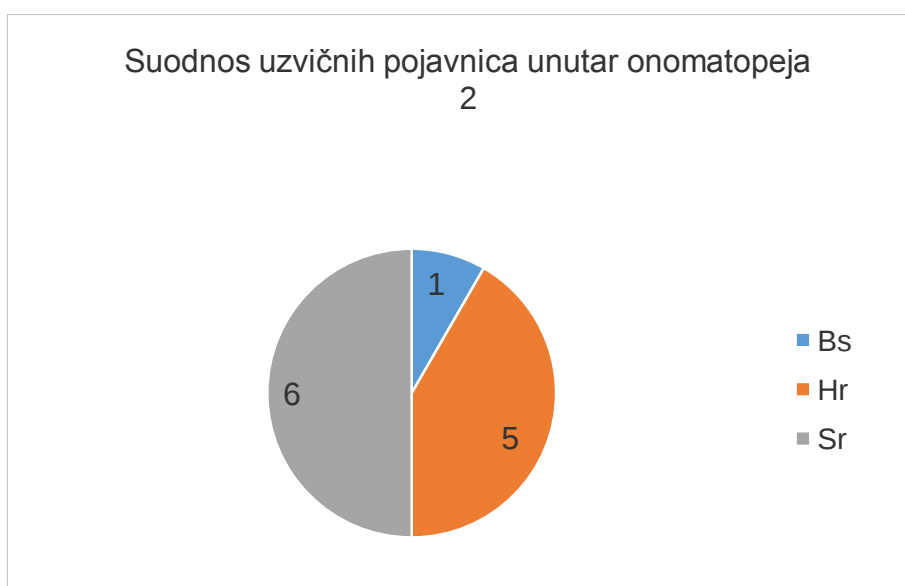
5.4.2. Onomatopeje koje oponašaju zvuk sudara dvaju krutih tijela (Gralis-Korpus)

Trës je uzvik koji služi za podražavanje zvuka pri padu izazvanom jakim udarcem (Čedić 2007: 1146). Iz tog uzvika moguće je izvesti druge vrste riječi, kao npr. *tresnuti*, *treškavica*, *treška*, *trešti* itd. (Matasović 2002: 1349), što je slučaj u bs primjeru gdje se njegova glagolska inačica u prvom licu jednine ekspresivno koristi u smislu pjevanja jedne te iste pjesme – *Kad neko vrijeme proboravim bez ugone i bez bola, a udisao sam mlaku, bljutavu podnošljivost takozvanih dobrih dana, onda u mojoj djetinjoj duši nastane takva bura boli i muke da zahrđalu, uvijek istu pjesmu zahvalnosti tresnem pospanome blagu zadovoljstva u njegovo zadovoljno lice i radije ćutim kako u meni žari istinski đavolska bol nego ta ugodna sobna temperatura* (Stepski_vuk-bs). Uzvik *tres* u primjeru hr prijevoda dočarava udarac – *Nu, opalim ja, i tres njega na mjestu* (doktorzivago_final-hr), a u primjeru za sr jezik *mpêc* (*mpêc*) se ponaša kao onomatopejski uzvik za oponašanje šuma pri padu – *Niko ne stiže ni da trepne, Sanjka se saže, ščepa kancelarijski stočić za nogu i sa svim onim što je bilo na stolu, mastionicom, spiskovima, tres o pod!* (doktorzivago_final-sr), obično kod aorista – *tresnuti*; u značenju zveckanja (Nikolić 2007: 1336). Sve zajedno brojimo tri pojavnice u G-K-u, dvije za hr jezik, i jednu za sr. Primjer za bs jezik nećemo uvrstiti u analizu, budući da ne sadrži *tres* u obliku uzvika, već kao njegove glagolske izvedenice. Iz navedenog možemo zaključiti da pripada sekundarnim uzvicima te da je homoniman drugim vrstama riječi.

Slijedi uzvik *kuc*, za koji su pronađene četiri pojavnice, po jedna za bs i hr, te dvije za sr jezik. Ovaj uzvik je homoniman drugim vrstama riječi, iz njega se mogu izvesti glagoli, imenice i dr. Pripada sekundarnim uzvicima i promatramo ga kao uzvik u širem smislu. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA *kûc* se navodi kao onomatopejski uzvik (Čedić 2007: 327), kojim oponašamo jednokratni zvuk kucanja. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *kûc* (*kûc-kûc*) se navodi kao riječ za radnje lakog kucanja – jednokratni ili višekratni zvuk ili pokret koji se osjeća dodiranjem kada što kuca (Matasović 2002: 639). *Kûc* nije eksplicitno istaknut kao uzvik. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *kyû* (obično ponovljeno) je uzvik kojim se doziva pas, te služi za oponašanje zvuka koji nastane pri kucanju o (u, na) nešto (Nikolić 2007: 620). Za primjere za bs i sr jezik odabrali smo dvije iste rečenice iz prijevoda romana *Zovem se crvena/crveno* koje su zbog prevoditeljske slobode malo drugačije realizirane, međutim to ne utječe

na upotrebu ovog onomatopejskog uzvika kojim se dočarava kucanje na vrata – *Nego, kao što reko, sjedili smo predveče, kad začusmo 'kuc-kuc'. Neko je bio na vratima i ja odem, otvorim, kad ono, blentava sluškinja Hajrija.* (Crvena-bs) i *Nego, reko, sedeli mi predveče, kuc-kuc, neko na vratima, odem, otvorim, kad tamo, ona blentava robinjica Hajrije.* (Crvena-sr). U primjeru za hr jezik nailazimo na sličnu situaciju, samo što u ovom slučaju mjesto o koje se kuca nisu vrata, već pod ili dio sanduka, što je moguće utvrditi isključivo pomoću konteksta – *Tek na sanduk sjela, iznutra joj se razbojnik javlja i odozdo u pod kuc-kuc, ko, bolje puštaj milom, jer sad ću na tvoga Petenjku skončati* (doktorzivago_final-hr).

Uzvikom *tup* se oponaša zvuk tromog pada, a ima i funkciju dopune riječi za izražavanje nečeg neobičnog i neočekivanog – *i tup, evo ga* (Anić 2000: 1223). Jedini primjer za hr jezik u G-K-u odgovara potonjem objašnjenju – *Jedan je tako tup-tup i u džemperu* (Moskva_Petuski-hr), kojim se najvjerojatnije opisuje način na koji je neka vrsta insekta završila u odjevnom predmetu. Toliko se može zaključiti bez poznavanja konteksta. Pripada primarnim uzvicima te nije homoniman drugim vrstama riječi. Sr jezik nudi pet primjera s pojavnicama ovog uzvika, a jedan od njih je – *Tek što ona sede na sanduk, iznutra razbojnik diže glas i odozdo u patos: tup!* (doktorzivago_final-sr). Ovaj je primjer zanimljiv jer se vjerojatno radi o prijevodu iste rečenice koju smo u prethodnom paragrafu upotrijebili za uzvik *kuc-kuc*. Za prijevod je istog onomatopejskog uzvika u hr upotrebljen uzvik *kuc*, dok je u sr odlučeno da to bude *tup*.

Slika (12): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava unutar onomatopeja 2

Slika 12 donosi brojku od 12 pojava za onomatopeje 2 u G-K-u. Njih pola tiče se sr jezika, pet ih se odnosi na hr, a samo jedna pojava na bs jezik. Nakon ovih nekoliko grafova u analizi može se već vidjeti da u većini grafova prevladava siva boja. Tablica 10 donosi ove vrijednosti u postocima.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	1	8,33
Hr	5	41,67
Sr	6	50
Total	12	100,00

Tablica (10): Procentualne vrijednosti pojava unutar onomatopeja 2

5.4.2.1. Usporedba u rječnicima

Tuc je prvi uzvik u nizu. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *туц* je uzvik koji se koristi za oponašanje zvuka kad se o nešto udari; koristi se u izrekama kao *туц тамо*, *туц овамо* – u značenju – *sad tamo*, *sad ovamo* itd. (Nikolić 2007: 1354). Za uzvik *muc* kaže: *муц* služi kao nastavak u frazi *муц-муц*, te preusmjerava pod natuknicu *туц* (Nikolić 2007: 746). Ovaj istraživani uzvik posjeduje karakteristike primarnog uzvika za kojeg ne postoje homonimni leksemi.

Uzvik *lup* ne nalazi mjesto u rječnicima hr ni bs jezika, iako oba nude natuknicu s glagolskim oblikom – *lupati*, što znači da pripada sekundarnim uzvicima i promatramo ga kao uzvik u širem smislu. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *Луп* je uzvik kojim se oponaša tupi zvuk pri udaru ili padu (Nikolić 2007: 657). Sličan po značenju je i *bub*. On ne postoji u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *bûb* je čestica (onomatopeja) koja izražava kako je tko koga *bubnuo* (udariti rukom, šakom ili laktom u tijelo, u tučnjavi ili grubom guranju (Matasović 2002: 154), dok je u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *буђ* onomatopejski uzvik (Nikolić 2007: 117) za oponašanje tupog zvuka, pada teškog predmeta ili udarca tupim predmetom (Nikolić 2007: 122). Sr rječnik izjednačuje ga time s narednim uzvikom – *bup*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *бућ* je onomatopejski uzvik kojim se oponaša zvuk pri padu ili udarcu nekog tupog predmeta (Nikolić 2007: 122).

Jedini rječnik u kojem se pojavljuje sljedeći uzvik je РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА, *чућ* ili *чук* (obično udvojeno) je onomatopejski uzvik u širem smislu koji se koristi za

oponašanje zvuka slabijeg udarca, kucanja i slično (Nikolić 2007: 1523). I *čvrk* se također nalazi samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА, *чврк*, a uzvik je koji služi za oponašanje zvuka koji se čuje pri udarcu napetog prsta (Nikolić 2007: 1506). Kao i njegov prethodnik svrstat ćemo ga u sekundarne uzvike.

Fljus opet stoji samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. *Фљус* je onomatopejski uzvik kojim se može dočarati zvuk koji se čuje pri udaru u nešto teško (Nikolić 2007: 1442). Uvrstili smo ga zbog svoje homonimnosti u nepravne uzvike.

Ljös (koji tvori glagol *ljösnuti*) uzvik je kojim izražavamo buku pri padu tijela ili nekog predmeta (Matasović 2002: 690). *Љоџ* (Љоџ) je uzvik kojim se dočarava zvuk pri naglom padu ili udaru o pod ili zemlju (Nikolić 2007: 660). Budući da je homoniman drugim vrstama riječi svrstali smo ga u sekundarne uzvike.

Slijedi posljednjih šest uzvika u ovoj skupini, i svaki od njih uspjeli smo pronaći samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА.

To su *tupa* ili ćirilčno *тућа* (često u izrazu *тућа-лућа*) koji ima onomatopejski karakter, a služi za izražavanje tupih zvukova pri udaranju, padu, kretanju i sl. (Nikolić 2007: 1351). On je nehomoniman, stoga pripada u primarne ili prave uzvike. Slijedi *klap* kojim se oponaša udarac o nešto tvrdo; kad se nešto zakloni ili zatvori i sl. (Nikolić 2007: 537). Ima oznaku uzvika i naglašen je: *клаћ*. Nismo pronašli primjere za njegovu homonimnost ta ga zbog toga ubrajamo u prave uzvike. Njegov sinonim je *klep*. Zanimljivo kod ovog uzvičnog leksema je to što se upotrebljava njegova glagolska realizacija te je homoniman i uvršten u uzvike u širem smislu. РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА *клећ* navodi kao uzvik kojim se oponaša tup udarac o nešto (Nikolić 2007: 538). *Kljuc* je zasigurno poznat govornicima sva tri jezika, iako nije sustavno zabilježen u bs i hr jeziku. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *клјуц* (obično ponovljen) je onomatopejski uzvik koji se čuje pri kljucanju, slab udarac sjekirom o drvo i sl. (Nikolić 2007: 544). Kao i prethodni, homoniman je te ga ubrajamo u sekundarne uzvike. *Klop* se isto tako tiče udara o nešto kruto, ne posjeduje homonimna svojstva i pribraja se primarnim uzvicima. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *клоћ* je uzvik kojim se oponaša tupi zvuk pri udaru ili padu (Nikolić 2007: 543). I posljednji, *mljas*, ima istu upotrebu. *Млјаџ* je uzvik koji se čuje pri brzom udaru u nešto (Nikolić 2007: 721). Razlika je jedino što se kod njega radi u brzini udara koja se također može istaknuti

pravilnim izborom uzvika. Nije poznata njegova homonimna funkcija te ga pribrajamo pravim uzvicima.

5.4.3. Onomatopeje koje oponašaju zvukove izazvane sudarom krutog tijela sa zrakom (Gralis-Korpus)

Onomatopeje 3, koje opisuju zvuk sudara krutog tijela sa zrakom, nisu pronađene među pojavnicama u G-K-u. Čak ih nema među hibridnim uzvicima, što se može vidjeti pri samom kraju analize. Primjera u razgovornom jeziku ima mnogo, a ima ih i u gramatikama i člancima korištenima u istraživanju. Te primjere ipak nećemo navoditi, budući da oni nisu predmet ovog rada, odnosno ne nalaze se na popisu uzvika G-K-a.

5.4.3.1. Usporedba u rječnicima

Usporedbom u rječnicima pronađeno je nekoliko uzvika koju odgovaraju opisu onomatopeja 3. Prvi takav je *fik*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *фук* je onomatopejski uzvik u užem smislu, kojim se oponaša zvuk koji se čuje pri naglom i brzom sjecanju odsijecanju (Nikolić 2007: 1437). Pripada grupi pravih uzvika. Nije zabilježen u ostalim rječnicima. Nadalje slijedi *frk* koji nema natuknicu u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *frk* je uzvik koji predodređuje nagao pokret ili zvuk polijetanja ptica (Matasović 2002: 361). I u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *фрк* je onomatopejski uzvik koji se koristi za oponašanje zvuka pri naglom pokretu ili polijetanju (Nikolić 2007: 1449). On je homoniman i posjeduje svoju glagolsku inačicu – *frknuti* (odletjeti). Preostao je samo *fuk*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *фук* je onomatopejski uzvik u užem smislu i ubrajamo ga u primarne uzvike. Služi za podražavanje velike brzine, naglosti, intenziteta neke radnje i sl. Koristi se još za oponašanje zvuka koji se čuje pri strujanju zraka, vjetra, odnosno fujanju zraka itd. (Nikolić 2007: 1450).

5.4.4. Onomatopeje koje oponašaju zvukove izazvane sudarom krutog tijela s tekućinom (Gralis-Korpus)

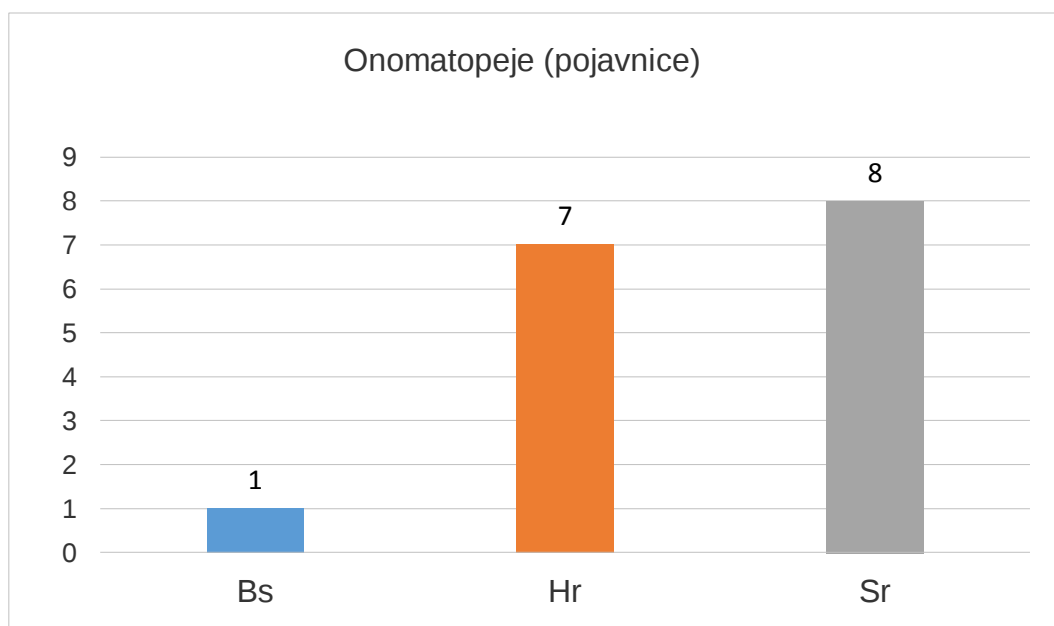
Analiza istraživanih parametara nije bila moguća, jer nije pronađena niti jedna pojava u G-K-u. Takvih uzvika pronađeno je nekoliko u rječnicima, tako da onomatopeje 4 nije bilo potrebno izuzeti iz podjele. Osim toga nekoliko primjera može se pronaći među hibridnim uzvicima.

5.4.4.1. Usporedba u rječnicima

Fljas je jedan od uzvika koji isključivo opisuje sudar krutog tijela s tekućinom. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *Флјаџ* (*плъус*) je uzvik koji se koristi za oponašanje zvuka pri padu nekog predmeta s visine u vodu, a isto objašnjenje nudi i natuknica za *флъус*, na koju nas autor dodatno preusmjerava (Nikolić 2007: 1442). Nije zabilježen u drugim rječnicima. *Buć* nalazimo u dva od tri rječnika. To je homonimni uzvik koji posjeduje svoj glagolski oblik – *bućnuti* (pasti/skočiti u vodu). Ubrajamo ga u sekundarne uzvike. HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK *bŭć* objašnjava kao onomatopejsku riječ kojom se opisuje ili dočarava zvuk kad nešto padne u vodu (Matasović 2002: 154). Identično značenje donosi РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА (Nikolić 2007: 123). U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA nema ovog uzvika.

Preostao je *ljus*, koji nudi jednako objašnjenje. *Љус* je uzvik kojim se oponaša zvuk koji se čuje pri padu nečeg u vodu ili neku tekućinu i sl. (Nikolić 2007: 662). Osim kod uzvika *buć*, može se primijetiti da su za ostala dva, odnosno tri uzvika, korištena uvijek dva ili čak tri ista fonema. Tako *fljas*, *fljus* i *ljus* dijele uvijek dva ista fonema – *lj* i *s*, dok prva dva dodaju i treći isti fonem – *f*, a druga dva fonem *u*. Kao što postoji mogućnost da su ta tri uzvika nastala jedan od drugog, odnosno trećeg, isto je tako moguće da u nastali nezavisno jedan o drugome, već tako što su u svima korišteni fonemi koji najbolje opisuju dodir s tekućinom. *Ljus* kao i njegov srodnik *ljus* imaju svoje glagolske realizacije te pripadaju sekundarnim uzvicima.

Slika koja slijedi prikazuje brožčani odnos uzvičnih pojava unutar glavne grupe onomatopeja, koja uključuje sve četiri podgrupe. Iako generalno nije izdašan onomatopejama, prvenstveno zbog vrste tekstova uvrštenih u G-K, ipak prikazuje aktualnu korelaciju tih pojava unutar samog korpusa. Prevladavaju primjeri za sr jezik s 50%, slijedi hr s 43,75% te bs s 6,25% od njihovog ukupnog broja.

Slika (13): Prikaz suodnosa uzvičnih pojavnica unutar onomatopeja

Jezik	Broj pojavnica	%
Bs	1	6,25
Hr	7	43,75
Sr	8	50,00
Total	16	100,00

Tablica (11): Procentualne vrijednosti pojavnica unutar onomatopeja

5.5. Hibridni uzvici

Hibridni uzvici čine petu skupinu ove podjele. Ona je pridodana zbog polisemičnosti velikog broja uzvika, za koje iz tog razloga ne postoji jedinstvena kategorija. Budući da je često teško uvrstiti određeni uzvik u pripadajuću skupinu, dodana je ova posljednja. Pri navođenju svakog uzvika bit će nabrojane i kategorije u koje spada. U objašnjenju ćemo koristiti samo podgrupe glavne podjele, na primjer uz podgrupu emotivnih uzvika nećemo dodatno navoditi i glavnu grupu u kojoj se nalaze.

5.5.1. Hibridni uzvici u Gralis-Korpusu

Početak ćemo s uzvikom *hura*. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA ovog uzvika nema, a u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU uz *hūrā* (njem. *hurra*; engl. *hurrah*) se navodi više uporabnih funkcija: kao poziv na utrkivanje u igri; kao vojnički poziv na

juriš; te najfrekventnija uporaba istog: pri oduševljenju, pozdravljanju ili veselju (Matasović 2002: 456). Najčešće se u današnje doba koristi pri izražavanju radosti ili veselja, zbog čega je smješten u emotivne uzvike, dok njegova uloga u igri ili vojsci nije tako česta, ali s tog aspekta on je i demonstrativni uzvik. Isto objašnjenje nalazimo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА, *ху̀ра* (*ура*) je uzvik koji se koristi za izražavanje radosti, odobravanja te uzvik kojim se prati juriš u borbi (Nikolić 2007: 1407). U rečeničnom primjeru za hr jezik vrši se usporedba zvuka lokomotive s uzvikom gomile – *Odjednom je negdje naprijed zatutnjio huk kao kad gomila viče „hura“*. (doktorzivago_final-hr), dok se u sr verziji koristi kao uzvik odobravanja, radosti ili veselja – *Preturajući brzo po registru, pogledao je pod „N“ za Notr Dam (Tražio je pesmu koja ide „Hura, Hura, za staru Notr Dam...“) Pošto je nije našao ispod N, proverio je ispod H, pomislivši da ga je stavila ispod naslova pesme* (suncevi_znaci-sr). Sr primjer je samo ovaj jedan, dok hr jezik nudi ukupno šest pojava za ovaj uzvik. On je osmišljen kao samostalni uzvik koji nema homonimno svojstvo i ubrajamo ga u prave uzvike.

Uzvik *oj* Čedić ne spominje u rječniku kao uzvik, isto kao što se ne pojavljuje u korpusnim tekstovima pisanih na bs jeziku. Nikolić ga također ne spominje, međutim upotrebljava se u sr jeziku, što dokazuje jedini primjer za sr jezik, gdje ovaj uzvik služi za dozivanje – *Razmislio sam i rekao: – Kneginjo!... oj, kneginjo!...* (Moskva_Petuski-sr). Kod Matasovića *oj* je uzvik kojim se doziva ili obraća. Tumači se kao odgovor na poziv i kao glazbeni pripjev u *ojkanju*. Iz tog uzvika proizašle su riječi poput *òjkāč*, *ojkàčica*, *òjkāčkī*, *òjkalica*, *òjkati* (Matasović 2002: 864). Matasović je ukazao na njegovu homonimnost, naveo i reprezentativne primjer koje upućuju na njegovo pripadanje sekundarnim uzvicima, koje promatramo u širem smislu. Iz jednog, od ukupno dva, primjera za hr jezik možemo zaključiti da je taj uzvik poslužio i kao pojačivač intenziteta stanja u kojem se našao protagonist iz romana Doktor Živago – *Oj, nevoljo, nevoljo – propao sam, majko, majčice* (doktorzivago_final-hr), što proširuje domenu korištenja ovog uzvika na intenzifikatore. Prema sr primjeru *oj* je demonstrativni uzvik, koji služi za skretanje nečije pozornosti, dok se u hr primjeru više očituje njegov senzitivni karakter, gdje se koristi kao krik očaja.

Hêj se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) spominje u uzvičnom kontekstu gdje se rabi za dozivanje, prizivanje ili u situaciji u kojoj želimo kome skrenuti pažnju (Čedić 2007: 196) – *Volim ovu priču, jer nam kazuje koliko su ljubav i*

žene opasne, ali hej, gdje mi je pamet, zaboravih da sam morao reći nešto drugo jer sam sad žena! (Crvena-bs). Još su tri primjera za bs jezik, a još jedan od njih je: *Hej vjernici, haram je piti kafu!* (Crvena-bs). Tako on spada u demonstrativne uzvike, ali i pozdrave. Nije homoniman nijednoj drugoj vrsti riječi, što će reći, da je ovo pravi ili primarni uzvik.

Ne spominje ga niti jedan od dva hrvatska autora, iako primjeri, njih 8, za taj uzvik postoje u korpusnom inventaru – *Po čitav dan moglo se čuti kako viču jedan na drugoga: – Hej, zašto ne radiš?* (Stajner_7000_dana-hr), dok РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА *hej* određuje kao uzvik za dozivanje i skretanje pažnje sugovornicima na nešto – *A vi zatim uspaničeno vičete: „Hej, čuješ li me, Čarli?“* (suncevi_znaci-sr); za izražavanje zadovoljstva, oduševljenja, radosti; u vajkanju, rezignaciji i sl. Ukupno je pet primjera za sr jezik. Koristi se još u priložnoj službi: *vrlo, daleko, čak* (Nikolić 2007: 1458). U bs primjeru se *hej* koristi za skretanje pozornosti, čak kao prijekor – *... hej, gdje mi je pamet...* ili u hr prijevodu – *Hej, zašto ne radiš?*, kao i u sr verziji romana Sunčevi znaci – *„Hej, čuješ li me, Čarli?“*. Iako za ovaj uzvik nije sigurno da li je omoniman nekoj drugoj vrsti riječi, svrstat ćemo ga u nehomonimne tj. prave uzvike.

Pljaš (*pljaš*) je onomatopejski uzvik koji se pojavljuje obično u ponovljenom obliku, a njime oponašamo zvuk koji se čuje pri padu čega mekanog ili pri naglom udarcu (Matasović 2002: 963). Budući da se ne spominje dodir s tekućinom nije lako odrediti u koju onomatopeju točno spada. Na primjeru – *Nasapunat ćemo, pljes-pljas, i za deset se godina pomladiti.* (doktorzivago_final-hr) – vidljivo je da se ovdje ne radi o pravoj onomatopeji, već o ekspresiji koja se realizira preko nje. Slično je i u rečenici za sr jezik gdje se želi dočarati okrutnost života u određenim okolnostima – *Kada je život gurne – pljas – u ustajale vode nesrećnog neuspeha i beznadežnih situacija, umesto da izleti iz mračne opasnosti, ona je spremna da se sakrije iza svojih bledezelenih iluzija koje joj ne dozvoljavaju da donese praktičnu odluku* (suncevi_znaci-sr). Zato mu je pridodana i funkcija deskriptivnih uzvika. Navedeni primeri jedini su za ova dva jezika. Kao i prethodno, kod uzvika *pljes*, ne možemo biti sigurni u njegovu kategorizaciju, međutim češće smo čuli njegovu glagolsku izvedenicu – *pljasnuti*, koja upućuje na njegovu homonimnost.

U bs jeziku dolazi do upotrebe uzvika *e* koji kao takav nije zabilježen u Čedićevom rječniku – *E, moj Sivaslijo, zaboravi li kako se ova moja najveća grana savila?* (Crvena-bs). Još je 9 primjera zabilježeno za ovaj uzvik u pojavnicama za bs

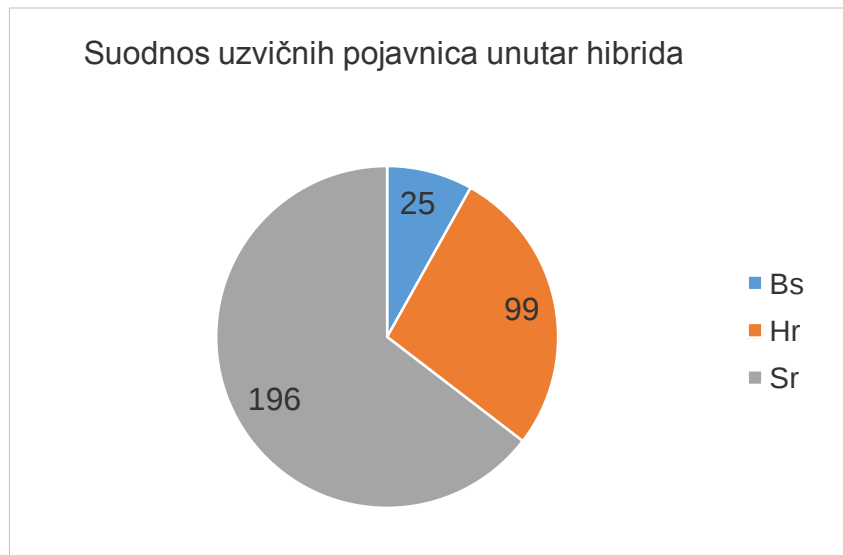
jezik. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA e se spominje kao fonem, glas, samoglasnik, deveto slovo abecede, a sedmo ćirilice. Za razliku od Čedića, uz niz kategorija, koje navodi Anić (2000: 208) uz glas/slovo e, navodi i kategoriju uzvika kojim izražavamo sumnju, čuđenje, odobravanje, negodovanje i dr. – *E, sad, neke povlastice ovdje se ipak nisu mogle dopustiti* (Biblioteka-hr). Jedan je od plodnijih uzvika što se tiče broja pojavnica u G-K-u, ima ih 57. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА ê (ě) bilježi se kao uzvik i rečca za pojačavanje u isticanju – *E, onda ću i ja tebi nešto da kažem, rekla sam kao da mu otkrivam neku tajnu* (Crvena-sr). Upravo tu funkciju zauzeo je taj uzvik u svim ovdje odabranim rečeničnim primjerima, koji također ima veliki broj, čak 158. Služi još za dozivanje, za iskazivanje zadovoljstva, ushićenja, zloradosti, likovanje. Navodi se i kao uzvik kojim se izražava nezadovoljstvo, negodovanje, upozorenje, kao prijelaz s nečeg što izgleda normalno ili prijelaz s nečeg prihvatljivog na nešto neprihvatljivo, što ukazuje na njegovu polifunkcionalnost. Koristi se i pri obraćanju nekome, pri dopunjavanju ranijeg iskaza, pri višestrukom nabranjanju nečega i sl. (Nikolić 2007: 342). Zaključujemo da iz ovih rečeničnih primjera proizlazi ista funkcija uzvika u sva tri jezika, osim što u bs jeziku dolazi do, sudeći po standardiziranom RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA, neuvrštavanja e u njegov uzvični inventar. Prema tome, e nije samo emotivni uzvik, već spada i u podgrupu demonstrativnih uzvika, jer jednako učestalo služi i za skretanje pozornosti. Iako ima polifunkcionalne realizacije, ovaj se uzvik uvrštava u primarne.

Mâšala/mâšallāh je uzvik (ar.) koji se koristi kao izraz odobravanja, radosti i podrške; s Božjom voljom (Čedić 2007: 366) – *Koliko god da je bio praznoglav, toliko mu se, mašala, jezik razvezao*. Prema tome spada u skupinu emotivnih uzvika. (Crvena-bs). *Mašala* je uzvik dobrodošlice, divljenja, čuđenja i sl. – „*Dobro napisa, mašala!*“ *rekoh*. (Crvena-sr); zapis protiv uroka na odjeći male djece; tur. *masallah* – arap. *māša'llah*: ono što Bog hoće (Matasović 2002: 717). Ulazi i u kategoriju pozdrava, jer izražava dobrodošlicu. Sedam je pojavnica za bs jezik te šest za sr. Za hr jezik nema pojavnica u G-K-u. Pošto je ovaj uzvik uzet ili preuzet iz stranog jezika, teško ga je klasificirati. Nije poznata homonimni odnos s nekom drugom riječi, te ćemo ga ubrojiti u primarne tj. prave uzvike.

Uzvik *kuku* nalazi se na granici čak tri kategorije. Služi za izražavanje emocija, ponekad i fizičke boli ili napora, ali spada i u onomatopeje 1, kao grafemski prikaz glasanja price kukavice. Zanimljivo je da Čedić ne navodi ovaj uzvik, iako se jednom

pojavnicom pojavljuje u korpusnom inventaru i navodi se u primjeru za bs jezik u smislu žaljenja ili kukanja – *Podigla sam torbu – kuku, preteško je, slomiću kičmu!* (Crvena-bs). HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK *kűkű* objašnjava kao uzvik kojim se izražava žalost ili bol, te služi i za oponašanje glasanja kukavice i koristi se kao uzvik u dječjoj igri skrivača, no ne nalazimo primjere za hr jezik u G-K-u. Iz tog uzvika izvedeno je više vrsta riječi kao npr. *kűkati*, *kűkav(a̋n)*, *kűkavac*, *kűkavica*, *kűkavičluk*, te niz prezimena (Matasović 2002: 641, 642). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *кӳку* (*кӳкӳ*) je uzvik koji se ponekad javlja uz *леле*, kako bi se pojačao intenzitet samog uzvika, a služi za izražavanje bola, žalosti, tuge; za izražavanje iznenađenja, čuđenja, divljenja i slično; za oponašanje glasanja kukavice; za izražavanje upozorenja nekome da će ga zadesiti nevolja, nesreća itd (Nikolić 2007: 612). U primjeru za sr jezik, kojih ima ukupno tri u inventaru G-K-a, oponaša se javljanje kukavice, u smislu ljudske osobine – „*Kuku, kuku*“, *reče uopšte ne verujući*. „*Ko je taj kukavac?*“ (Crvena-sr). Ova uzvična riječ homonimna drugim riječima te je ubrajamo u sekundarne uzvike.

Halo nudi 3 pojavnice u G-K-u za bs jezik, 21 za hr te 25 za sr jezik. Iako je vrlo frekventan uzvik, koji se koristi u svakodnevnom razgovoru, nije homonim drugoj vrsti riječi, što će reći da pripada u prave uzvike. Čedić (2007) ne navodi *halo* kao uzvičnu riječ, međutim se pojavljuje u korpusu – *Halo – uzvikne ona – sad znam!* (Stepski_vuk-bs), dok Matasović u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU spominje *hàlō* (*halô*) (*engl.*) kao uzvik koji se upotrebljava pri provjeri uspostavljanja telefonske komunikacije (čujemo li se?) – *Halo, zdravo kćeri!* (groznica_ljubavi-hr). Koristi se i kao ekvivalent za uzvike *hej!*, *ej!* i sl. (Matasović 2002: 418). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *хàлō* (*хàлo*) je uzvik koji služi za uspostavljanje telefonskog razgovora i uopćeni uzvik pri neposrednom obraćanju nekome (Nikolić 2007: 1454) – „*Halo?*“ *kazao je Albert Ajnštajn* (Poslednja_knjiga-sr). Dolazi i u obliku *alo*, o kojem će biti riječi kasnije u analizi.

Slika (14): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava unutar hibrida

Pregledom pojava hibridnih uzvika vidljivo je da sr jezik broji 196 primjera, hr 99, a bs 25. Najveći postotak ovih brojčanih vrijednosti odnosi se na uzvik e, koji učestalošću pojavljivanja u G-K-u premašuje velik broj uzvika. U tablici 12 izraženi su postoci ovih brojčanih parametara.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	25	7,81
Hr	99	30,94
Sr	196	61,25
Total	320	

Tablica (12): Procentualne vrijednosti uzvičnih pojava unutar hibrida

5.5.1.1. Usporedba hibrida u rječnicima

Učestao u razgovornom jeziku *ajoj* se ne pojavljuje ni u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA, niti u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU, već samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *ajoj* je uzvik za izražavanje žalosti, čuđenja, nelagode, bola i drugo (Nikolić 2007: 21). Primjer je polifunkcionalnog uzvika koji nudi ogromne mogućnosti za uporabu. Može se smjestiti u čak tri skupine uzvika, senzitivne, jer se koristi pri izražavanju fizičke boli ili napora, emotivni, jer može iskazivati tugu i žalost, te intelektualni, jer može opisivati i zbunjenost. Budući da nismo našli druge riječi sa istim korijenom, pribrojiti ćemo ga u nehomonimne uzvike u širem smislu.

Hu se opet javlja samo u sr rječniku. Naglašen *xy* i *xy* (ponekad i u ponovljenom obliku) uzvik je koji se koristi pri izražavanju umora ili nekog drugog neprijatnog fizičkog osjećaja, te za izražavanje prijekora, osude i sličnog, te na kraju, koristi se kao onomatopejski uzvik kojim se oponaša glasanje sove (Nikolić 2007: 1475). *Hu* je tako senzitivni uzvik kada se njime izražava, na primjer, umor, intelektualni, kada znači prijekor ili osudu, uz dopunu i onomatopeje 1, kada se njime oponaša glasanje sove. Nije poznata riječ koja bi se nalazila u homonimnom odnosi s njim te fundira u znanosti kao pravi uzvik.

Uzvik *huj* (uz dvostruki oblik – *huj-huj*), nalazi se na granici dvaju podgrupa impulzivnih i imperativnih uzvika, to su emotivni uzvici i naredbe. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA *hũj* je uzvik kojim se izražava nezadovoljstvo, odvratnost, gađenje prema čemu, a javlja se i u obliku *huj-huj!* za tjeranje ptica grabežljivica itd. Međutim, Čedić (2002: 204) spominje *hũj* i kao imenicu muškog roda u značenju jednokratnog hujanja vjetra. HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK *hũj* opisuje kao uzvik kojim se izražava odvratnost – izvana *huj*, a iznutra *fuj!* (Matasović 2002:455). Slično je i u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА: *xyj* je uzvik koji se koristi za izražavanje gađenja, neprijatnosti, nezadovoljstva, dok je *xyj* imenica muškog roda kojom se označuje hujanje vjetra, huk i slično (Nikolić 2007: 1475). Vidljivo je iz objašnjenja da ovaj uzvik pripada sekundarnim uzvicima i posjeduje niz izvedenica.

Uha se kod Čedića (2007: 1166) navodi kao genitiv *ũha* od *ũho* (organ sluha), ali se ne definira kao uzvik. Kod Matasovića i Anića nije spomenut, dok u srpskom jeziku *ýxā* predstavlja uzvik kojim se izražava izuzetnost intenziteta kakve radnje, osobine, ili kao izraz prezira, rугanja i sl. (Nikolić 2007: 1425). Istovremeno spada u emotivne uzvike, budući da odražava izuzetnost, te intelektualne, jer se koristi pri podcjenjivanju ili omalovažavanju nekoga ili nečega. Budući da sam glasovni inventar upućuje na nehomonimnost, smjestit ćemo ga u primarne uzvike u užem smislu.

Ni Čedić niti Anić nisu u svojim rječnicima zabilježili oblik *uhu*, a u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *xyu(j)* je onomatopejski uzvik koji služi za izražavanje čuđenja ili podsmjeha (Nikolić 2007: 1426). Ovdje je vidljiva neodlučnost leksikografa, kao česta pojava u klasificiranju pojedinih uzvika. Iako se navodi onomatopejski karakter, spomenute su samo funkcionalne upotrebe ovog emotivnog uzvika. Kao što smo već prije naveli, uzvici su po svom značenju mahom polifunkcionalni, *uhu* tako može

pripadati emotivnim uzvicima (čuđenje), intelektualnim uzvicima (podsmjeh) i onomatopeji, iako se kroz natuknicu u rječniku ne može utvrditi kojoj točno onomatopeji pripada.

He je emotivni i demonstrativni uzvik, što potvrđuju i objašnjenja pronađena u rječnicima. *Hê-hê* se u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA (Čedić: 2007) navodi kao uzvik kojim se izražava zadovoljstvo, često podsmijeh, nevjerica ili sumnja (Čedić 2007: 196). U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *hě* (*hě* – hebrejski) se spominje kao peto slovo hebrejske abecede tj. kao brojeva oznaka za broj pet (Matasović 2002: 424). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *хе* (*хе*) je uzvik koji se ponekad koristi uz ponavljanje istog, a služi za izražavanje različitih raspoloženja: nezadovoljstva, razočaranja, rezignacije, brige, vajkanja; ili divljenja, radosti, zadovoljstva; te prijetnje, upozorenja i sl. Upotrebljava se i za skretanje pažnje sugovorniku ili pri neposrednom obraćanju nekome (Nikolić 2007: 1458). Fundira kao pravi uzvik jer nije poznato da stoji u vezi s ikojom vrstom riječi.

Ihaha (*ījaaā*) je uzvik kojim se oponaša njištanje razigranog konja (Matasović 2002: 462). Isto značenje pridaje mu i RJEČNIK HRVATSKOGA JEZIKA (Anić 2000: 306). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *uxaxa* je uzvik za smijanje i kikotanje u igri, druženju, veselju i sl. (Nikolić 2007: 495). Sudeći po ovim definicijama, *ihaha* može biti emotivni uzvik ili onomatopeja 1. Ovaj primjer pokazuje da kada bi se klasifikacija izvodila na temelju samo jednog od tri odabrana jezika, broj hibridnih uzvika znatno bi se smanjio. Ne spominje se nigdje homonimno svojstvo ovog uzvika te ćemo ga zbog toga pribrojiti pravim uzvicima.

Slijedi uzvik *ohohô*. Predstavlja uzvik razgovornog karaktera kojim se iskazuje ironija ili se ističe iznenađenje zbog velike količine ili kvantiteta nečega (Matasović 2002: 864). *Oxo-xo* (različito naglašeno) je uzvik kojim se izražava zadovoljstvo, čuđenje, radosti i sl., a koristi se i u priložnoj službi – razg. mnogo, puno, duže i sl. (Nikolić 2007: 903). Tako se nalazi na granici emotivnih i intelektualnih uzvika, u hr kao i sr jeziku. Polifunkcionalan je, međutim nije homoniman i pripada skupini primarnih uzvika.

Bu nije naveden u RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA. U HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *bû* je uzvik čijim se izričajem pokušava zastrašiti, obično u dječjim igrama (Matasović 2002: 154). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *бу* je onomatopejski uzvik za oponašanje glasanja bikova, volova i sl., te za oponašanje zvuka topova, pucanja,

puške i dr., бѣ` je također uzvik kojim se plaši, zastrašuje (Nikolić 2007: 117). Realizira se kao kombinacija demonstrativnog uzvika i onomatopeje 1. Nije poznato da se nalazi u korelaciji s drugim vrstama riječi pa ćemo ga uvrstiti u skupinu primarnih uzvika.

Fuć se ne pojavljuje u rječnicima bs niti hr jezika, iako oba donose njegov glagolski oblik *fućkati*. РЕЧНИК СРПСКОГ ЈЕЗИКА *фуч* zabilježava kao uzvik njemačkih korijena kojim se ukazuje da je nešto nestalo, propalo i slično (Nikolić 2007: 1452). Tako je u sr jeziku na granici intelektualnog i deskriptivnog uzvika, ali se zbog zabilježenog glagolskog oblika može smatrati i onomatopejom 1. Sudeći po sadržaju iz rječnika, ovaj se uzvik promatra kao uzvik u širem smislu, stoga pripada sekundarnim.

Hoj je uzvik koji se pojavljuje samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА. *Хој* se koristi za dozivanje i za isticanje nečeg važnog (Nikolić 2007: 1469). Time spada u skupinu demonstrativnih uzvika, kada se radi o dozivanju, i intelektualnih ako se akcentira nešto značajno. Nije pronađena homonimnost ovog uzvika, svrstali smo ga u prave uzvične lekseme.

Uzvik *(h)o-ruk* još je jedan od hibrida. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA *hō-rũk* je uzvik kojim se potiče na istovremeno zajedničko podizanje tereta ili u nekom drugom fizičkom poslu (Čedić 2007: 202). Prema toj definiciji može se odrediti kao demonstrativni uzvik. Isto značenje donosi HRVATSKI ENCIKLOPEDIJSKI RJEČNIK: *hō-rũk* je uzvik koji potiče u zajedničkom podizanju ili sličnom fizičkom radu, a u razgovornom stilu znači poduzimati ili činiti nešto bez pripreme, na brzinu (Matasović 2002: 450). Na primjer: *Otputovali smo na ho-ruk!* Ovaj aspekt pak upućuje na to da se radi i o deskriptivnom uzviku. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *xō-pũk* je uzvik koji se, isto kao u rječnicima bosanskog i hrvatskog jezika opisuje kao poticanje u nekom zajedničkom fizičkom naporu ili pri podizanju nečega, ali koristi se i u sintagmi s drugim riječima za improvizaciju, poletnost, nešto što se mora odraditi na brzinu (Nikolić 2007: 1470). I ovaj pripada skupini primarnih ili pravih uzvika, nije homoniman.

Ća se navodi kao zastarjeli prilog (često pisan i izgovaran kao *tja*) u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU. Regionalno se koristi uz glagol ići, poći, otići i sl. (*idem* *ća*; *(h)aj(de) ća*). Koristi se i u neposrednoj situaciji kao ocjena vrijednosti nečega što ne valja ili što je propalo (Matasović 2002: 206). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ħa` (ħa`*

je uzvik za tjeranje konja i volova (Nikolić 2007: 337), a u Čedićevom rječniku ne postoji taj sklop riječi. Tako je smješten u dvije podgrupe uzvika, intelektualne, prema objašnjenju iz hr rječnika, te u naredbe, prema Nikoliću. Homoniman je upitnoj riječi *ća* ili *što*, koja se koristi u nekim priobalnim i obalnim dijelovima Hrvatske. Ubrotit ćemo ga u sekundarne uzvike.

Alo je jedan od uzvika koji ima isti ili sličan oblik u velikom broju svjetskih jezika. Matasović natuknicu *alo*, preusmjerava na *halo* (Matasović 2002: 30). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ало* i *ало* (od eng. halo) je uzvik koji se služi pri uspostavljanju telefonske veze, komunikacije, te je uopćen uzvik pri neposrednoj komunikaciji s nekim (Nikolić 2007: 27). Demonstrativni je uzvik, ali i pozdrav. Usko je vezan za ranije navedeni oblik halo, međutim pošto nema pojava u G-K-u, nalazi se u ovom djelu podjele. Kao i *halo*, ubrotit ćemo ga u uzvike u užem smislu.

Cvr je peti po redu hibridni uzvik. Nalazi se samo u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА u obliku – *цвр*. To je uzvik kojim se oponaša zvuk cvrčka i nekih drugih ptica; a upotrebljava se i prilikom uranjanja užarenog predmeta u vodu (Nikolić 2007: 1481). Na temelju ove definicije može se izvesti zaključak da je ovo onomatopejski uzvik, ali ako ga želimo odrediti još dublje, tada postaje jasno da je hibrid dvaju podgrupa, onomatopeje 1 i onomatopeje 4. Polifunkcionalan je i homoniman drugim vrstama riječi, na primjer: cvrkut, cvrkatiti. Pribrajamo ga u sekundarne uzvike.

Gru se može odrediti na sličan način. Hibrid je onomatopeja 1 i 2, a evo i definicije iz rječnika. *Гру* Nikolić navodi kao onomatopejski uzvik za oponašanje zvuka koji se čuje pri gruvanju, pucanju (iz vatrenog oružja), snažnom udaranju o nešto, jakom lupanju i sl. (Nikolić 2007: 230). Nema ga u rječnicima preostalih jezika. Ima svoju glagolsku izvedenicu te ga ubrajamo u sekundarne uzvike.

Isto vrijedi i za *kres*. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *крећ* je čak dva puta naveden kao uzvik, prvi oponaša zvuk kresanja dvaju kamena jedan o drugi, dok se uz drugi primjer navodi oponašanje pucnja, praska, jakog udarca i sl. (Nikolić 2007: 589). Nalazi se na granici onomatopeje 1 i 2.

Sljedeći uzvik je *lele* od kojeg se tvori glagol *lelekatiti*. Čedić ga također spominje uz nesvršeni glagol *lelékatiti* i izraz *lele* (uz ponavljanje istog) koji znači kukati, iako objektivno to situacija ne zahtjeva; dakle, pretjerano jadikovati (2007: 341). *Lěle* Matasović navodi kao uzvik kojim se izražava bol, kad se leleće, jauk, plač itd (2002:

665). Hibrid je između prve dvije podgrupe impulzivnih uzvika, senzitivnih i emotivnih. Pošto je homoniman glagolu *lelekat*, pripada uzvicima u širem smislu.

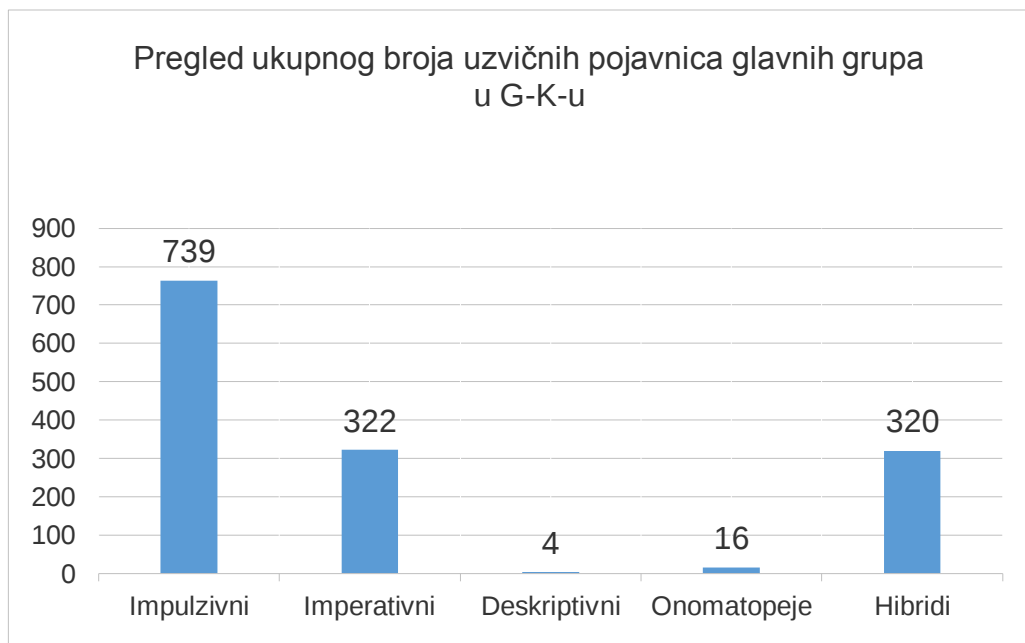
Ehej se pojavljuje samo u standardu sr jezika. U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *ехеј* je uzvik koji se upotrebljava za dozivanje ili skretanje pažnje na nešto, dok u pričanju služi za izražavanje ugone, zadovoljstva i uživanja uz dozu žaljenja (Nikolić 2007: 364). Potonje objašnjenje upućuje na emotivni, a početno tumačenje na demonstrativni uzvik. Iako postoje srodni uzvici, ne svrstava se u homonime već pribraja skupini primarnih uzvika.

Paf ima dvostruku primjenu. Može biti deskriptivni uzvik i onomatopeja 2. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA se ne pojavljuje, dok je u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU *pāf* uzvik u značenju neodređenog zvuka: pri padu nekog predmeta; kada nešto muklo odjekne bez oštine zvuka; kada se opisuje pljuska ili u žargonskom kontekstu *ostati pāf* – biti vrlo iznenađen, ostati bez riječi, zabezeknuti se i sl. (Matasović 2002: 906). U РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА *паф* je onomatopejski uzvik koji označava zvuk koji se čuje pri snažnom udaru ili pucnju (Nikolić 2007: 919). Nema deskriptivno značenje u sr jeziku. Primarni je uzvik.

Evala je na razmeđi intelektualnog uzvika i pozdrava. U RJEČNIKU BOSANSKOG JEZIKA *ëjvalāh/ëvalā/ëjvalā* je uzvik pohvale armenskog porijekla (Čedić 2007: 142). Zabilježeno je *ëjvalā* i *ëjvalāh* u HRVATSKOM ENCIKLOPEDIJSKOM RJEČNIKU kao uzvik regionalnog govornog područja u značenju *tako je!*, *neka bude tako!*, *svaka čast!* *Evalā* se koristi i kao pozdrav među intimnim prijateljima, vršnjacima, te zamjenjuje druge pozdrave. Iako još jedna tuđica, nisu zabilježena njezina homonimna svojstva te ćemo je zbog navedenog svrstati u primarne uzvike. Između ostalog služi kao pozdrav na sastancima: *doviđenja!*, *zbogom!* ili kao izraz zahvalnosti: *hvala!*, *baš ti hvala!* – turski: *eyvallah*; arapski: *ıy: tako je!* + *wallah: boga mi* (Matasović 2002: 300). Nije zabilježen u РЕЧНИКУ СРПСКОГ ЈЕЗИКА.

5.6. Konačni rezultati ispitivanja

Na samom kraju analize donosimo tri grafička prikaza koji ilustriraju pregled ukupnog broja svih pojava uzvika po glavnim grupama i njihovim podgrupama, ukoliko ih sadrže. Posljednji od ova tri uspoređuje ukupan broj pojava istraživanih jezika u G-K-u.

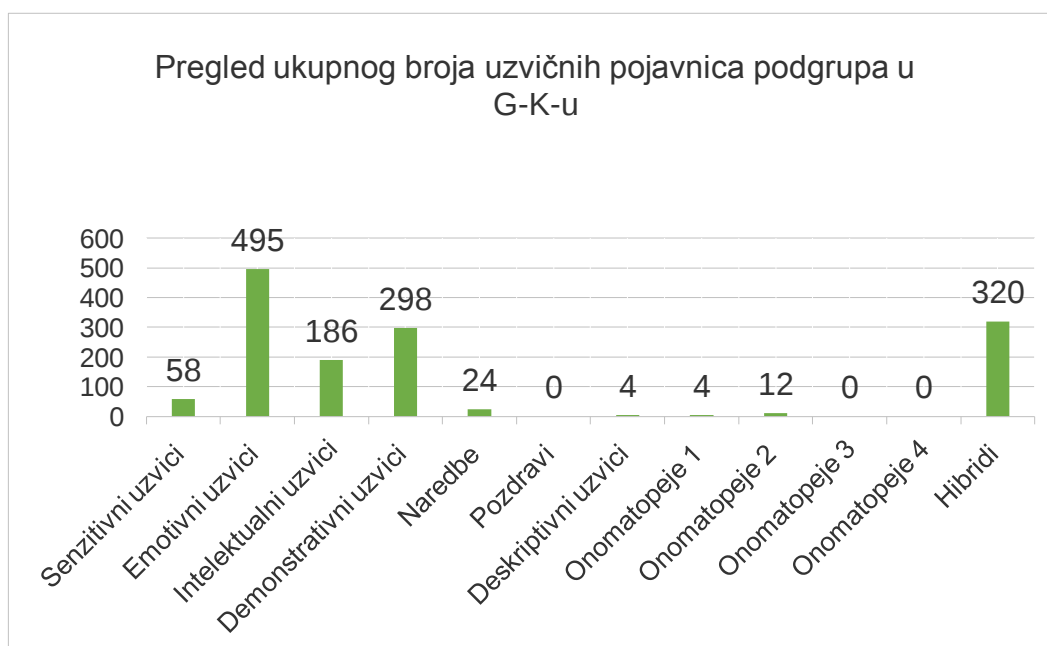
Slika (15): Prikaz ukupnog broja uzvičnih pojava grupa u G-K-u

Slika 15 prikazuje brojčane vrijednosti glavnih grupa uzvika, impulzivnih, imperativnih, deskriptivnih, onomatopeja i hibrida. Unutar pretraživanog T-K brojimo 1401 uzvičnih pojava, koje se prema frekventnosti brojčano mogu prikazati putem grafikona. Zanimljivo je, da se onomatopeje nalaze tek na četvrtom mjestu i broje svega 16 pojava te 65 uzvika, dok se impulzivni uzvici po broju pojava nalaze na samom vrhu sa 739 korpusnih primjera, a broje 38 uzvika, dakle, duplo manje nego onomatopeje. Imperativni uzvici nalaze se na drugom mjestu, odmah nakon impulzivnih s 322 pojava i 41 uzvikom. Suodnos između tih vrsta uzvika se bitno razlikuje u broju pojava, međutim kod broja uzvika bilježimo vrlo malu razliku. U našim rečeničnim primjerima deskriptivni su uzvici slabo zastupljeni i sukladno s tim pojavljuju se svega četiri puta. Iako u istraženom uzvičnom inventaru G-K-a nalazimo njih 12. Hibridni uzvici ili tzv. hibridi neočekivano zauzimaju treću poziciju i broje 320 uzvičnih pojava i minimalan broj od 4 uzvika.

Glavne grupe uzvika	Broj pojava u G-K-u	%
Impulzivni	739	52,75
Imperativni	322	22,99
Deskriptivni	4	0,28
Onomatopeje	16	1,14
Hibridi	320	22,84
Total	1401	100,00

Tablica (13): Procentualne vrijednosti u odnosu pojava glavnih grupa u G-K-u

U tablici 13 mogu se iščitati procentualne vrijednosti za pojavnice. Impulzivni uzvici prevladavaju s 50,75%, imperativni zauzimaju drugo mjesto s 22,99% i neposredno nakon njih dolaze hibridi s 22,84%, a onomatopeje i deskriptivni uzvici broje minimalan broj s postotnim udjelom za onomatopeje 1,14% i za deskriptivne uzvike s 0,28%.

Slika (16): Prikaz ukupnog broja uzvičnih pojava podgrupa u G-K-u

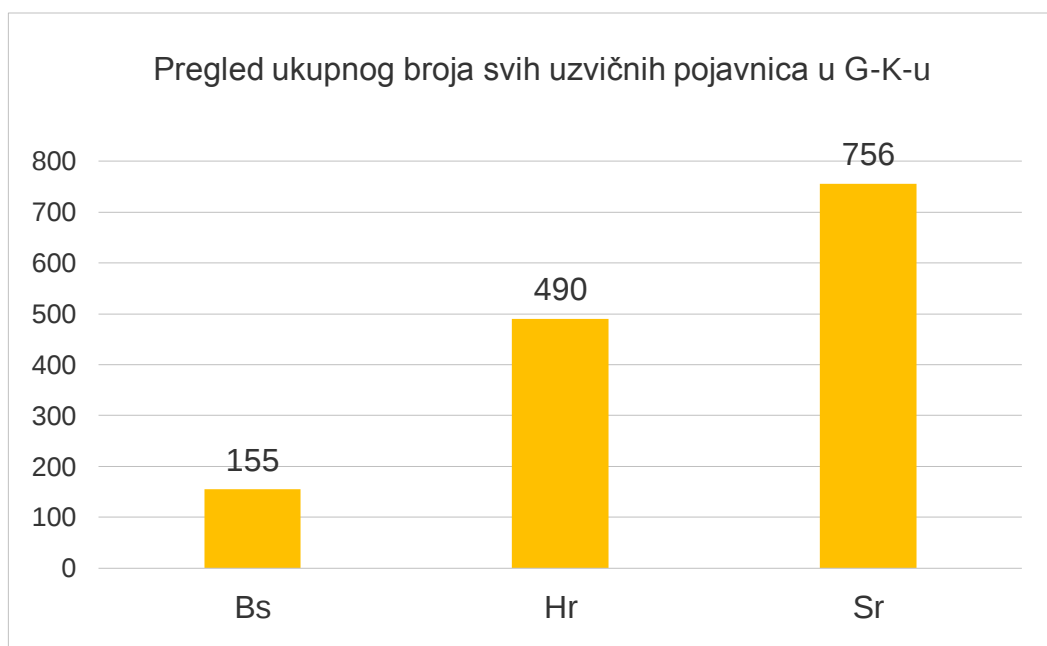
Ovdje je prikazan ukupan broj uzvičnih pojava po podgrupama istraživanih uzvika (Slika 16). Najzastupljeniji se nalaze, kao i očekivano, unutar impulzivnih i imperativnih uzvika s najvećem brojem korpusnih primjera. Prvo mjesto zauzimaju emotivni uzvici s 495 pojava, koje slijede demonstrativni s 298 te intelektualni uzvici sa 186 korpusnih primjeraka. Međutim, ako stanje u podgrupama izolirano

analiziramo, zanimljiv je podatak da hibridnih ima gotovo jednako mnogo kao i demonstrativnih uzvika, koji su uobičajeniji za literarno-umjetničke tekstove iz kojih smo uzimali reprezentate za naše uzvične primjere unutar G-K-a. Senzitivnih uzvičnih pojava ima manje, svega 58, nego njima srodnih emotivnih i intelektualnih uzvika, nakon kojih se nižu najmanje zastupljene uzvične riječi: naredbe s 24 pojava, onomatopeje koje oponašaju zvuk sudara dvaju krutih tijela (onomatopeje 2) s 12 tekstualnih primjera, te deskriptivni uzvici i onomatopeje koje oponašaju zvukove iz prirode ili su umjetnog porijekla (onomatopeje 1) sa svega 4 primjera po kategoriji. Najinteresantnijom se čini činjenica da se pozdravi, onomatopeje kojima oponašamo zvuk sudara krutog tijela i zraka (onomatopeje 3) i one kojima oponašamo zvuk sudara krutog tijela s tekućinom (onomatopeje 4) ne broje nijednu pojavu.

Podgrupe uzvika	Broj pojava	%
Senzitivni	58	4,14
Emotivni	495	35,33
Intelektualni	186	13,28
Demonstrativni	298	21,27
Naredbe	24	1,72
Pozdravi	0	0
Deskriptivni	4	0,28
Onomatopeje 1	4	0,28
Onomatopeje 2	12	0,86
Onomatopeje 3	0	0
Onomatopeje 4	0	0
Hibridi	320	22,84
Total	1401	100,00

Tablica (14): Procentualne vrijednosti pojava u odnosu na njihov ukupan broj u G-K-u

Nakon grafičkog prikaza slijedi i izračun procentualnih vrijednosti pojava unutar podgrupa. Najveći skupinu čine emotivni uzvici s 35,33%, a prate ih hibridi s 22,84% i na trećem mjestu demonstrativni uzvici s 21,27%. Pozdravi te onomatopeje 3 i 4 nalaze se na posljednjem buduću da u ovom kontekstu bilježe nulti skup.

Slika (17): Pregled ukupnog broja svih uzvičnih pojava u G-K-u

Iako se uzvične pojavnice za Bs jezik unutar G-K-a ne mogu ravnopravno tretirati s Hr i Sr, naveli smo ipak njihovu zastupljenost u našem istraživanom korpusu. Taj mali broj pojava vezan je isključivo za broj samih tekstova unutar jezičnog korpusa bs jezika. Najveći broj uzvičnih pojava se realizirao u tekstovima na sr jeziku, dok broj uzvičnih riječi za hr jezik iznosi nešto manje od sr.

Jezik	Broj pojava	%
Bs	155	11,06
Hr	490	34,98
Sr	756	53,96
Total	1401	100,00

Tablica (15): Procentualne vrijednosti svih uzvičnih pojava u G-K-u

Slika 17 nudi prikaz ukupnog broja tih pojava za sva tri jezika u G-K-u. Ne radi se, dakle, o broju uzvika, kojih ima 595, već o primjerima za te uzvike, raspoređenih po jezicima koje proučavamo u ovom radu. U samoj analizi koja slijedi, nabrojat ćemo sve uzvike koji su uzeti u obzir za proučavanje, na početku svake od pet glavnih podjela. Radi usporedbe, donosimo i popis onih koji nisu ušli u obradu.

6. Kategorije na koje se odnose uzvici

Budući da broj analiziranih uzvika nije prevelik, svrstat ćemo ih i po kategorijama na koje se oni odnose. One su osmišljene, odnosno prilagođene uzvicima koji su analizirani u radu, i izdvojene su dvadeset i dvije. Zbog onomatopeja kojima je čovjek oduvijek pokušavao imitirati životinje, te zbog suživota čovjeka i faune, najviše ima uzvika vezanih za glasanje, dozivanje ili tjeranje životinja. Tu kategoriju objedinili smo u jednu, pod nazivom Zoo. U nju spadaju 42 od ukupnog broja uzvika. Slijedi ljudska komunikacija s 27, zvukovi iz okoline s 19, stripovski uzvici s 16, te pokliči s 12 primjera. U nastavku slijedi detaljna podjela koja broji 22 kategorije.

Zoo:

a) Dozivanje životinja: lili, pis, voč, ajs, cuki, ćur, đī(ha), ejs, gic, guć, pijū, be, gu, gra, ble, ci, cijū, dživ-dživ, gloc, grb, ija, kr ihaha

b) Tjeranje životinja: iš, kuš, marš

c) Glasanje životinja: kra, kre, kreke, krek, kri, krmau, kukuriku, kva, kvak, kve, mijau, mrnjau, kljuc, frk, ća, cvr,

Komunikacija: ha, aha, hm, , tja, ala, cvrc, nja, peke, gle, ej, pardon, upomoć, papa, sikter, ćut, ps, pst, merhaba, bujrum, tralala, hej, e, he, hoj, alo, halo, ehej

Okolina: frs, tap, cak, tak, don, cin, dum, dumba, klik, krk, tuc, muc, bub, bup, ćuk, tupa, fik, fuk, krc

Strip: bum, tres, kuc, tup, ćvrk, fljus, ljos, klap, klep, mljas, fljas, buć, ljus, pljas, fuć, paf

Poklič: eureka, ijuju, juhu, ihu, ehe-he, op(a), pik, bis, hura, oj,oho-ho, evala

Emocije . ajme, ua, uf, ah ,eh, ej ,oh, oho, uh, ho, hu

Radnja: ćap, hop, bo, hopa, cupa, đip, greb, lup, (h)o-ruk

Naredbe: aj, hajde, hajd, de, dela, dede(r), stop

Religija: alilija, aleluja, amen, amin, jarabi, mašala

Gađenje: fuj, bah, huj, uha, uhu,

Fizička bol: jao/joj, jao, au, pec

Smijeh: haha, hihi, hoho, he

Kukanje: pih, kuku, ajoj, lele,

Djeca: lju, nu, gili-gili, bu

Žargon: bre, klaj, drp, šuk

Priroda: kvoc, gru, kres,

Hrana: ap, gric, mljac,

Odobravanje: bravo, aferim

Knjiški: avaj, davor(i)

Zvuk: cap, cvok

Toplina/Hladnoća: br

Ljubav: cmok

Prikazom u tablici koja se nalazi na sljedećoj stranici dobiva se još bolji pregled brojčanih vrijednosti i postotaka ove podjele. Ona sadrži dvadeset i dvije kategorije, od kojih se samo prva dijeli na tri djela, radi lakše preglednosti samog popisa primjera. U tablici 16 bit će prikazana samo glavna kategorija. Nadalje se može primijetiti kako je broj onomatopeja u ovoj podjeli obrnuto proporcionalan njihovoj zastupljenosti u G-K-u. Najlogičnija pretpostavka je ta da se zapravo radi o tipu tekstova i publikacija zastupljenih na samom jezičnom portalu, koji su literalno-umjetničke, publicističke, znanstvene ili administrativne prirode. U takvim bi tekstovima bilo neobično očekivati pretjerano mnogo dozivanja ili oponašanja životinja, iako, naravno ima i takvih primjera.

Kategorije na koje se odnose uzvici	Broj primjera	%
1. Zoo	42	22,34
2. Komunikacija	27	14,36
3. Okolina	19	10,10
4. Strip	16	8,51
5. Poklič	12	6,34
6. Emocije	11	5,85
7. Radnja	9	4,79
8. Naredbe	7	3,72
9. Religija	6	3,19
10. Gađenje	5	2,66
11. Fizička bol	4	2,13
12. Smijeh	4	2,13
13. Kukanje	4	2,13
14. Žargon	4	2,13
15. Djeca	4	2,13
16. Priroda	3	1,59
17. Hrana	3	1,59
18. Obobravanje	2	1,01
19. Knjiški	2	1,01
20. Zvuk	2	1,01
21. Toplina/Hladnoća	1	0,53
22. Ljubav	1	0,53
Total	188	100,00

Tablica (16): Brojčane i procentualne vrijednosti asocijativnih kategorija

7. Glagolski uzvici

Uzvici su aktivno uključeni u tvorbu riječi. Takve tvorenice najplodnije su u razgovornom jeziku i žargonu, međutim sve više njih nalazi svoje mjesto i u standardima jezika. Od uzvika se često tvore glagoli. U HRVATSKOJ GRAMATICI (Barić i dr. 2005: 377) govori se o uzvicima kao o polaznoj osnovi za tvorbu glagola, najčešće sa sufiksima -a, -nu i -ka na koje se dodaje infinitivni nastavak. Sufiksom -a tvore se glagoli koji izražavaju ponavljanje ili oponašanje zvukova (npr: *blejati*). Sufiksom -nu glagoli koji označuju kratkotrajnost odnosno momentalnost zvukovnih procesa (npr: *kucnuti*). Sufiksom -ka tvore se glagoli koji znače ponavljanje trenutnih radnji praćene zvukom (npr: *bockati*).

O sličnom načinu tvorbe piše i GRAMATIKA HRVATSKOGA JEZIKA. Glagoli se tvore od uzvika ili uzvicima bliskih riječi (u gramatici se koristi termin usklik), sufiksima -čati, -etati, -jati, -kati, -otati i -tati. Neki od njih češće se koriste u tvorbi glagola, na primjer -kati u *gukati*. Na taj način izvedeni glagoli opisuju radnju koja je obilježena uzvikom (Težak-Babić 2003: 222).

Uzvici	Glagolski oblici
Emotivni uzvici	
Juhu	Jujuškati
Ba(h)	Ba(h)nuti
Demonstrativni uzvici	
Gle	Gledati
Pik	Pikirati
Amen	Amenovati
Nu	Nutkati
Pardon	Pardonirati
Naredbe	
Kuš	Kušovati
Sikter	Sikterisati
Marš	Marširati
Stop	Stopirati

Deskriptivni uzvici	
Hop	Hopsati
Boc	Bockati
Cup	Cupkati
Đip	Đipati
Drp	Drpati
Šuk	Šuknuti
Pec	Pecnuti
Onomatopeje 1	
Tap	Tapkati
Gu	Gugutati
Gra	Graktati
Lju	Ljuljati
Ciju	Cijukati
Dum	Dumnuti
Krc	Krcnuti
Kvoc	Kvocati
Ble	Blejati
Piju	Pijukati
Greb	Grebati
Gric	Grickati
Klik	Klikati
Kre(ke)	Kreketati
Kukuriku	Kukurikati
Kvak	Kvakati
Mijau	Mijaukati
Cvok	Cvokotati
Onomatopeje 2	
Tres	Tresnuti
Kuc	Kucnuti
Klep	Klepnuti
Lup	Lupati

Čuk	Čuknuti
Čvrk	Čvrknuti
Bub	Bubnuti
Ljos	Ljosnuti
Kljuc	Kljucati
Onomatopeje 3	
Frk	Frknuti
Onomatopeje 4	
Buć	Bućnuti
Ljus	Ljusnuti
Hibridi	
Oj	Ojkati
Kuku	Kukati
Huj	Hujiti
Fuć	Fućkati
Pljas	Pljasnuti
Gru	Grunuti
Cvr	Cvrkutati
Kres	Kresnuti
Lele	Lelekati

Tablica (17): Pregled glagolskih uzvika na temelju inventara G-K-a

Tablica 17 prikazuje glagole nastale iz uzvičnog inventara G-K-a odabranog za analizu. U našem istraživanju najplodnijima su se pokazali onomatopejski i deskriptivni uzvici, međutim glagolski oblici mogu nastati i od demonstrativnih uzvika i naredbi, pogotovo u razgovornom jeziku i govoru mladih, ponajviše žargonu.

Od emotivnih uzvika našeg inventara samo dva tvore glagolske oblike. To su *juhu* i *ba(h)* te njihove glagolske inačice *jujuškati*, odnosno klicati pri pjesmi i plesu, i *ba(h)nuti* u značenju nenajavljeno se pojaviti, iznenaditi dolaskom.

Demonstrativnih uzvika je 5: *gle* koji je nastao od glagola *gledati*; *pik* u paru s *pikirati* u smislu imati *pik* na nešto, odabrati sebi; *amen* od kojeg se tvori glagol *amenovati* u značenju odobriti, pristati; *nu* i *nutkati*, kao pretjerano nuditi i *pardon* koji

je kao tuđica prilagođen glagolskom obliku tipičnom za štokavsko govorno područje – *pardonirati*.

Slijede 4 naredbe: *kuš* i *kušovati* – biti *kuš* – ne govoriti kad se ne želi izraziti, kada se mora šutjeti; *sikter* i *sikterisati*; kao i *m(a)rš* primjenjuju se u nenormiranoj međuljudskoj komunikaciji, samo što *marš* stoji i u funkciji imenice, a njezin glagolski homonim glasi *marširati* (stupati, hodati u koloni) i na kraju *stop*, svima poznati uzvik, od kojeg je nastao glagol *stopirati* tj. zaustaviti, prekinuti nešto.

Deskriptivnih glagolskih uzvika u našem istraživanju ima 7. Njihovi glagolski oblici su: *hopsati* od *hop* – opisuje radnju skakanja, obično kod male djece; *bocnuti* od *boc* u značenju bosti; *cupkati* od *cup*; kao i *đipati* od *đip*, znači skakati; *drpati* od *drp*, u smislu uhvatiti; *šuknuti* od *šuk* (naglo udariti) i *pecnuti* od *pec* – opeći se. Svi ovi uzvici ostaju u semantičkom srodstvu sa svojim glagolskim oblicima, što nije slučaj kod nekih drugih vrsta uzvika.

Onomatopeje su najreprezentativnije, s ukupnim brojem od 30 oblika, od kojih su najbrojnije onomatopeje 1 s 18 glagolskih oblika, slijede onomatopeje 2 s upola manje, 1 glagolski oblik onomatopeje 3 i dva para za onomatopeju 4. Većina oponaša životinjsko glasanje (na primjer: *gra* – *graktati* kao gavran), nakon čega slijedi imitiranje zvuka različitih vrsta udaraca (na primjer: *tres* – *tresnuti*, udariti o pod) i na kraju, kopiranje zvukova iz okoline (na primjer: *buć* – *bućnuti*, pasti u vodu).

Hibridni uzvici, ima ih 9, tvore najraznovrsniju skupinu glagola, u semantičkom smislu. U njih spadaju glagolski oblici koji imaju konkretniju uporabnu funkciju nego sam uzvik koji je polifunkcionalan, kao što je *hūj* kojim se izražava nezadovoljstvo, odvratnost, gađenje prema čemu, ali i tjeranje ptica, međutim u svojoj glagolskoj formi *hujiti* opisuje jako strujanje vjetra. Iako po svojim funkcionalnim ulogama nisu u međusobnoj vezi, imaju isti korijen riječi.

8. Problematika

8.1. Pretraživanje Gralis-Korpusa

Ponekad se pretraživanjem u M-G-u na prvu ispostavi da neki uzvik ima mnogo više pojava nego što je realno stanje stvari. Taj podatak potrebno je provjeriti klikom na svaki jezik posebno, gdje se u nekim slučajevima nailazi na znatno umanjen broj. Za primjer ćemo uzeti uzvik *e*. Nakon prvotnog pretraživanja, brojčane vrijednosti pojava su: Bs – 62, Hr – 129, Sr – 265. No, kasnije je potrebno proći kroz sve primjere koji izađu ispisani u HTML obliku. Tada dolazi do još većeg smanjenja broja pojava. Za to postoje valjani razlozi. Krenimo od bosanskog jezika. Klikom na brojku 62, dolazi se do rezultata pretrage za navedeni jezik. Tu dobivamo broj stvarnih pojava te broj članaka, publikacija, odnosno knjiga u kojima se pojavljuje. On u slučaju bs iznosi 49. Međutim, budući da *e* nije samo uzvik, obavezni smo proći i kroz sve primjere, jer to je jedini način da pobrojimo isključivo pojavnice uzvika. U ovom slučaju *e* se pojavljuje i u narednim službama:

- a) *E* kao oznaka za stranu svijeta (npr: *E* kao skraćenica za East – istok)
- b) *e* kao deklinabilni nastavak za riječi stranog porijekla ili akronime (npr: genitiv od CEFTA – CEFTA-*e*)
- c) oznaka za podjelu (npr: od a) do e))
- d) skraćenica za ime (npr: *E. T. A. Hoffman*)
- e) dio kratice za godinu koja se odnosi na staru eru (npr: pr. n. e.)
- f) oznaka koja se koristi kad se govori o prometnoj mreži (npr: Europski putevi – *E*-putevi)
- g) ustaljena kratica za elektroničku poštu (npr: e-mail)

Tek kada isključimo sve gore navedene pojavnice ostaje nam broj pojava samog uzvika. Postupak se tada ponavlja za ostala dva jezika, a brojčane vrijednosti koje dobivamo su: Bs – 10, Hr – 57, Sr – 158. U takve je primjere potrebno uložiti malo više truda.

Ipak, iz istog razloga, pojedine riječi koje stoje i u službi uzvika nije uopće bilo moguće uvrstiti u analizu ovog rada. To su uzvici poput: *i*, koji kao samoglasnik prvog reda u Gralis-Korpusu u sva tri jezika broji više od sto tisuća pojava, *u*, koji broji dvadesetak tisuća manje, nadalje su to *ga* (genitiv, odnosno akuzativ zamjenice on)

koji broj oko osam tisuća pojava ili na primjer *ih*, koji zbog toga što je također jednak genitivnoj ili akuzativnoj formi zamjenice *oni*, nudi blizu pet tisuća pojava. Kada se pri pretraživanju naiđe na tisuće pojava, njih zbog opsega, nažalost, nije moguće raščlaniti čak niti prethodno navedenom metodom. Ova problematika vezana je u najvećoj mjeri za ovu vrstu riječi, kod punoznačnica ne dolazi tako često do ovakvih poteškoća.

Kada se uspoređuju prijevodi istog teksta na više jezika, ponekad je u G-k-u otežano naći unificirane prijevode cijelih rečenica, što zavisi i od samih prevoditelja tekstova koji dijelom sačinjavaju tekstualni inventar tog korpusa. Stoga smo primorani u poredbenoj analizi koristiti i primjere koji se sadržajno ne podudaraju u sve tri jezične verzije, međutim se koristi uvijek isti uzvik, kao što je to u primjerima iz analize i prikazano.

8.2. Zapreke pri svrstavanju uzvika

Budući da sama podjela uzvika nije unificirana, mora se odabrati jedna od ponuđenih, ili kombinacija nekoliko njih, uz obrazloženje motiviranosti na takvu odluku. O tome je već bilo riječi u tekstu. Kada se uzvici odabrani za analizu počnu svrstavati u tu podjelu, dolazi do raznih smetnji, uglavnom zbog njihove polisemičnosti. Može se zbog toga pričiniti da je takav naum od početka osuđen na propast. Ipak, postoji unificirano mišljenje u struci da je vrstu uzvika najlakše odrediti ako postoji kontekst, odnosno ako za dati uzvik imamo primjer iz korpusa. Nešto primjera nalazimo i u rječnicima, ali koristeći one iz G-K-a, dolazi se do preciznijih rezultata. Upravo zbog toga ova se analiza gotovo u cijelosti oslanja na G-K, budući da primjerima koje nudi olakšava sortiranje uzvika odabranih za analizu.

8.3. Terminološke poteškoće

Uzvici se u bs, hr i sr jeziku, kao što je prije spomenuto, definiraju slično, moglo bi se kazati identično, međutim postoje vidljive naznake sve češćeg terminološkog odstupanja u hr jeziku, u kojem se sve više upotrebljava naziv *usklik*. Prema Rikardu Simeonu se termin *usklik* (lat. *exclamatio*) rabi u semantičkom kontekstu riječi, tj. koristi se za ono što riječ ili izričaj znači, kao što to opisuje Matešić uoči „Riječkih filoloških dana“ održanih 2002. godine. U svojem kritičkom osvrtu Matešić opisuje problematiku koja se odnosi na pristup obradi vrste riječi i polazištima s kojih treba pristupiti njihovu gramatičkom i leksikografskom opisu. Termin *uzvik* (lat. *interectio*)

služi kao sveobuhvatan naziv za vrstu riječi kojom se izražavaju *usklici* (Simeon 1969: 698). *Usklik* se kao naziv za vrstu riječi koristi u GRAMATICI HRVATSKOG JEZIKA (Babić/Težak, 2003: 164), iako se u 7. izdanju iz 1992. navodi *uzvik* kao nazivlje za tu skupinu riječi. U djelu POVIJESNI PREGLED, GLASOVI I OBLICI HRVATSKOG KNJIŽEVNOG JEZIKA (Babić i dr.: 1991) navodi se također *usklik* kao oznaka te vrste riječi, dok se u gimnazijskim udžbenicima pojavljuje izmjenično jedan pa drugi naziv. U RJEČNIKU HRVATSKOG JEZIKA *usklik* se navodi uz neterminološko značenje, dok se termin *uzvik* u gramatičkom kontekstu definira kao nepromjenjiva vrsta riječ (Anić: 2000). Usklikom se služi u situacijskim okvirima, uvjetovanim emocionalnim podražajem govornika. Upotreba termina *usklik* u hr jeziku ponajviše je motivirana željom da se normira nazivlje vrste riječi s nazivom rečeničnog znaka *uskličnik* i nazivom rečenične vrste *usklična rečenica*, kao što je to uzvik, uzvičnik i uzvična rečenica u srpskom jeziku. Uzvik je širi pojam od usklika, jer iza svakog usklika ili usklične rečenice stoji uskličnik, dok isti ne mora stajati iza svakog uzvika. U PRAKTIČNOJ HRVATSKOJ GRAMATICI se još napominje da svako uzvikivanje nije ujedno i klicanje (Raguž 1997: 286).

9. Zaključak

Iako su uzvici još uvijek slabo istraženo lingvističko polje te se u većini gramatika vrlo šturo objašnjava njihova upotreba, uspjeli smo izvršiti analizu 188 uzvika od kojih smo 56 istražili na materijalu u rečeničnim primjerima Gralis-Korpusa, dok smo ostatak proučili pomoću komparativne analize koja se temeljila na podacima uzetima iz standardiziranih rječnika za bs, hr i sr jezik. Poveću skupinu uzvika koji se ne pojavljuju u rječnicima nismo mogli uzeti u obzir, što ostavlja prostor za daljnja istraživanja i uvrštavanja nekih homonimnih i nehomonimnih riječi u standardizirani uzvični inventar istraživanih jezika.

Motiv za ovo istraživanje bio je stvaranje realne slike suodnosa odabranih uzvika s njihovim relativnim i apsolutnim vrijednostima na temelju materijala iz G-K-a. Kao što smo na početku rada istaknuli, bs jezik nije uvijek moguće ravnopravno tretirati, s obzirom na građu, tj. količinu tekstova napisanih na tom jeziku, s hr i sr jezikom, međutim možemo navesti kvantitativne vrijednosti uzvika bs jezika. Apsolutne vrijednosti su fiksne, što znači da uzvici u rječnicima imaju fiksno značenje ili objašnjenje, dok relativna vrijednost uzvika varira ovisno o kontekstu. Ponekad uzvik mijenja svoje značenje ukoliko se promijeni kontekst koji ga okružuje. U našem slučaju to je tekstualna građa G-K-a koji obuhvaća velik broj tekstova pisanih u svim trima jezičnim varijantama štokavskog narječja. Na osnovu toga izvršili smo analizu suodnosa pojavnica bs, hr i sr jezika u formi brojčanih i procentualnih vrijednosti, te usporedili uzvike na razini njihovog realnog inventara. Jezik s najviše uzvičnih primjera unutar G-K-a je sr sa 764 pojavnice, nakon čega slijedi hr s 465 pa bs sa 152. Unutar same podjele na vrste uzvika najfrekventniji su impulzivni s 52,75% od ukupnog istraživanog materijala prema broju primjera u tekstualnom sadržaju G-K-a, slijede imperativni s 22,99%, te hibridi s 22,84%, dok se onomatopeje s 1,14% nalaze tek na četvrtom mjestu, a na samom su začelju deskriptivni s 0,28%.

Možemo zaključiti da se u G-K-u najviše pojavljuju pravi uzvici, dakle, nehomonimni uzvici u odnosu na druge vrste riječi, s čestim polisemantičkim i polifunkcionalnim karakteristikama ili drugačije rečeno, zabilježili smo više uzvika u užem smislu, negoli u širem.

Poradi lakšeg uvrštavanja uzvika u semantičko-funkcionalne skupine stvorili smo hibridne uzvike, kakvima se smatraju uzvici koji se nalaze na granici dviju ili više skupina (ili podskupina), a mogu imati i semantičko-funkcionalne karakteristike obiju

ili više skupina (ili podskupina). Osim hibrida odlučili smo uvesti i deskriptivne uzvike, kao skupinu u koju spadaju uzvici koji opisuju neku radnju, pri čemu ne opisuju i zvuk koja ona proizvodi. Kada bismo u G-K-u našli više primjera za uzvike vrlo je izgledno da bi se broj hibrida barem udvostručio, te bismo ih mogli istraživati kao zasebnu skupinu uzvika.

Istraživane uzvike smjestili smo i u asocijativne kategorije na koje se odnose, na taj način stvorivši pregled zastupljenosti određenih skupina uzvika u pripadajuće asocijativno polje. Prikazali smo i glagolske oblike onih uzvika koji pripadaju istraživanom materijalu te u tablici poredali njihove glagolske inačice.

Zaključno se može iznijeti da ova vrsta riječi nije još dovoljno istražena, te da nisu postavljene konkretne semantičke i funkcionalne odrednice ili bar okviri kojima bi se mogla stopostotno zaokružiti definicija uzvika, kao što je vidljivo iz korištene literature koja površno opisuje ovu vrstu riječi u svojim gramatičkim kategorijama. Najveću problematiku zasigurno predstavlja i činjenica da uzvici prije svega pripadaju govorenom jeziku, te da intonacija izgovorenog materijala kao upravljački element iskaza često utječe na normiranje određenog uzvika. Na primjer, ironija iskazana pomoću uzvika neće svaki put biti prepoznata u izoliranom rečeničnom primjeru u pisanoj formi, kao što bismo je odmah prepoznali u živom govoru. Sudeći po istraživanoj literaturi, osim rječnika, koji također dobrim djelom obuhvaćaju tek manji broj uzvičnih leksema, nekih gramatika i znanstvenih radova, ne može se dobiti dojam da se uzvicima iscrpno bavilo. Ne smijemo ignorirati mišljenje u struci koje uzvike klasificira kao preteču današnjih riječi i rečenica, te da su upravo iz tog razloga od iznimne važnosti za istraživanje, ne samo govorenog jezika, već i pisanog sadržaja. Potrebno ih je analizirati na svim jezičnim razinama i ne bi ih se smjelo zanemariti, već ih promatrati kroz sve prisutne kategorije vezane za nepromjenjive vrste riječi.

Popis kratica:

G-K = Gralis-Korpus

G-T-K = Gralis-Text-Korpus

S-K = Speech-Korpus

T-K = Text-Korpus

M-G = Morpho-Generator

10. Bibliografija

Rječnici i gramatike:

Anić, V. (2000): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Anić, V. (2003): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.

Babić, S. (1965): *Jezik. Školski leksikon. Općeobrazovne škole*. Zagreb: Panorama.

Babić, S. i Težak, S. (2003): *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Babić, S. i sur. (1991): *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti. Zagreb – Ljubljana: Nakladni zavod Globus.

Barić, E. i sur. (2005): *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

Brabec, I. (1970): *Gramatika hrvatskosrpskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

Čedić, I. (2007): *Rječnik bosanskog jezika*. Sarajevo: Institut za jezik.

Henne, H. i Rehbock H. (1982): *Einführung in die Gesprächsanalyse*. Berlin – New York: de Gruyter.

Jahić, Dž. i sur. (2000): *Gramatika bosanskoga jezika*. Zenica: Dom štampe.

Klaić, B. (1979): *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.

Klajn, I. (2005): *Gramatika srpskog jezika*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstava.

Matasović, R. i Jojić Lj. (2002): *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.

Nikolić, M. (2007): *Rečnik srpskoga jezika*. Beograd: Matica srpska.

Lewandowski, T. (1996): *Linguistisches Wörterbuch 2*. Heidelberg – Wiesbaden: Quelle und Meyer.

Peco, A. i Stanojčić Ž. S. (1972): *Srpskohrvatski jezik: enciklopedijski leksikon*. Beograd: Mozaik znanja.

Raguž, D. (1997): *Praktična hrvatska gramatika*. Zagreb: Medicinska naklada.

Silić, J. i Pranjković, I. (2005): *Gramatika jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.

Simeon, R. (1966): *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Matica Hrvatska.

Станојчић, Ж. С. (2010): *Граматика црпског књижевног језика*. Београд: Креативни центар.

Станојчић, Ж. С. и **Поповић**, Љ. (2002): *Граматика црпског језика. Удџбеник ЗА, I, II, III i IV разред средње школе*. Београд: Завод за удџбенике и наставна средства.

Стевановић, М. (1970): *Српскохрватски језик I (Граматички системи и књижевна норма). Увод – Фонетика – Морфологија*. Београд: Саветник.

Симић, Р. (2002): *Српска граматика I. Увод, фонологија, морфологија*. Београд-Никшић: МН Aktuel.

Schneider, W. (1963): *Stilistische deutsche Grammatik*. Freiburg: Herder.

Šonje, J. (2000): *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža i Školska knjiga.

Знаствене публикације:

Matešić, Mihaela (2005): „Semantika uzvika (uvodne naznake)“, u: *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 471-478.

Internet izvori:

Daković, Sybilla (1998): „Onomatopeje i uzvici u srpskohrvatskom i poljskom jeziku – kontrastivna analiza“. URL: <http://www.public.asu.edu/~dsipka/MAG23.HTM>. (19.9.2014.)

11. Prilozi

11.1. Popis tablica

Tablica (1): Procentualne vrijednosti pojava unutar senzitivnih uzvika (18. str.)

Tablica (2): Procentualne vrijednosti pojava unutar emotivnih uzvika (23. str.)

Tablica (3): Procentualne vrijednosti uzvičnih pojava unutar intelektualnih uzvika (29. str.)

Tablica (4): Procentualna vrijednost uzvičnih pojava unutar impulzivnih uzvika (31. str.)

Tablica (5): Procentualne vrijednosti pojava unutar demonstrativnih uzvika (37. str.)

Tablica (6): Procentualne vrijednosti pojava unutar naredbi (41. str.)

Tablica (7): Procentualna vrijednost uzvičnih pojava unutar imperativnih uzvika (46. str.)

Tablica (8): Procentualne vrijednosti pojava unutar naredbi (47. str.)

Tablica (9): Procentualne vrijednosti pojava unutar onomatopeja 1 (52. str.)

Tablica (10): Procentualne vrijednosti pojava unutar onomatopeja 2 (60. str.)

Tablica (11): Procentualne vrijednosti pojava unutar onomatopeja (64. str.)

Tablica (12): Procentualne vrijednosti uzvičnih pojava unutar hibrida (69. str.)

Tablica (13): Procentualne vrijednosti u odnosu pojava glavnih grupa u G-K-u (76. str.)

Tablica (14): Procentualne vrijednosti pojava u odnosu na njihov ukupan broj u G-K-u (77. str.)

Tablica (15): Procentualne vrijednosti svih uzvičnih pojava u G-K-u (78. str.)

Tablica (16): Brojčane i procentualne vrijednosti asocijativnih kategorija (81. str.)

Tablica (17): Pregled glagolskih uzvika na temelju inventara G-K-a (82-84. str.)

11.2. Popis slika

Slika (1): Gralis Morpho-Generator (4. str.)

Slika (2): Prikaz rezultata pretraživanja u G-T-K-u (4. str.)

Slika (3): Prikaz suodnosa bs, hr i sr uzvičnih pojava u unutar senzitivnih uzvika (17. str.)

Slika (4): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar emotivnih uzvika (23. str.)

Slika (5): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar intelektualnih uzvika (29. str.)

Slika (6): Prikaz uzvičnih pojava u unutar impulzivnih uzvika (31. str.)

Slika (7): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar demonstrativnih uzvika (36. str.)

Slika (8): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar naredbi (41. str.)

Slika (9): Prikaz uzvičnih pojava u unutar imperativnih uzvika (45. str.)

Slika (10): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar deskriptivnih uzvika (47. str.)

Slika (11): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar onomatopeja 1 (52. str.)

Slika (12): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar onomatopeja 2 (59. str.)

Slika (13): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar onomatopeja (64. str.)

Slika (14): Prikaz suodnosa uzvičnih pojava u unutar hibrida (69. str.)

Slika (15): Prikaz ukupnog broja uzvičnih pojava u glavnih grupa u G-K-u (75. str.)

Slika (16): Prikaz ukupnog broja uzvičnih pojava u podgrupa u G-K-u (76. str.)

Slika (17): Pregled ukupnog broja svih uzvičnih pojava u G-K-u (78. str.)

11.3. Uzvični inventar G-K-a (prema M-G-u)

a	avaj	bu	ćuri
ac	ba	bub	ćuš
ae	bah	buć	ćuše
aferim	baj-baj	bujrum	ćuškac
ah	baka	bum	ćut
aha	bam	bum-bam	ćutkac
ai	bang	bup	cvi
aih	bap	bup	cvok
aj	bari	ća	cvr
ajao	batac	ća-ću	cvrc
ajaoh	bau	cak	cvrkac
ajaoj	be	caka	ča
ajme	berija	can	čik
ajoj	bezec	cap	čuk
ajs	bija	ćap	čvrk
ala	bim-bam	cec	dam
alaj	bir	ci	dan
aleluja	biri	cic	danu
ali	bis	ciju	davor
aliluja	blago	cik	davori
alo	ble	cika	de
amen	boc	cin	ded
amin	bom	cink	dede
ao	br	cmok	deder
aoh	bravo	ću	dela
ap	bravos	cucu	di
apćiha	brč	ćuk	din
aprilili	bre	cuki	dirli
au	broć	cup	don
auf	brr	cupa	drapa
auh	brrr	cupe	drn
av	brum	ćur	drp

drum	fljis	hajde	ihu
drus	fljus	hajs	ihuhu
drusa	fras	halo	ihuj
du	frk	hap	ij
dum	frs	he	ija
dumba	fu	hej	ije
dup	fuć	heureka	ijo
dur	fuč	hi	ijoj
dura	fuj	hijo	iju
dzin	fuk	hja	ijuju
dživ-dživ	ga	hm	io
đa	gek	ho	ipa
đaja	gic	ho-ruk	is
đe	gici	hoho	isa
đi	gili	hoj	istu
đidi	gle	hop	iš
điha	gloc	hop-cup	izdirala
đip	gluk	hopa	izmicauz
đis	gr	hopa-cupa,	izmicauz
e	gra	hopsa	ja
eh	grc	hu	jac
ehe	greb	huj	jade
ehe-he	gric	huja	jagr
ehej	gru	hura	jah
ej	gu	i	jaj
eja	guć	ia	jala
ejs	guc	ididi	jao
eureka	gudi	ih	jaoh
evala	gus	iha	jaoj
fak	gusa	iha-haj	japaša
fik	ha	ihaha	jarabi
fis	hae	ihaj	jec
fiskac	haj	ihi	jek
fljas	hajd	ihihi	jo

joč	klap	krš	ljoke
joj	klapa	ks	ljós
ju	klep	kš	lju
juf	klepa-klapa	kubac	ljuk
juh	kli	kuc	ljulju
juha	kilk	kuku	ljus
juhaha	kljuc	kukureku	lop
juhahaj	kljuka	kukurijeku	luč
juhu	klo	kukuriku	lula
juhuhu	klok	kurtala	lulu
juj	klop	kuš	lup
kać	ko	kut	mac
kakoko	ko-ko	kuvi	mač
kap	kojevitez	kva	maj
kas	kokoda	kvac	marš
kau	kokodak	kvak	mašala
kav	kot	kve	mašalah
ke	kr	kvik	mat
keć	kra	kvo	mau
kec	krak	kvoak	me
keca	kraka	kvoc	mehehe
kev	krc	kvok	merhaba
kha	krca	kvr	mi
khe	kre	kvrc	mijaoj
ki	krek	kvrk	mijau
ki-ki	kreke	kvru	mjau
kic	kres	la	mlat
kić	kri	laksi	mljac
kič	krk	leg	mljas
kikiriku	krka	lele	mola
kiš	krkac	li	more
kit	krmau	liga	mori
klac	krmeč	lili	mrđ
klaj	kro	ljok	mrk

mrnjau	op	puć-puruć	šutkac
mrš	opa	pućkac	ta
mu	osana	puf	tak
muc	pa	pup	taka
muć	paf	pur	tandara
nepik	pajs	repete	tandr
nina	papa	sikter	tap
nino	pardon	smuc	tapa-tapa
nja	pat	stop	tašun
njam	pec	stu	teh
nu	peke	š-š-š	th
nude	peki	šah-mat	the
nuder	pi	šalaj	thi
nuna	pif	ščap	thja
nunu	pih	šeh	tim
nuška	piha	šibe	tim-tam
nuto	piju	šic	tir
nuto-de	pik	šik	tiro
o	pis	šike	tja
o-kej	piu	šiš	toh
o-ruk	pljas	škljoc	trak
obr	pljes	škrip	tralala
oh	pljeskac	šljap	trap
oha	pljuc	šljas	trarara
ohej	pljus	šljis	tras
oho	pljuskac	šljiskac	trc
oho-ho	pogle	šop	tres
ohohoj	pras	štric	trke
ohoj	prc	šu-šu	trt
oj	ps	šuć	trte-mrte
oja	pst	šućur	trup
ojs	pu	šuk	trupa
okš	puc	šup	ts
ola-la	puć	šuru-muru	tu

tuc	uhuj	važ	zuc
tuc-muc	uj	važa	zvec
tuf	uja	viš	zveckac
tuk	uju	vit	zvek
tuka	upomoć	vita	zviz
tup	ura	voč	zvizgac
tupa	usa	vojs	zvr
tupe-lupe	uš	vojsi	zvrc
u	uša	voš	žic
ua	uše	vr	žiš
uc	utata	vrc	živ
uf	uu	vrđ	žiž
uh	va	zek	žiža
uha	vaj	ziju	žvrc
uhu	vau	zora	